

952.509

82.3 (4=Укр)

к96

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет
Науково-дослідна лабораторія фольклору, говірок
і літератури Нижньої Наддніпрящини

**Іван Кушніренко
Володимир Жилінський**

**Фольклор Гуляйпільщини
(Запорізька область)**

**За редакцією
професора В. О. Горпинича**

**Дніпропетровськ
<Пороги>
2002**

82.3 (4=Укр)
К96

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет
Науково-дослідна лабораторія фольклору, говірок і літератури
Нижньої Наддніпряни

Іван Кушніренко
Володимир Жилінський

Фольклор Гуляйпільщини (Запорізька область)

За редакцією
Професора В.О. Горпинича

від автора

Дніпропетровськ
"Пороги"
2002

Запорізька обласна
бібліотека
ім. О.М.Горького

ББК 82.3 (4 Укр - 4 Зап)
УДК 398 (477.64)
К 96

Кушніренко І.К., Жилінський В.І. Фольклор Гуляйпільщини: Запорізька область.- Дніпропетровськ: Пороги, 2002. - 171 с.

До книги ввійшли фольклорні твори, що побутують на Гуляйпільщині Запорізької області, які вдалося виявити і записати аматорам: пісні, в т.ч. обрядові і невільні, частівки, легенди, перекази, бувальщини, загадки, прислів'я, приказки, сталі порівняння, усмішки, анекдоти, приповідки.

Адресується науковцям, фольклористам, літературознавцям, письменникам, студентам, викладачам навчальних закладів, учителям, учням, шанувальникам українського художнього слова, а найперше жителям Гуляйпільського району і всієї Запорізької області.

Редакційна колегія:

науковий редактор - заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії наук вищої школи України, доктор філологічних наук, професор, науковий керівник науково-дослідної лабораторії фольклору, говірок і літератури Нижньої Наддніпрянщини Дніпропетровського національного університету В.О. Горпинич;

члени редколегії - наукові співробітники лабораторії: М.М. Марфобудінова (зав. лабораторією), В.Л. Галацька (кандидат філологічних наук), В.І. Старченко, В.С. Карпович.

Рецензенти: доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Кіровоградського державного педагогічного університету В.П. Марко; доктор філологічних наук, професор, завідувачий кафедрою української літератури Запорізького державного університету В.Ф. Шевченко.

ISBN 966-525-338-7

© Кушніренко І.К., Жилінський В. І., 2002 р.

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ за кількістю жителів

ЗАПОРІЖЖЯ	Міста з населенням 300 000 - 1 000 000 осіб
МЕЛІТОПОЛЬ	Міста з населенням 100 000 - 300 000 осіб
БЕРДЯНСЬК	Міста з населенням 30 000 - 100 000 осіб
ВРЖАНСЬК	Міста з населенням 10 000 - 30 000 осіб

Місцеві райони	Сільські населені пункти з населенням понад 10 000 осіб
Тарбулати	Сільські населені пункти з населенням до 10 000 осіб
Добриліпки	Села

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ
за АДМИНІСТРАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ

- Центри областей
- Центри районів
- Інші населені пункти

ГУЛЯЙПІЛЬСЬКИЙ РАЙОН

Гуляйпільська міська Рада	Долинська сільська Рада	254 с Вшине	269 с Новодаріжжя
224 м Гуляйполе	241 с Долинка	255 с Новоукраїнське	270 с Реміжжя
225 с Веселе	242 с Бабзші	256 с Степова	Рівнопільська сільська Рада
226 с Затишшя	243 с Копані	Новомиколаївська сільська Рада	271 с Рівнопілля
227 с Зелений Гай	244 с Рівне	257 с Новомиколаївське	272 с Яблукове
228 с Марфопіль	Дорожнявська сільська Рада	258 с Новосасілівське	Темирська сільська Рада
Залізнична селищна Рада	245 с Дорожнянка	259 с Новоградівка	273 с Темирівка
229 смт Залізничне	246 с Культура	260 с Новоіванівка	Петрівська сільська Рада
Верхньотерська сільська Рада	Комсомольська сільська Рада	247 с-ще Комсомольське	274 с Успенівка
230 с Верхня Терса	248 с Загірне	261 с Петрівка	275 с Красногірське
231 с Гірка	249 с Мирне	262 с Зелене	276 с Нове
232 с Криничне	250 с Чарівне	263 с Староукраїнка	277 с Новоуспенівське
233 с Цвіткове	Любимівська сільська Рада	264 с Полтава	278 с Пам'ятка
Воздвиженська сільська Рада	251 с Любимівка	265 с Ольгійське	279 с Привільне
234 с Воздвиження	Маланківська сільська Рада	266 с Охотинче	280 с Рибне
235 с Хостяне	252 с Маланівка	Полтавська сільська Рада	281 с Соляке
236 с Прилук	Новозлатопільська сільська Рада	267 с Приютне	Червононьська сільська Рада
Добропільська сільська Рада	253 с Новозлатопіль	268 с Левади	282 с-ще Червоне
237 с Добропіль			283 с Степанівка
238 с Варварівка			
239 с Добропільне			
240 с Нове Задоріжжя			

Фольклорний факел Гуляйпільщини (замість передмови)

Усна народна творчість – це художній вияв ставлення людинності до природних і суспільних умов життя. Характер довкілля, географічне середовище, характер народного господарства, історичні події, рівень культури, психологія етносу – все це формує духовний світ людини, її естетичні смаки, які відображаються у фольклорі, зумовлює тематику, ідеї, ідеали, художні образи, персонажі народних творів. Як свідчить книга “Фольклор Гуляйпільщини” І. Кушніренка і В. Жилінського, широким рівним степом, колосистими пшеницями, золотавими соняшниками, жирним чорноземом, пишними садами, баштанями, буркуном та поляном пахтить кожне усне художнє слово Гуляйпільщини.

На фольклор Гуляйпільщини значною мірою впливали особливості заселення краю: 1) частина сіл і хуторів з потомственими місцевими українцями – степовиками дозаселювалися українцями з Полтавщини, Єлисаветградщини (Правобережжя), Волищини; 2) окремі села заснувалися вихідцями з Росії, Білорусії; 3) багато сіл дозаселювались іншими слов'янськими народами –

болгарами, білорусами, поляками, росіянами; 4) окремі села заснувалися євреями, росіянами; 5) значний прошарок населення становили німці; 6) в післявоєнний час в районі з'явилося чимало переселенців з Західної України (львів'яни, івано-франківці, тернопільяни). Наприклад: м. Гуляйполе засноване вихідцями з с. Гуляйполе (тепер Златопіль Кіровоградської обл.), дозаселювалося поляками, молдаванами (волохами), болгарами, німцями, євреями; с. Добропіль (кол. Хвалибогівка) – вихідцями з Росії, Воздвижівка (кол. Шелехівка, Гарненке) – вихідцями з Полтавщини, дозаселювалося німцями; с. Варварівка дозаселялося полтавчанами, болгарами, білорусами, росіянами, німцями; Новозлатопіль – заснувалося євреями та білорусами з Вітебської і Могилівської губернії, с. Темирівка – росіянами з Воронежської губернії; с. Успенівка дозаселювалося українцями з Полтавщини. В післявоєнний час на Гуляйпільщині з'явилися переселенці з Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей. Це, звичайно, позначилося на характері усної народної творчості Гуляйпільщини. Внаслідок цих процесів на Гуляйпільщині зіткнулися українські фольклорні традиції різних регіонів України (полтавський, правобережний, волинський, львівський, івано-франківський, тернопільський), з українською фольклорною традицією зіткнулися елементи фольклору інших східнослов'янських (польського, болгарського) і неслов'янських (німецького, молдавського єврейського) народів. Результат – українська фольклорна традиція Гуляйпільщини, як свідчать матеріали цього збірника, збагатилася і змужніла.

Зміст фольклору особливо активно зумовлювався тими явищами та подіями, які мали місце на Гуляйпільщині і глибоко зачіпали життя місцевого населення: волиниччя, козаччина, кріпаччина, покріпаччина, передреволюційна епоха, революція (1917), громадянська війна, повстання селян Півдня України, колективізація, індустріалізація, Велика Вітчизняна війна, окупація, післявоєнна відбудова, епоха п'ятирічок, розвинутого соціалізму, перебудова (епоха нового мислення), розпад СРСР, здобуття Україною суверенітету.

На Гуляйпільщині існує фольклор давній і новий. Новий формується в умовах науково-технічного прогресу і тому відображає високий світовий інтелектуальний і естетичний рівень сучасних гуляйпільців.

Звичайно, до збірки потрапили далеко не всі і навіть не більшість фольклорних творів, що побутують на Гуляйпільщині.

Збирали матеріал не фахівці, а аматори. Тому природно, що вони записували все те, що чули. І за це їх велика подяка, бо це перша фольклорна збірка цього славного регіону. Важливо було на початковому етапі просто записувати матеріал, щоб зберегти і оприлюднити його, щоб на цій основі перейти до суцільного обстеження регіону за відповідною програмою з урахуванням сфер побутування, хронології та середовища зародження фольклорних творів, їх жанрової диференціації тощо.

Фольклорний факел Гуляйпільщини запалено і піднято! До роботи, аматори і фахівці!

В.О. Горпинич

ПІСНІ

Ой, хмелю ж мій, хмелю

“Ой, хмелю ж мій, хмелю,
Хмелю зелененький.
Де ж ти, хмелю, зиму зимував,
Що й не розвивався?”

“Зимував я зиму,
Зимував я другу.
Зимував я в лузі на калині
Та й не розвивався !..”
“Ой, сину ж мій, сину,
Сину молоденький.
Де ж ти, сину, нічку ночував,
Що й не роззувався ?”
“Ночував я нічку,
Ночував я другу,
Ночував я у тої вдовиці,
Що сватати буду !”
“Ой, сину ж мій, сину,
Ти моя дитина.
Не женися на тій удовиці,
Бо щастя не буде !
Бо вдовине серце,
Як осіннє сонце.
Воно світить, світить та не гріє.
Все холодом віє.
А дівоче серце,
Як весняне сонце,
Ой хоч воно та й хмарнесеньке,
А все теплесеньке !”

(Записав І. К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження.)

Пісня про дівочу долю

Дала мене, моя мамо, молодую,
То дай мені зозуленьку садовую.
Хай зозуля до сходу сонця мене будить,
Щоб мене не осуждали злії люди.

Не так уже, моя ненько, люди злії,
Як нерідні батько й мати, ой чужії.

- Нашо тобі та зозуля садовая,
Буде в тебе свекрушина злая,
Вона тебе молодую рано збудить,
Сама піде до сусіди та й осудить:
- Сопливая, дрімливая, - вона скаже, -
Ледачая, лінивая дочка вража !
- Поганая, - вона скаже, - в неї мати,
Не привчила свою дочку рано вставати,
Ще не встигло за ліс, гору сонце впасти,
А невістка покинула шити, прясти.
Покинула, недошила, недопряла.
Поспішила до постелі та й упала.

- Тяжко мені, дитя моє, слухати буде,
Як свекруха не по правді судити буде,
Бо я ж тебе, дочко моя, та й не вчила,
Бо я ж тебе та й ніколи не будила.
До схід сонця при ранковій при зірниці
Ти сама носила воду од криниці.
Ти мене стару кохала і любила,
Щосуботи - переділа і обмила.
Цілий вік тобою, доню, угішалась.
Я тобі чесала косу, заплітала.
Та не відала, не знала долю гірку,
Що свекруху будеш мати багатирку
(Записав В. А. Лісняк в м. Гуляйполі у липні 1936 р. від Степана Дорофійовича Піщанського)

Пісня про Тараса

Чом не шумиш, друже,
Зелений байраче.
Ой, чом не тікаєш.
Шевченку Тарасе?
За тобою женуться
Вороженьки злії,
Вороженьки злії,
Жандарі лихії.
Хочуть вони тебе
Та в полон зябрати.

У полон забрати
Та віддати в солдати.
Ой, тікав Шевченко
Битими шляхами,
За ним жандарі
З гострими штиками.
Спіймали Шевченка,
До Сибіру гонять,
Люди всі ридають,
А їх геть відгонять.
-Ой не плачте, люди.
Ридом не ридайте.
А беріте зброю –
Тараса спасайте.
Ой, узяли зброю,
Жандарів побили.
Жандарів побили,
Шевченка звільнили.

(Записав В. І. Жилінський в м. Гуляйполі в січні 1964 р. від Івана Федорича Мороза 1928 року народження).

Як ховали Кобзаря

Ой, плакала Україна,
Тихенько ридала.
Як в могилу свого сина
Назавжди ховала.
Довго-довго сумувала
Сирота-вдовиця.
Як погасла на Україні
Велика зірниця...
Поховала Україна
Борця за свободу,
Що оспівав гірку долю
Рідного народу.
Умер Тарас, умер батько.
Та він – поміж нами.
Живе мудрий, живе сильний
З нами, як з братами.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у січні 1964 р. від Івана Федорича Мороза 1928 року народження).

Ой, сестри, сестри...

Ой, сестри, сестри, добре вам,
Мої голубки молодії.
Для кого в світі живеге ?

В шасливі дні ви народились,
В батьків на шні сидите
І з них останню копійчину
Собі на лахи дерете.

Вас і не лають, і не б'ють,
На ганцях вирости гучних.
А матері на працю йдуть
І вам копійочки несуть.

А одяг ваш ! О, Боже, Боже !
На що спідниці ті похожі !
Таких іше не бачив світ, -
Там видно все творіння боже:
Апендицит, радикуліт –
Все видно – спину і живіт,
І все, що гоже і не гоже.

І усарський чобіт по коліна,
На очах колом синяки.
На голові копиця сіна,
В якій ганчір'я і банки.

А коси сині, жовті й білі,
Якісь крапки по всьому тілі,
На грудях кінської пряжки,
На шні начепили звірів,
Які вже тільки не були:
Коти, лисиці, норки, криси...
Не вірку, сестри, що це ви !

Де ті голубоньки ясні
З піснями тими чарівними,
Що звеселяли білий світ,

І ви цісні позабували,
І як собаки, гарчиге,
І музику оту страшню
У сундуках ви несете.
Мабуть, я білий світ покину
І ляжу знову в домованну,
Не могу я перенести,
Що ви із себе, сестри милі,
Чортів з рогами поробили.

(Записав В. І. Жилінський в м. Гуляйполі у червні 1966 р. від Івана Федоровича Мороза 1928 року народження).

На смерть Т.Г.Шевченка

Вийшов місяць із-за хмари
З неба подивитись.
Кругом глинув світлим оком –
Став чогось журитись.

Далі в хмари загорнувся,
Перестав світити.
За ним зірки поховались,
Мов за батьком діти.

Ніч, як ворон, чорна стала,
Хмари скрізь блукають,
Вітри буйні із хрестами
Сумно розмовляють.

Чого ж, місяць, чого, срібний,
Хмарами закритися?
Чого, вітре, чого буйний
Грізно розходився?

Місяць бичив, як учора
Могилу копали,
А в могилу – домовину
Тихо опускали...

Зачинилось в Україні

Покутне віконце,
Заховалось під землею
Українське сонце.

Умер Кобзар. Пісні його
Більше не гриміти
Й почав вітер на могилі
Сумно голосити:

“Спи, Тарасе, тихо, тихо,
Поки Бог розбудить,
Твої пісні на Україні
Повік не забудуть.”

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у лютому 2000 р. від Павла Петровича Левицького 1913 року народження).

Світліка

Один він зостався у хаті,
Один і на світі зоставсь,
Бо тата не віда, а з ненькою вчора
Хлопчина навек розпрощавсь.

Умерла матуся, хатина сумує
І пустокою дише вона.
Тепер лиш у найми сирітці
Лишилася стежка сумна.

Надів він на плечі торбину,
Пошарпану шалочку взяв.
Замкнув свою пустку-хатину
І в найми з села почвалав.

До царини вийшов і бачить:
Стоять могилки та хрести
І хлопця-сирітку вабить
На те кладовище зайти.

Іде він на свіжу могилу,
Пошарпану шапку здима.

В голові зрина якась думка
Глибока, сумлива, німа.

Нарешті нахмурилось чоло,
Зірвалось зітхання з грудей,
І буйнії сльози на землю
Покапали з тихих очей.

Схилилась на груди русява
Сумна молода голова,
Пішов сиротина, а вітер
Чуприну його роздува.

Зникли могилки, сховались,
Не видно вже навіть хреста.
Шалчину стареньку і досі
Несе у руках сирота.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у лютому 2000 р. від Павла Петровича Левицького 1913 року народження).

На городі верба рясна

На городі верба рясна...
Там стояла дівка красна.
Вона красна ще й красива
В неї доля нещаслива.
Її доля нещаслива –
Нема того, що любила.
Нема того та й не буде –
Розбахкали чужі люди.
Розбахкали – розсудили,
Щоб ми в парі не ходили.
А ми в парі жить будем,
Як кохались, так і будем !

(Записав І.К. Кушніренко в м. Гуляйполі у лютому 2000 року від Анастасії Лук'янівни Кушніренко 1918 року народження).

В першому куплеті третій рядок пісні, що вміщена у збірнику “Струни серця” (Українські пісні про кохання, К., 1969) читається так, хорошая та вродивая. У другій строфі четвертого рядка стоять слова розраяди вражі. У запи-

саній нами пісні масмо розбахкали чужі (розбахкали – місцеве, розрадили, розраяди). В передостанньому рядку пісні у збірнику бачимо слово ходить, у нас – жить, а в останньому на місці любились кохались.

В кінці греблі шумлять верби

В кінці греблі шумлять верби,

Що я посадила,

Нема того козаченька,

Що я полюбила.

Ой нема козаченька –

Поїхав в Одесу,

Рости, рости, дівчинонько,

До другої весни !

Росла, росла дівчинонька

Та й у порі стала;

Ждала, ждала козаченька

Та й плакати стала.

Ой не плачте, карі очі...

Така ваша доля!

Полюбила козаченька

При місяці стоя !

Зелененки огірочки,

Жовтенькі листочки...

Нема мого миленького,

Плачуть карі очі !

(Записав І.К. Кушніренко в м. Гуляйполі у лютому 2000 р. від Анастасії Лук'янівни Кушніренко 1918 року народження).

Даний текст пісні має незначні відхилення від вміщеного у збірнику “Струни серця”. Там, козак поїхав не в Одесу, а за Десну. І дівчині треба рости не до другої весни, а на другую весну.

Ой у полі вітер повіває

Ой у полі вітер повіває.

Мати про життя дочку питає.

- Спитай, мати, у сірого утяти,

Утя на морі ночус,

Усе моє горечко чус.

Перше горе – свекруха лихая,
Друге горе – дигина мала,
Третє горе – йде милий в поле орати,
Бере мене воли поганяти.
Гей, ви, воли руді-полові,
Верніть мені літа молодії.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Ой у лузі, при дорозі!

Ой, у лузі, при дорозі,
Де зелений дуб стояв,
Під тим дубом зелененьким
Козак дівку вговоряв.
Ой, ти, дівко, ти красива,
Ти красавиця моя,
Люблю тебе, як сам себе.
Візьму заміж за себе.
Ой, як вийду на ту гору,
Подивлюся на той шлях,
Чи не їде мій Ванюша
На вороних лошадах.

А він їде і я бачу.
Даже “здраслуй” не сказав,
За невірнеє кохання
Праву руку не пожав.

- На що мені твоя ручка?

На що мені твій секрет?

Бо сама я добре знаю,

Що в любові правди нет.

- Не було того й не буде,

Щоб сухий дуб листя мав.

Не було того й не буде,

Щоб багатий бідну брав.

Не було того й не буде,

Щоби я була твоя.

Ти - багатий і красивий,

А я - бідна сирота.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

За горою, за горбочком

За горою, за горбочком,
Там, де скошена трава,
Там гуляло аж дві пари,
Розлучалась з них одна.
- Подруженько дорога,
Хочу тебе попросить:
Помири мене з миленьким,
Бо він хоче розлюбить.
- Ой, подружко дорога,
Не можу цього зробити,
Бо сама вірно кохаю,
Собираюся з ним жити.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Ой, ковалю, коваль, коваленко

- Ой, ковалю, коваль, коваленко,
Чом не куши рано-пораненьку?
Чи у тебе заліза немає?
Чи у тебе сталі не хватає?
- Єсть у мене сталі повна скриня.
Єсть у мене дочка Катерина.
Вона мені жалю нарбила,
Що в півночі сина спородила,
А до світу в криниці втопила.
- Ой дай, Боже, сніги та морози,
Щоб занесли сліди та дороги,
Щоб не знали, куди я ходила,
Щоб не знали, когось я любила.
Я любила вдовиного сина,
Я думала, що буду щаслива.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Ой наступала та чорна хмара

Ой наступала та чорна хмара,
Став дощ накрапять.
Ой там зібралася бідна голода

До корчми гулять.
Пили горілку, пили наливку,
Ще й мед будем пить.
-А хто з нас, брагці, буде сміяться,
Того будем бить.
Ой ведуть дуку за чуб, за руку,
Третій в шию б'є.
-Ой не йди туди, превражий сину,
Де голота п'є.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Яв-
тухівни Кушніренко 1937 року народження).

Розпрягайте, хлопці, коні

Розпрягайте, хлопці, коні
Та й лягайте спочивать.
А я піду в сад зелений,
В сад криниченьку копать.
Копав, копав криниченьку
У вишевому саду...
Чи не вийде дівчинонька
Рано-вранці по воду ?
Вийшла, вийшла дівчинонька
В сад вишневий воду брать.
А за нею козаченько
Веде коня напувать.
Просив, просив відеречка –
Вона йому не дала.
Дарив, дарив з рук колечко –
Вона його не взяла.
-Знаю, знаю, дівчинонько,
Чим я тебе огорчив.
Що я вчора із вечора
Кращу тебе полюбив.
Вона ростом невеличка,
Ще й годами молода,
Руса коса до пояса,
В косі денга голуба.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Яв-
тухівни Кушніренко 1937 року народження).

Підкреслені слова у пісні відмінні від тих, що їх дає збірник “Струни серця”
(К., 1969 р.). Одні дослідники вважають, що її автором є Нестор Іванович Мах-
но, який склав вірші і частівки. Про це писав Петро Аршинов та автор книги
“Нестор Махно” (“Олімп” Москва, “Русич” Смоленськ, 1998, с.398) Валім Те-
лицин.

Автори книги “Нестор і Галина. Розповідають фотокартки” (Київ – Гу-
ляйполе, 1999, с. 324-326) Віктор Яланський і Лариса Верьовка стверджують,
що пісню “Розпрягайте, хлопці, коні” склав Іван Якович Негребицький. Про це
В.І.Яланському розповідала дружина Нестора Махна Галина Андріївна Кузь-
менко. Ось такий текст пісні “Розпрягайте, хлопці, коні” (за словами
Г.А Кузьменко) написав Іван Негребицький:

Розпрягайте, хлопці, коні,
Та й лягайте спочивать.
А я піду в сад зелений,
В сад криниченьку копать.

Копав, копав криниченьку
У зеленому саду –
Чи не вийде дівчинонька
Рано-вранці по воду?

Вийшла, вийшла дівчинонька
Рано-вранці воду брать,
А за нею казаченько
Веде коня напувать.

Просив, просив відеречка,
Вона йому не дала.
Дарив-дарив їй колечко.
Вона його не взяла.

Знаю, знаю, моя мила.
Чим я тобі не вгодив –
Що учора із вечора
Кращу тебе полюбив.

Вона ростом невеличка,
Ще й годами молола.
Руса коса до пояса,

-952509

В косі лєнта голуба.

- У цій пісні “ніякого приспіву, ніякої “Раз-два-три, калино”, як її тепер виспівують, не було”, - пишуть В.Яланський і Л. Верьовка, - “просто повторювали два останні рядки кожного куплета”. Був у пісні ще й куплет:

Запрягайте, хлопці, коні,
Годі вже вам спочивать,
Та поїдем з Гуляй-Поля
Щастя-волю здобувать!

На думку доктора філологічних наук професора Ф.П. Погребенника, пісня “Розпрягайте, хлопці, коні” датується 1918-1919 роками.

Отже, її автором є наш земляк Іван Якович Негребицький.

Ой не світи, місяченьку

Ой не світи, місяченьку,
Не світи нікому,
Тільки світи миленькому,
Як іде додому.
Світи йому ранесенько
Та й розганяй хмари!
А як же він іншу має
Та й зайди за хмари (у збірниках то)
Світив місяць, світив ясний
Та й зайшов за схилю.
А я бідна гірко плачу –
Зрадив мене милий!
(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у квітні 1999 р. від Надії Георгіївни Прихидько 1939 року народження).

Ой чий то кінь стоїть

Ой чий то кінь стоїть,
Що сива гривонька? .
Сподобалась мені
Тая дівчинонька.
Не так та дівчина,
Як біле личенько,
- Подай же, дівчино,
Подай же, гарная,

На коня рученьку.

Дівчина підійшла,
Рученьку подала
- Ой краще б я була,
Ой краще б я була
Кохання не знала.
Кохання, кохання
З вечора до рання, -
Як сонечко зійде,
Як сонечко зійде,
Кохання відійде.

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у квітні 1999 р. від Варвари Семенівни Жулай 1939 року народження).

Ой на горі два дубки

Ой на горі два дубки,
Ой на горі два дубки,
Ой на горі два дубки, два дубки
Та й сплелися докупки.
Вітер дуба хитає,
Вітер дуба хитає,
Вітер дуба хитає, хитає,
Козак дівку питає.
- Ой, дівчино, чия ти,
Ой, дівчино, чия ти,
Ой, дівчино, чия ти, чия ти,
Чи ти вийдеш гуляти?
Ой чи вийдеш гуляти,
Ой чи вийдеш гуляти,
Ой чи вийдеш гуляти, гуляти,
Щоб тебе поцілувати?
- Ой я донька мамчина,
Ой я донька мамчина,
Ой я донька мамчина, мамчина,
Цілуватись навчена.
- А я в батька один син,
А я в батька один син,
А я в батька один син, один син,
Цілююся – знаю з ким!

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у квітні 1999 р. від Ганни Андріївни Лисенко 1938 року народження).

Чубарики-чубчики

Ой у лузі калина,

Ой у лузі калина

Калина-калина

Чубарики-чубчики, калина (2)

Калина, калина, калина,

Чубарики-чубчики, калина.

Там дівчина ходила, (2)

Ходила, ходила,

Чубарики-чубчики, ходила, (2)

Цвіт калини ламала, (2)

Ламала, ламала,

Чубарики-чубчики, ламала. (2)

Та в пучечки складала, (2)

Складала, складала

Чубарики-чубчики, складала (2)

Та й на хлопців моргала, (2)

Моргала, моргала,

Чубарики-чубчики, моргала (2)

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у травні 1999 р. від Ніни Григорівни Стасик 1937 року народження).

Ой на горі калина

Ой на горі калина,

Нід горою малина

Калина-малина,

Чубарики-чубчики, малина (2)

Там дівчина ходила, (2)

Ходила, ходила,

Чубарики-чубчики, ходила. (2)

Цвіт калини ламала, (2)

Ламала-ламала,

Чубарики-чубчики ламала, (2)

У пучечки в'язала. (2)

В'язала, в'язала

Чубарики-чубчики, в'язала, (2)

На доріжку кидала, (2)

Кидала, кидала,

Чубарики-чубчики, кидала (2)

Та й на хлопців моргала, (2)

Моргала, моргала,

Чубарики-чубчики моргала (2).

(Див. зб. "Жартівливі пісні", К., 1967, с. 37-38).

Вийшли в поле косарі

Вийшли в поле косарі,

Косить ранком на зорі...

Приспів:

Гей, нуте, косарі,

Бо нерано почали;

Хоч не рано почали.

Та багато утяли !

До обіду покосили,

Гострі коси потупили...

Приспів.

По обіді спочивали.

Гострі коси поклепали...

Приспів.

Увечері холодком

Йшли додому всі рядком...

Приспів.

А в стоги як пометасм,

То добряче погуляєм !

Приспів.

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у травні 1999 р. від Ніни Григорівни Стасик 1937 року народження).

Маємо розбіжності в тексті пісні "Вийшли в поле косарі" у порівнянні з тим, що у збірнику "Розлилися круті бережечки" (К., 1972, с. 37-38). По-перше, розмір приспіву ділиться на чотири рядки, а у збірнику-на два Далі: у збірнику ще є рядки, які не записала, учениця. Ось вони:

О полудні гребли сіно

І в валочки клали щільно.

Завтра рано треба встати,
У стіжечки щоб покласти.
На відміну від підкреслених слів у пісні і збірнику на їх місці вживаються такі: ей, що, притупили, одлихали, А ввечері холодком Клади в кошечки рядком. Як стіжечки покінчасм, По-козацьки погулясм !

Два ведмеді

Два ведмеді, два ведмеді
Горох молотили
Два півники, два півники
До млина носили

Цап меле, цап меле,
Коза засипас,
А горобчик, гарний хлопчик,
На скрипочку грас.
А ворони, добрі жони,
Пішли танцювати.
Злетів крук, вхопив дрюк,
Пішов підганяти.

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у травні 1999 р. від Надії Георгіївни Прихідько 1939 року народження)

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен,
А пвіт опадає.
Хто в любові не знається,
Той горя не знає.
А я, молода дівчина,
Та й горя зазнала.
Вечероньки не доїла,
Нічки не доспала.
Ой візьму я креселечко,
Сяду край віконця,
Іше очі не дримали,
А вже сходить сонце.
Хоч дримайте, не дримайте -
Не будете спати.
Десь поїхав мій миленький
Іншої шукати.

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у травні 1999 р. від Варвари Семенівни Жулай 1939 року народження).

Грицю, Грицю, до роботи !

- Грицю, Грицю, до роботи ! -
В Гриця порвані чоботи ...
- Грицю, Грицю, до телят ! -
В Гриця ніженьки болять ...
- Грицю, Грицю, молотити ! -
Гриць не здужас робити ...
- Грицю, Грицю, врубай дров ! -
- Кахи, кахи ! Нездоров ...
- Грицю, Грицю, роби хліб !
- Кахи, кахи ! Щось охрип ...
- Грицю, Грицю, до Марусі !
- Зараз, зараз уберуся !

- Грицю, Грицю, хоч жениться ?
- Не можу одговориться ...
- Грицю, Грицю, кого взяти ?
- Краце Галі не зіськати !
- Галю, серденько моє,
- Чи підеш ти за мене ?
- Сидкий, бридкий, не люблю
І за тебе не піду.

(Записала Юлія Баранник у с. Воздвижівці у травні 1999 р. від Ганни Андріївни Лисенко 1938 року народження).

У пісні "Грицю, Грицю, до роботи !" є деякі зміни у порівнянні з варіантом, надрукованим у збірнику "Розлилися круті бережечки" (К., 1972, с. 173-174). У селі Воздвижівці співають "Кахи-кахи ! Нездоров", а у збірнику надруковано "А Гриць щось-то нездоров".

Далі вжите "Кахи-кахи!Щось охрип" (у збірнику "Ахи-ахи, щось охрип!")

У варіанті нашої пісні спочатку Гриця закликають робити хліб, а потім йти до Марусі, а в збірнику навпаки. І коли Грицю пропонують женитися, у збірнику він каже: "Не могу одговориться", то у Воздвижівці співають "не могу"...

Якщо у Воздвижівці Гриць каже: "Галю, серденько моє !", то у збірнику зафіксовано "Галюсенько, серце моє".

У збірнику “Жаргівливі пісні” (К., 1967, с. 19-20) текст пісні “Грицю, Грицю, до роботи” має ще такі рядки, які відсутні у двох вище названих джерелах.

Пішов Гриць, зажурився
Да в ченці постригся.
Тепер Грицю скучно жити,
Було б Марусі не любити.
Грицю всюди неврокою.
Гриць іде уже домой.
Грицю, Грицю, пошукай,
Краще Марусі вибирай.
Єсть Наталка і Ганнуся,
Та миліш нема Марусі.
Хоть і згину, пропаду,
Краще Марусі не знайду.

Скажи мені правду

Скажи мені правду,
Мій добрий козаче,
Що діяти серцю,
Коли заболить?
Як серце застогне
І гірко заплаче,
Як дуже без щастя
Воно защемить?
А горе, як терен,
Всю душу поколе,
Коли одцуралось
Тебе уже все.
І ти, як сухеє перекотиполе,
Не знаєш, куди тебе вітер несе?
- Е, ні! – кажеш мовчки. –
Скосивши билину,
Хоч рано і вечір водою полий, -
Не зазеленіє, кохай сиротину,
А матері й батька не бачити їй!
Отак і у світі: хто рано почує,
Як серце застогне,
Як серце зітхне.
Той рано й заплаче,

А доля шуткує:

Поманить, поманить
Та й геть полине.

Пісню “Скажи мені правду” написав Олександр Афанасьєв-Чужбинський. Вона надрукована у збірнику “Струни серця” (К., 1969 р. на сторінках 131-132).

Підкреслені рядки і слова у О.Афанасьєва-Чужбинського читаються так:
Як серце болить, як важко застогне, од тебе усе, от так, здижне.

У неділю рано ще сонце не сходе

Калина-малина, чом не процвітаєш?
Молода дівчина, що стоїш-думаєш?
- Я стою-думаю, ще й думати буду,
Любила козака, довік не забуду.
У неділю рано ще сонце не сходе,
А мій миленький по казармі ходє,
По казармі ходє, в руках шаблю носє,
Рука шаблю носє, командира просє:
-Командире-батьку, відпусти додому,
Спокинув дівчину, не вручив нікому:
Ні батьку старому, ні брату малому,
А хоч би і вручив, сам за нею скучив.
-Відпушу додому тільки не самого,
А дам тобі я коня вороного.
Коня вороного, золоте сидельце,
Їжджай, розважай своє рідне серце.
Іде козаченько, ворота минає,
Стоїть його мила, рученьки ламас.
-Ой чого ти, милий, ворота минаєш,
Я твоя кохана, хіба ти не знаєш?
-Якби ж ти, кохана, та мене кохала,
Як за гору скрився, ти дитя придбала.
- Не сама я дбала, дбали ми з тобою,
Хіба ти забувся в лузі під вербою.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Сива гуска

- Ой над ставом гуска,
Ой над ставом сива.

В усіх дівчат доля щасна,
Моя нещаслива.
-Ой відпусти, милий,
До роду по воду,
Пошитать свого роду.
-Ой не пушту (стю), мила,
До роду по воду,
Бо розкажеш роду
Про свою пригоду.

-Ой не буду, милий,
Я цього казати,
Як поллються з очей сльози,
То я вийду з хати.
-Не плач, не плач, дощо,
Ти сама цього хотіла.
Понад ставом в вирій
Гуска полетіла.

(Записав І.К. Кушніренко у с. Копані у лютому 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Очі сині

Очі сині та сині
Дала мати дівчині,
А навіщо давала
Та не знала й сама.
А тепер тій дівчині
Через ті очі сині,
А ні вдень, а ні вночі
Все спокою нема.

} 2 р.

Та було б тобі, мати,
Тих очей не давати
Очі сині та карі

Не зійдуться навік
Не кохакуться в парі
Очі сині та карі,
А від того серденько
Іще дужче болить.
Не журися, дівчино,
Не журися, рибчино,

} 2 р.

Коли сонечко зійде
І померкне роса,
Покохакуться в парі
Очі сині і карі

} 2 р.

І засяє усмішка
На дівочих вустах.
Очі сині та сині
Дала мати дівчині,
А навіщо давала
То не знала й сама
А тепер тій дівчині
Через очі ті сині,
А ні в день, а ні вночі
Все спокою нема.

} 2 р.

(Записав І.К. Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Ой казала баба діду

Ой казала баба діду,
Я в Америку поїду.
А з Америки в Корею,
А ти сиди, дуралею.
Баба діда не слухала
До Америки поїхала.
Доїхала до Г'ребінок,
Осталася без ботінок.
Доїхала до Кисва –
Сухарики всі поїла,
Доїхала до границі –
Осталася без спідниці.
Сюди-туди подивилася
І додому повернулася.
Приїхала до дідуся,
А в дідуся є бабуся.
-Що то, діду, за кувика?
На печі лежить розкрита.
-А то моя баба мила,
Що вареники варила.
-Отож, баби, не каїться,
Як є розум, то держіться,

Варить дідам вареники,
Не шукайте Америки.
(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явгухівни Кушніренко 1937 року народження).

Ходила мати

Ходила мати в ліс терен рвати
Та й заблукала,
І дві тернини-очі сину
В руках тримала.
А понад лісом, темним лісом
Зірки, мов каченята,
Тоненький місяць-неборізок –
То сину бровенята.
Знайшла струмочок гомінливий,
Що вдалину струмив.
Рости, мій сину, будь щасливий,
Журбою не журись.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явгухівни Кушніренко 1937 року народження).

А в полі береза

А в полі береза,
А в полі кудрява,
Хто йде не минає,
Березу ламає.
Хто йде, не минає,
Березу ламає.
Горе тому жити,
В кого жінки немає.
Вийду за ворота –
Трава зеленіє.
За хорошим мужем
Жінки молодіє.
За хорошим мужем
Жінка молодіє,
А за недобрим мужем
З личенька марніє.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явгухівни Кушніренко 1937 року народження).

Приймак

Жив собі у селі добрий дядько,
Мав гарну дочку.
Він же її шанував, } 2 р.
Як ту ягодочку.
Надоїло мужикові
Чесно заробляти.
-Давай приймем приймачиська } 2 р.
Нехай робе діло.
А жив собі парубочок,
За багатством гнався.
Він до того дядька Гната } 2 р.
В приймаки подався.
Зацвіла калина в лузі
Близько перелазу.
Погіршало приймакові } 2 р.
Ще з першого разу.
Як прийшов же він до хати,
Не зна, що робити:
Теца йому відра в руки:
-Гайда воду носити.
Жінка дає віник в руки
Хату замітати,
А Гнат б'є його по плечах:
-Гайда, в степ орати.
Оре, оре приймачисько,
На шлях поглядає:
Усі жінки несуть їсти,
А йому немає.
Як приїхав він додому,
А в животі свище.
-Ховай, жінко, вареники,
Бо йде приймачище.
-Давай їсти, давай пити,
Що ти наварила.
-Он під лавкою масляга,
Кицька недоїла.

Як розсердивсь приймачисько,
Та став жінку бити,
А Гнат його по плечах:
-Гайда волочити.
Розсердився прийчисько,
Дуже розлютився,
Гнат у двері не попав,
У вікні опинився.
Біжить теща, біжить з хати,
Біжить на дорогу.
-Ой, рятуйте, люди добрі,
Зять виламав ногу.
Цвіте, цвіте черешня,
Ягідок немає.
А хто в приймах не бував,
Той горя не знає.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

У неділю рано синє море грало

У неділю рано синє море грало,
Виряджала мати доньку в чужу сторононьку.
-Иди ж, доню, між чужії люди,
Годитимеш, слухатимеш добре тобі буде.
-А вже я ходила, а вже я годила.
Кажуть люди, ще й говорять, сирота лінива,
Ой виїду на гору та й крикну додому.
Вари, мамо, вечеряти та й на мою долю.
-Варила я, варила небагато-трошки.
Нема тобі, дитя моє, ні миски, ні ложки.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у лютому 2002 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

У неділю вранці синє море грало

У неділю вранці синє море грало,
Виряджала мати доньку
В чужу сторононьку
Між чужії люди.
-Ой, хто ж тебе, дитя моє,
Там жалувать буде.

-Пожаліють, мамо,
Чужі добрі люди.
Робитиму, годитиму,
Добре мені буде.
Та я вже й робия,
Та я вже й годила.
Кажуть люди ще й говорять:
-Сирота лінива.
Ой виїду на гору
Та й крикну додому:
-Вари, мати, вечеряти,
Та й на мою долю.
-Та я вже й варила
Небагато, трошки.
Нема тобі, дитя моє,
Ні миски, ні ложки.
Миску я розбила,
Ложку загубила.
А для тебе, дитя моє,
Я й не наварила.

(Записав І.К.Кушніренко в м. Гуляйполе у березні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Дівчина шис візерунок

Дівчина шис, візерунок
Кладе на хусточці своїй .
Робота гарна, та на квітку
Не вистачає шовку їй.
На щастя бачить, парус лине,
Кораблик здалеку біжить.
В дівчини серденько забилось
На палубі моряк стоїть.
-Моряче, чи немає в тебе
Мені шовку для шиття.
-Ажже, є. Такій красуні
Не пошкодуєш і життя.
У нас є шовк червоний, білий,
Який завгодно, тільки ти,
Та тільки ти зійди по трану

І вибирай собі який,
Тільки зійшла вона по трапу,
А шовку шкінер їй давав.
Лиш про любов в краю далекім
Чудову пісню заспівав,
Під гуркіт хвиль, під звуки пісні
Вона заснула міцним сном,
А як проснулась, бачить море,
Все море синіє кругом
-Моряче, відпусти на берег,
Дивись, як хвилі піднялись.
-Проси у мене все, що хочеш,
Але зі мною залишись.
-Нас три сестри. Одна за графом,
Друга за герцога пішла,
Я ж від усіх найкрасивіша
І щоб морячкою була.
-Ти не турбуйся, дорога,
І не схилийся у журбі,
Тобі морячкою не бути,
Буть королевою тобі.

(Записав І.К.Кушніренко в м. Гуляйполе у березні 2000 р від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Як поїхав Ваня у Крим торгувати

Як поїхав Ваня у Крим торгувати.
Довелося Вані в лісі почувати.
Напало на Ваню дев'ять розбіяків,
Дев'ять розбіяків, дев'ять зарізаків.
Били вони Ваню, били та й убили,
Під зеленим дубом його схоронили.
Один розбіяка не спить, не гуляє,
А всю туя правду Галі повідає.
-Ой скажи ти, Галю, з якого ти краю,
З якого ти краю, з якого ти раю.
-А з того краю, де дев'ять братів маю.
Я – Галю десята за Ваню відлага.
-Ой вставайте, хлопці, що ж ми нарobili.
Що ми свою сестру навик осиротили.

(Записав І.К.Кушніренко в м. Гуляйполе у березні 2000 р від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ходила-бродила в зеленому саду

Ходила-бродила в зеленому саду
І рвала й кидала червону розу.
І рвала й кидала під ті ворота,
-Не смійся, козаче, що я сирота.
Прийшов би ти сватать, а я б не пішла.
-Пішла б ти, дівчино, так я не візьму.
Поїду в Росію там крашу знайду,
Об'їхав Росію ще й три города,
Крапої не знайшов, як ти, сирота.
Прийхав додому – дівчини нема,
Що вчора звечора рушнички дала.
-Товариш, товариш такий, як і я,
Скажи з ким гуля ухажорка моя.
-Товариш, товариш, товаришу мой,
Твоя ухажорка гуляє со мной.
-Дівчино-рибчино, що я нароби,
Що я через тебе товариша вбив.

(Записав І.К.Кушніренко в м. Гуляйполе у березні 2000 р від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Нікому так не було

Ой не було так нікому,
Як тим бідним мужикам.
То ж то годять, то ж то роблять
Тим превражим панам.
“Лягай, пане, лягай спати,
Та нічого не думай.
Збираймося, славні хлопці,
Та й махнемо за Дунай...”

(Записав В.С.Люлька у с. Воздвижівці у липні 1967 р від Феодосія
Полікарповича Богуславського 1903 року народження)

Пожурилися милі браття

Пожурилися милі браття,
Що у нових кайданах,
Що набір беруть

І наклад кладуть,
Ще й на панщину женуть.
(Записав В.С.Люлька у с. Воздвижівці у липні 1967 р. від Феодосія
Полікарповича Богуславського 1903 року народження).

Гамалія

Наш отаман Гамалія,
Отаман завзятий.
Зібрав хлопців та й поїхав
По морю гуляти.
По морю гуляти,
Слави добувати,
Із турецької неволі
Братів визволяти.
Як приїхав Гамалія
Аж у ту Скутару –
Сидять брати-запорожці,
Дожидають кари.
Ой як крикнув Гамалія:

“Брати, будем жити!
Будем жити, вино пити,
Яничарів бити !”
Вилітали запорожці
На лан жито жати.
Жито жали, в копи клали,
Гуртом заспівали:
“Слава тобі, Гамаліє,
На всю Україну,
Що не дав ти запорожцям
Згинуть на чужині”.

(Записав В.С.Люлька у с. Воздвижівці у липні 1967 р. від Феодосія
Полікарповича Богуславського 1903 року народження).

Ненько моя, сиза голубонько

Ненько моя, сиза голубонько, (2 р.)
Ізмий мені ще раз голівоньку.
Ізмий мені ще раз голівоньку (2 р.)

Останній раз та й у суботоньку.
Бо вже ж більше та й не митимеш, (2 р.)
Білих ручок не ламатимеш.
Бо вже ж більше не чесатимеш, (2 р.)
Білих ручок не ламатимеш.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Од батенька та й на одіході

Од батенька та й на одіході (2 р.)
Посадила оріх на городі.
Рости, рости, мій орішечку, (2 р.)
Батенькові на утішечку.
Рости, рости та й укорінився, (2 р.)
Мій батьку, за мною не журися.
Кохай собі другу такую, (2 р.)
Як викохав мене молодую.
Кохай собі ще й третю маленьку, (2 р.)
Як викохав мене молоденьку.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой зірву я з рози квітку

Ой піду я в ліс по дрова,
Наламаю кльону.
Завіз мене дурний розум
У чужу сторону.
На чужій же сторіноньці
Ні батька, ні неньки.
Тільки в саду вишневому
Піють соловейки.
Пійте, пійте, соловейки,
Всіма голосами.
А я піду в сад вишневий
Заллюся сльозами.
Ой зірву я з рози квітку
Та й пушу на воду.
Пливла, пливла з рози квітка
Та й стала кружиться.
Вийшла з хати стара мвги

Та й стала журиться.
-Ой чого ж ти з рози квітка
На воді зів'яла.
Ой чого ж ти моя, доню,
Така сумна стала.
-Ой того я, моя мамо,
Така сумна стала,
Що попала в ліхі руки,
Навіки пропала.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Понад садом, садом

Понад садом, садом
Та пшениченька ланом.
Та пшениченька ланом,
Горою овес.
Горою овес,
Та не по правді,
Не по правді, козаче,
Зо мною живеш,
А як вечір настане,
Та як вечір настане
До другої йдеш,
До другої йдеш,
А мене молодую,
А мене молодую
Покидаєш.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой горе тій чайці!

Ой горе тій чайці,
Ой горе небозі,
Що вивела часняток
При битій дорозі,
Ішли чумаченьки,
На скрипочці грали.
Вони часчку зігнали,

Часнят забрала.
А часчка в'ється,
Об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає,
Чумаків благас:
-Ой ви, чумаченьки,
Ви ще й молоденькі.
Верніть мої часнята,
Вони ще й маленькі.
-Не віддамо, чайка,
Не віддамо наша.
Поварили часняток
Добра була каша.
-Щоб ви, чумаченьки,
Й у Крим не сходили,
Як ви моїх часняток
В каші поварили.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження)

Розвивайся та сухий дубе

Розвивайся та сухий дубе, (2 р.)
Ще й біла береза, (2 р.)
А з-під тої та березоньки (2 р.)
Вода протікає. (2 р.)
Ой пий, коню, та щою воду, (2 р.)
Вода ключева, (2 р.)
Та люби, козак, тую дівчину, (2 р.)
Вона молода, (2 р.)

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Та розвивайся та сухий дубе

1. Та розвивайся, сухий дубе (2 р.)
Ще й біла береза.
2. Та й під тим дубом та зелененьким (2 р.)
Вода протікає (2 р.)
3. Ой там козак та молоденький (2 р.)
Коня нагуває (2 р.)
4. Ой пий, коню, та твою воду, (2 р.)

Вода ключевая (2 р.)
5. Та люби, козак, та щою дівчину, (2 р.)
Вона молодая (2 р.)
(Записав І.К.Кушніренко у с.Копані у травні 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження).

Другий варіант пісні довший на два рядки і в одному "вода протікає з-під березюньки", а іншому "під тим дубом зелененьким"

Ой на горі больниця стояла

Ой на горі больниця стояла
В тій больниці Маруся лежала. (2 р.)
В тій больниці Маруся лежала,
Чорним шарфом голівку в'язала, (2 р.)
Де взяли три козаки з Дону,
Розв'язали Марусі голову. (2 р.)
Один каже: "Я Марусю люблю"
Другий каже: "Я ще молоденький,
Піді мною коник вороненький. (2 р.)
Одним конем до моря доїду,
Другим конем море переїду. (2 р.)
Третім конем на тім боці стану,
Для Марусі зіллячка дістану (2 р.)
(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой там на горі

Ой там на горі,
Ой там на крутії, (варіант – в шовковій траві – Авт.)
Ой там сиділа пара голубів.
Вони сиділи, парувалися.
Сизими крильми обнімалися.
Де взявся стрілець, стрілець молодий,
Розбив, розлучив пару голубів.
Він голуба вбив, голубку зловив,
Узяв під полу, приніс додому.
Насипав пшінця аж по колінця,
Налив водиці попід крилиці.
Голубка не їсть, голубка не п'є,

Та все на ту гору поплакати їде.
-Голубко моя сизокрилая,
Чого ж ти така клопітливая?
Ой є у мене сто пар голубів,
Літай, вибирай, може ж там і твій.
-Я вже літала та й вибирала,
Нема такого, як я втерала.
І носик такий, і пір'я таке,
Не так він гуде, як до мене їде.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Вилітала галка

Вилетіла галка з глибокої балки
Та й сіла на сосну, ой, на гілку розкошну (2 р.)
З зеленого лугу вилетіла друга,
Вилетіла друга, ой то ж її подруга. (2 р.)
-Не хилися, гілко, бо й так мені гірко.
Не хилися на воду, ой тяжко жить без роду. (2 р.)
Без роду рідного, без друга вірного.
Є у мене в роду два братіки з роду. (2 р.)
Є у мене в роду два братіки з роду.
Та й ті прибувають ой десятого году. (2 р.)
Чогось мені, сестро, горілка не п'ється,
Коло мого серця, ой мов гадина в'ється. (2 р.)
Ізвила гніздечко, то ж моє сердечко,
Ізвила й другеє, ой на серці ж обос.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у квітні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Вилітали галки з глибокої балки

Вилітали галки з глибокої балки.
Та й сіли на сосну, ой, на гілку розкошну.
-Не хилися, сосно, не хилися в воду,
Не хилися в воду, ой, тяжко жить без роду.
Без роду рідного, без друга вірного.
Є у мене в роду ж, ой, два братіки з роду.
Є у мене в роду два братіки з роду.

Та й ті прибувають, ой, десятого й году.
(Записала В.М.Мищенко в с. Малинівці у травні 1999 року від Ольги Іванівни Єрмоленко 1909 року народження).

Вилітала галка

Вилітала галка з-під темного гаю,
Вилітала друга з-під темного луга
Та й сіла на сосну, на сосну розкошну.
-Не хилися, сосно, бо й так мені тошно.
Не хилися на воду – гірко жить без роду.
Без роду рідного, без мужа вірного.
Тільки в мене в роду два братіка з роду,
Та й ті прибувають десятого ж году.
Ой прибудьте, браття, у неділю вранці
Та й вип'ємо, браття, горілки по чарці.
Чого мені, браття, горілка не п'ється,
Коло мого серця, як гадина в'ється,
Ізвела гніздечко на самім сердечку,
Ізвела друге – на серці обоє.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у травні 2000 р. від Валентини Явтухівни Кушніренко 1937 року народження)

Плаче захмарене небо

Плаче захмарене небо,
В роздумах клени сумні,
"Нам зустрічатись не треба",
Стиха ти мовив мені.

Приспів:

Словом мене не пораниш,
Вірність свою не згублю,
Хоч ти мене покидаєш,
Знай, що тебе я люблю.
Хай на полях громовиця,
Я не здержуся в журбі.
Часто мені будуть снитися
Очі твої голубі.

Приспів.

Вірне те щастя кохати,
Раз його доля дає.
Як ти посмів розтоптати
Перше кохання моє.

Приспів.

Падають сльози, як роси,
Зрада пече без вогню.
Серце моє не попросить,
В тебе ні крихти жалю.

Приспів.

Більше побачень не буде,
Різні тепер в нас путі.
Серце моє не полюбить
Більше нікого в житті.

Приспів.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой, гаю, мій гаю

Ой, гаю, мій гаю, густий не прогляну.
Чом на тобі, гаю, ой листячка немає?
Листячка й немає, вітер не колише,
Що брат до сестриці, ой, щодня листа пише.
А він пише, пише, у листі питає:
-Чи привикла, сестро, у чужому краю?
-Привикла, не привикла, треба привикати,
Таку породила нещасливу мати.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Гей, гей, люлі

Та літал, пурхав соловейко по саду.
Гей, гей, люлі, гей, люлі по саду.
Та скучно, грусно та й Ванюші самому, да.
Гей, гей, люлі, гей, гей, люлі самому.
Іа якби йому та й Маруся при йому, да.
Гей, гей, люлі, гей, люлі при йому.

Та він би її цілував і милував, да.
Гей, гей, люлі, милував.
Та він би її к вінчаннячку приряджав, да.
Гей, гей, люлі, гей, люлі, приряджав.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Та не стій, сосно

Та не стій, сосно, розвивайся рано-рано,
Не стій, сосно, розвивайся та ранесенько.
Та звий собі, сосно, 700 квіток рано-рано.
Та звий собі, сосно, 700 квіток та ранесенько.
А Ванюші квітки немає, рано-рано.
А Ванюші квітки немає та ранесенько.
Нащо йому квітка червона, рано-рано.
Нащо йому квітка червона та ранесенько,
Як у його Галя молодая, рано-рано,
Як у його Галя молодая та ранесенько.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Виспівує соловейко

Виспівує соловейко
У зеленім гаю.
Не лай мене, моя ненько,
Що Гриця кохаю.
В мого Гриця
Брови чорні,
Як обніме, як пригорне,
Аж серденько в'яне.
Нехай мати посвариться,
Нехай лас трішки,
Біля тебе, мій мильний,
Не втомляться ніжки.
Зелен-рута розцвітає
Ранньою порою.
Хай зоріє, хай світас,
А я ще постою.

Виспівує соловейко
У зеленім гаю.

Не лай мене, моя ненько,
Що Гриця кохаю.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Куця в с. Полтавці у червні 1999 р.
від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Урожайна

Ой як зібрали щедрий урожай,
Слава полинула понад рідний край.
Сиза хурделиця по дорозі стелиться,
А Петро – тракторист } 2 р.
На Галині жениться.
Гарні дівчата в нашому селі
Славу примножують рідній землі.
Сиза хурделиця по дорозі стелиться, } 2 р.
А Дмитро – комбайнер
На Оксані жениться.
Земля багата піснями дзвенить,
Зорями сяють в людей ордени.
Сиза хурделиця по дорозі стелиться, } 2 р.
А Степан – бригадир
На Олені жениться.
Ой як заграли голосні вітри,
Поле широке зорали трактори,
А колгоспні лани } 2 р.
Пшеницями стеляться.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Куця в с. Полтавці у червні 1999 р.
від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Як піду я на буряк-бурячок

1. Як піду я на буряк-бурячок
Та й нарву буряків тлумачок.
Калінка, малінка моя,
Та й нарву я бурячків тлумачок.
2. Та й нарвала буряків пудів з два.
Зустрічає мене в полі голова.
Калінка, малінка моя,

- Зустрічає мене в полі голова.
 3. Голова, ти ж хороший мужичок,
 Піддай мені буряків тлумачок.
 4. Як вигоню горілочки бутлів два,
 То приходьте з бригадиром обмивать.
 5. А горілка ще й не капає,
 Бригадир у двері дряпає.
 6. В мене вікна позавішувані,
 На гарнічки позачісвані.
 7. В мене вікна позасмалювані
 На гарнічках понадколювані.
 8. Адже ж я та й ударниця була,
 На гарнічках горілочки не гнала.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Кутя в с. Полтавці у червні 1999 р.
 від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Ой у полі калина стояла

- Ой у полі калина стояла,
 Ту калину дівчина ламала. (2р.)
 Вона всіх парубків чарувала,
 Лиш одному нічого не шкодить. (2 р.)
 Він до неї щовечора ходить.
 -Ой, дівчино, личка рум'яного, (2р.)
 Покохай же мене молодого.
 -Ой рада б я усіх вас кохати, (2 р.)
 Та боюся козацької зради.
 -Ой не бійся, дівчино, нікого, (2 р.)
 Я ще молоденький не зрадив нікого.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Полтавці у червні 2000 р. від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Ой у полі на горбочку

1. Ой, у полі на горбочку,
 Де некошена трава,
 Там стояло дві тополі, (2 р.)
 Похилилася одна.
 2. Ой, у полі на горбочку,
 Де некошена трава,

- Там стояло дві подруги,
 Гірко плакала одна.
 3.-Ой, подружка дорогая,
 Дорогая ти моя.
 Помири мене із милим, (2 р.)
 Заплачу тобі я.
 4.-Ой, подружка дорогая,
 Як я буду вас мирить,
 Як я гляну на милого, (2 р.)
 В мене серденько болить.
 5. Ой, у полі на горбочку,
 Де некошена трава,
 Там стояло аж дві пари,
 Розлучалася одна.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Кутя в с. Новомиколаївці у червні
 1999 р. від Олександри Федорівни Хархан 1928 року народження)

Рябий собака

1. Як поїхав батько в ліс на заробітки,
 Осталася жінка ще й маленькі дітки.
 2.-Ідіть, діти, з хати батька виглядати,
 Як ітиме батько з лісу, дайте мені знати.
 3. Приїжджає батько та й до свого двору,
 Питається у дітей: " А що тут нового?"
 4.-Ой, тату, наш тату, таточку рідненький,
 До нас прибудився собачка рябенький.
 5. До нас прибудився собачка рябенький,
 З чорними бровами, щовечора ходить до нашої мами.
 6. Щовечора ходигь, п'ють вони горілку,
 Він маму цілує, як парубок дівку.
 7. Він маму цілує, як парубок дівку.
 Ви б, тату, почувли, як вона регоче.
 8.-Беріть діти в руки добрую ломаку
 Та гоніть із дому рибого собаку.
 9. Та гоніть із двору полями, лугами,
 Щоб більш не приходив до нашої мами.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Кутя в с. Новомиколаївці у червні
 1999 р. від Олександри Федорівни Хархан 1928 року народження).

Ой упав сніжок та й на обніжок

Та й узявсь водою.

Та й узявсь водою,

Ой походжено, та й поброджено

Коло ставу кіньми.

Ой то ж не кіньми,

А журавонька з дітьми.

Ой журавонька з дітьми,

Ой журав грає, (2 р.)

А журавонька скаче.

А журавонька скаче,

-Ой дурна ж дівка,

Ой та не розумна,

Що за козаком плаче.

Що за козаком плаче.

-Ой не плач, дівко,

Ой не плач, красна,

Бо таки ти нещасна,

Бо таки ти нещасна.

Ой полюбила козаченька

При місяці стоя,

Ой при місяці стоя,

Ой не я ж його, ой та полюбила,

Полюбила мати.

Ой полюбила мати, вона ж мені

Та й повеліла рушнички давати.

Рушнички давати.

Ой один дала та й другий дала,

На третьому стала.

На третьому стала,

А четвертим та шовком шитим

Ручечки зв'язала.

(Записав В.М. Кутя в с.Любимівці у липні 1998 р. від Лідії Петрівни Карнаух 1939 року народження).

Покотився горіх

Покотився горіх по ліщині,

Зажурився козак по дівчині.

А в неділю мати дочку біла:

-Де ж ти, доню, віночок згубила?

Треба, доню, громаду збирати.

Треба, доню, віночок шукати.

-На що, мамо, громаду збирати?

Треба мамі правдоньку казати.

Там над гасм, гасм зелененьким,

Їхав козак конем вороненьким,

Їхав козак конем вороненьким

Та й зняв з мене вінок терновенький.

Вінок буде з собою возити,

Обіцяв він мене цілий вік любити.

(Записав В.М. Кутя в с.Любимівці у липні 1998 р. від Лідії Петрівни Карнаух 1939 року народження).

Від поля до поля

Хилиться тополя.

Пита хлопець дівку:

-Чи ти будеш моя?

-Хлопець молоденький,

Тобі не питати,

Мені молоденькій

Тобі не казати.

Мені молоденькій

Тобі не казати.

Приїжджай до мене,

До моєї хати.

Приїжджай до мене,

До моєї хати.

Я вийду, скажу тобі,

Де кіньми стати.

Я вийду, скажу тобі,

Де кіньми стати.

Упустю до хати,

Щоб не чула мати.

До хати пускала,

Тяженько зітхала.

З хати випускала,

Козака питала:

-Чи ти мене любиш?
Чи славою будеш?
Чи ти задаєшся?
Чи з мене смієшся?
-Ой я тебе люблю,
З тебе не сміюся,
Признаюся по правді,
На другій женюся.
Ой люблю я тебе
І любови буду,
Признаюся правду,
Що брати не буду.

(Записала В.М.Мищенко в с.Любимівці у липні 1998 р. від Ганни Петрівни Сливки 1940 року народження).

1. Пливла чорна хмара,

А за нею сива.
Чи є така друга, }
Як я нещаслива. } 2 р.
2.-Скажи ж мені, мамо,
Де терен ламати.
Скажи, де є доля, }
Я піду шукати. } 2 р.
3.-Зеленого терну
Не треба ламати.
Щастя само прийде, }
Не треба чекати. } 2 р.
4.-Чи я тебе, доню,
В квітах не купала.
Чи я ж тобі, доню, }
Щастя не бажала. } 2 р.
5. Не раз тебе, доню,
Я в квітах купала.
Не раз гірка доля }
В купіль заглядала. } 2 р.
6. У квітах купала,
Любистком вмивала.
Та не дала долі, }
Бо й сама не мала. } 2 р.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Воздвижівці у червні 2000 р. від Ніни Григорівни Стасик 1937 року народження).

1. Закувала зозуля

В саду на помості,
Ой приїхали до дівчини }
Три козаки в гості. } 2 р.
2. Один іде коня веде,
Другий коня в'яже,
Ой третій стоїть під віконцем: }
-Добрий вечір, - каже. } 2 р.
3.-Добрий вечір, стара мати,
Дай води напиться.
Ой, кажуть люди, - дівка гарна, }
Дозволь подивиться. } 2 р.
4.-Вола в сінях у калушці,
Піди та й напийся.
Ой дівка сидить у світлиці, }
Піди подивися. } 2 р.
5.-Вола твоя не холодна,
Піду до криниці.
Ой, дівка твоя не гарная, }
Піду до вдовиці. } 2 р.
6. У вдовиці дві світлиці,
А третя кімната.
Ой, а в дівчини одна хата }
Та й та не прибрата. } 2 р.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Воздвижівці у червні 2000 р. від Ніни Григорівни Стасик 1937 року народження).

Чорноморець

1.-Чорноморець, матінко, чорноморець
Вивів мене босую ой на морозець. \ 2 р.
2. Вивів мене босую та й питає:
-Чи є мороз, дівчино, чи немає. \ 2 р.
3.-Ой нема морозу, тільки роса,
Простояла дівчина, ой, всю нічку боса. \ 2 р.

4. Простояла дівчина, ще й байдуже.

Вона того чорноморця, ой, любе дуже. \ 2 р.

5. Бо за того чорноморця мати була,

Щоб я того чорноморця, ой, не любила.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Воздвижівці у червні 2000 р. від Марії Остапівни Марченко 1929 року народження).

Чорноморець, матінко, чорноморець

-Чорноморець, матінко, чорноморець

Вивів мене босую на морозець.

Вивів мене босую та й питає:

-Чи є мороз, дівчино, чи немає?

-Морозу немає, тільки роса.

А я молодесенька стюю боса.

Простояла ніченьку та й байдуже,

Що я того чорноморця люблю дуже.

(Записав І.К. Кушніренко у м. Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Чорноморець

Чорноморець, моя мати, чорноморець

Вивів мене босу на морозець.

Ой, став вітер буйнесенький повівати,

Ой, став мене чорноморець намовляти:

“Ходи, ходи, дівчинонько, ходи з нами,

Дамо тобі сермяжину із стрічками,

Дамо тобі ще й віночок із квітками,

Дамо тобі черевички з підківками”.

-Дурна була, моя мамцю, послухала,

Сіла з чорноморцем, поїхала.

Я ж думала, моя мамцю, панувати.

А тепер довелось горювати.

Такий варіант пісні “Чорноморець, моя мати, чорноморець” дає збірник “Народна лірика” (К., 1956, с. 275), який упорядкували М.Стецьмах та І.Синиця.

1. Ішли воли із діврови.

А овечки з поля.

Розмовляла молода дівчина }

З козаченьком стоя. } 2 р.

2.-Та куди їдеш, та й уїжджаш,

Сизокрилий орле?

Ой, хто ж мене молодую дівчину }

В цей вечір пригорне. } 2 р.

3.-Пригортайся, молода дівчино,

К другому такому

Та й не скажи, та й тієї правди, }

Що мені самому ! } 2 р.

4.-Ой, як мені та й не казати.

Він буде питати.

Вечір прийде, журба найде, }

Ні з ким розмовляти. } 2 р.

5. Вечір прийде, ой, журба найде,

Ні з ким розмовляти,

Та й прийдеться йому, козакові, }

Всю правду сказати. } 2 р.

(Записав І.К. Кушніренко у с. Воздвижівці у червні 2000 р. від Ніни Григорівни Стасик 1937 року народження).

1. Сади мої та сади зелененькі

Рано цвіли, пізно вже опадали.

2. Рано цвіли, а пізно опадали.

Любив милий, тепер спокидас.

3. Любив милий, а тепер спокидас,

Мимо ж ходить, ой, до мене не заходе.

4. Мимо ходе, а до мене не заходе,

Ой, хоч зайде, так недовго гостює.

5. Ой, хоч зайде, так недовго гостює.

А всю нічку, ой, зо мною прожартує.

(Записав І.К. Кушніренко у с. Воздвижівці у червні 2000 р. від Марії Остапівни Марченко 1929 року народження).

1. Ой не рйк косу, бо хорошая.

Не погань красу, дуже прошу я.

Будь така, як є, закосичена.

Краса власна – не позичена.

Приспів:

Я люблю тебе таку –
В косах стрічку голубу.
Коси пахнуть ночами,
Ласками дівочими.

2 Не журись, що я
Не ходитиму.
Ти – любов моя,
І любитиму.

Приспів:

Про чужу красу
І не марю я.
Тож не ріж косу –
Будеш парою.

3. Покохав тебе
Закосичану,
-Бо ж краса твоя
Не позичена.

Приспів:

Я люблю тебе таку –
В косах небо голубе,
Виграє веселкою,
Стрічкою веселою.

(Записав І.К. Кушніренко у с. Староукраїнці у серпні 2000 р. від Ніни Микигівни Пшик 1930 року народження).

Ой, посію жито понад слободою

Ой, посію жито понад слободою,
Ой, чи будеш, мамо, ой журитися за мною?
Ой, журюсь я ж, доню, аж серденько в'яне,
Ой, хто ж мене, доню, на старість догляне?
Заставлю, мамо, найменшу сестрицю,
Ой, щоб подавала холодну водицю.
Заставлю, мамо, найменшого брата,
Щоб не була в тебе та й сумная хата.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Кутя в с. Малинівці у серпні 1999 р. від Тетяни Еммануїлівни Коштенко 1931 року народження).

Як прив'язав, ой, мій миленький

Як прив'язав, ой, мій миленький із поля ж,
Та прив'язав, ой, коня до забора,
Сам заплакав край коника стоя.

Сам заплакав, ой, край коника стоя,
Заболіла головонька з горя.
Заболіла, ой, головонька з горя,
Не засватана дівчинонька моя.
Хоч би скоріше вечора дждяться
І пошло людей дівчину ж сватати,
Пошло людей, ой, дівчину сватати,
А сам стану під вікном слухати,
А сам стану під вікном слухати ж,
Ой, що буде дівчинонька казати,
А дівчина, ой, по хаті ходить,
Білі ручки до серденька ложить.
-Ой, ти, мати, ой, порадиця в хаті ж,
Порадь мені, що ж людям казати.

(Записали В.М. Міщенко і В.М. Кутя в с. Полтавці у червні 1999 р. від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Обрядові пісні

Коляд, коляд, колядниця

Коляд, коляд, колядниця,
Добра з медом паляниця,
А без меду не така,
Дайте, дядьку, п'ятака.
Як не дасте п'ятака,
Візьму вола за рога,
А кобилку за чупринку,
Та й виведу на могилку,
А з могилки на торжок,
Куплю бабі пиріжок.
А дідові млинці,
Щоб давав гостинці.

(Записав І.К. Кушніренко в с. Копані у січні 2000 р. від Надії Олександрівни Мірошніченко 1944 року народження).

В полі плужок оре

А в полі, полі сам плужок оре,

А за тим плужком сам Господь іде.

Діва Марія квіти носила.

Квіти носила, Бога просила:

-А вроди, Боже, жито-шеницо,

Всяку пашницо. Сію-вію повіваю,

З новим роком вас вітаю.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Копані у січні 2000 р. від Надії Олександрівни Мірошніченко 1944 року народження).

Маленький хлопчик

Маленький хлопчик

Зліз на стовпчик,

У дудочку грає,

Христа забавляє.

Христа забавляє,

Госпола прохас:

"Господи-Боже,

Вроди нам усе,

Щоб зросла пшениця

І всяка пашниця.

З новим роком, будьте здорові !"

(Записав І.К.Кушніренко в с. Долинці у січні 2000 р. від Любові Олександрівни Романцової 1947 року народження).

Щедрівка

Щедрівочка щедрувала

До віконця припала.

-Чи ти, тітко, наварила?

-Чи ти, тітко, напекла?

-І наварила, і напекла.

-Давай гостинці і я втекла.

(Записав І.К.Кушніренко в м. Гуляйполі у січні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Коляд, коляд, коляда

Коляд, коляд, коляда,

Баба з печі вигляда,

А дід із-за гроби

Показує зуби.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Долинці у січні 2000 р. від Любові Олександрівни Романцової 1947 року народження).

Щедрик

Щедрик-ведрик,

Дайте вареник,

Грудочку кашки

І кільце ковбаски,

А як не дасте,

Самі з'їсте.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Копані у січні 2000 р. від Григорія Андрійовича Мірошніченка 1939 року народження).

Колядка

З старим Новим роком,

Коляд, коляд, колядниця,

Хай вам, тітонько, грошніться.

Хай вам сон солодкий сниться,

Щоб у вас, тітко Параско,

Було сало і ковбаска.

Коляд, коляд, колядниця,

Хай вам, тітко врожаїться –

Й пахне в хаті паляниця.

Хай печуться в вас в печі

Пирого і калачі.

Коляд, косяд, косяда:

"Пиво краще, ніж вода".

-Нема пива? Вибачайте?

Медовухи наливайте !

Коляд, коляд, колядниця,

Тітка добра молодиця.

Добра, щедра, кароока,

З новим шастям !

З новим роком !

(Записав І.К.Кушніренко у с. Староукраїнці у січні 2000 р. від Миколайовича Сірінжа 1938 року народження).

Так співають, як скликають на весілля на уквітчаних конях, запряжених в тачанки або сани:

Та літав, пурхав соловейко по саду

Та літав, пурхав соловейко по саду,
Гей, гей, люлі, гей, гей, люлі по саду.
Та якби йому та й Маруся при йому.
Гей, гей, люлі, гей, гей, люлі при йому.
Він би її цілував і милував.
Гей, гей, люлі, гей, гей, люлі милував.
Та він би її к вінчаннячку приряджав.
Гей, гей, люлі, гей, гей, люлі приряджав.

А так співають, як ідуть дружечки до молодого на вечорниці:

Ой, матінко-утко, ворочайся прудко,
Сонечко низенько, дружечки близенько.
Сонечко ще нижче, дружечки ще ближче.
Брязнули золотії ключі, до свекрухи йдучи,
Брязнули, задзвеніли й у свекрухи сілі.

Так співають, коли дружок не впускають довго в хату:

Ой доки ж ми стоятимем,
Сиру землю топтатимем
Червоними чобітками,
Золотими підковками
З боярами молоденькими.

Як у молоді на столі квітчають гільце, спечене з тіста, співають:

Та не стій, сосно, розвивайся,
Рано, рано та ранесенько.
Та звий собі, сосно, 700 квіток,
Рано, рано та ранесенько.
Всім боярам по квіточці.
Рано, рано та ранесенько.
А Ванюші квітки немає.
Рано, рано, рано,
А Ванюші квітки, квітки немає та ранесенько.
На що йому квітка червона,
Рано, рано, на що йому квітка червона та ранесенько,
Як у нього Галя молодая.
Рано, рано, як у його Галя молодая та ранесенько.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у лютому 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

За столом співають весільні пісні:

Засвіти ж ти, мати, свічку

Засвіти ти ж, мати, свічку,
Постав на столі,
Я й на нього придивлюся.
Ой, чи пара мені,
Засвітила мати свічку,
Неясно горить,
З ким любила, розлучилась,
Ой, серденько болить.
З ким любила, розлучилась,
Серденько болить.
З ким не зналась, повінчалась,
Ой, треба в світі жити.
З ким не зналась, повінчалась,
Треба в світі жити.
Треба ж мені та й до його
Ой, весь вік говорить.

Співають, як заводять молодих за весільний стіл (свашки):

Дружечки-паняночки,
Повставайте із лавочки.
Давайте дорогу
Князеві молодому.

Старший боярин крас коровай, а дружки-дівчата співають:

Чи ти бачиш, дружко?
Чи ти бачиш, дружко,
Що бояри коровай крадуть,
За гілечко захиляються,
Коровам запихаються,
За гілечко захилилися,
Коровам подавилися.

Хлопці-дружки дають відповідь дівчатам:

На камені кружка стояла,
На камені кружка стояла,
А ту кружку кішка лизала,
Подайте тую кружку,
І напоїти старшу дружку.

За столом перегукуються дружки і бояри (дівчата і хлопці). Дівчата співають хлопцям:

Старший боярин найкращий,
На йому кожух найкращий.
Поміж тими рясицями
Сидять гниди копицями.
Перший боярин носатий,
Другий боярин горбатий,
А третій – барило,
Четвертого задавило.

* * *

Їли бояри, їли,
Цілого вола з'їли.
На столі ні кісточки,
Під столом ні трісочки.
А їли дружечки, їли,
Півголуба з'їли.
На столі всі кісточки,
Під столом всі трісочки.

Як ідуть од свекрухи додому, дружечки співають:

Були ми в свекрухи,
Були ми в свекрухи,
Та їли пампухи,
Ні житні, ні пшеничні,
Ще й бог зна колишні.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у лютому 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Пісні з неролі

Україна

Виряджали мене з України
У далеку й чужу сторону,
І я більше відтіль не вернуся.
У чужій стороні пропаду.
Чи кому заступила я щастя?
Чи кому помішала в житті?
Виряджали мене з України,
Виряджали мене від рідні.

Не для мене цвіли мої рози.
Мої рози цвітуть не мені.
Перестань, моя мамо, лить сльози,
Не допоможуть нічого вони.
Бо поїдемо ми на чужбину,
То хто ж буде нас там зустрічать,
Тільки будуть дивиться чужі люди,
Чи ми зможем на них працюват.
Не одні ми там будемо, мамо,
Нас багато братів і сестер.
Вони гнуть свої спини щоденно
На німецьких проклятих катів.

(Записала Галина Зайцева у м.Гуляйполі у червні 1999 р. від Анни Олексіївни Циганок 1923 року народження).

Барак

Лежу я в бараці, лежу, захворіла,
Якби була мамо, вона б пожаліла.
Ніхто сюди не прийде, ніхто не спита,
Що в тебе болить і чого не хвата,
Я вранці устала, барак прибирала,
Хоч квота була, а на те не зважала.
Нам хліба з опилків по 100 грам дали,
Прийшли і сказали, щоб кофе взяли.
Ми сіли, поїли і знов посідали,
На силу прокляту шпінату діждали.

(Записала Галина Зайцева у м.Гуляйполі у червні 1999 р. від Анни Олексіївни Циганок 1923 року народження).

В далечині

Горить лампа, в хаті тихо.
Сім'я уся спокійно спить.
А мати з горя і досади
Сама заплакана сидить.
Сидить сама вона й сумує,
І гірко сльози пролива.
Півтора року вже минуло,
Дочки додому ще нема.

Нема її, може й не буде,
Може й живої вже нема.
Мені ніхто не перекаже,
А я її чекатиму щодня.
А вранці встала, знов журюся,
Куди не глянеш – скрізь сама.
Дівчата людські усі дома,
Моєї донечки нема.
-Ой, донно, донно, ти моя,
Яка нещасна в мене ти,
Зазнати горя і страждання
Серед проклятої мольби.
А донька тоже на чужбині
Так гірко сльози пролива.
Вона і днями і ночами
Нещасну долю проклина.

Бо де не вийде, де не гляне,
Кругом ліси і вартові.
І нас не випустять на волю
З чужої далекої сторони.
І мама лампу потушила,
Бо зна, що доченьки нема.
Про її горе і страждання
Бідняжка й ніччю wspomina.
Бодай ліси ті погоріли,
Бодай би й табір завалився,
А ми жили б на Україні,
Жили б з ріднею сміючись.

Письмо на Україну

- Здравствуй, мать!
Прими письмо от дочки,
Пишет дочь тебе из далека.
Я жива, но жизнь моя разбита,
Одинока и горька.
Завезли меня в страну далеку
С одинокой буйной головой
И разбили жизнь нашу младую,
Разлучили, мама, нас с тобой.

Жаль одно, что брата я не вижу
И сестер, которых так люблю,
Но тебе, моя родная мама,
На прощанье я письмо пишу.
И там, под старою сосною,
Я, наверно, дом себе найду,
Распрошанюсь с жизнью молодою
И уйду и больше не вернусь.

(Записала Галина Зайцева у м. Гуляйполі у червні 1999 р. від Анни
Олексіївни Циганок 1923 року народження).

Розмова з матір'ю

Як в Німеччину я йшла, ньєнка дома не була,
А з Німеччини прийшла – маму дома не знайшла.
А знайшла я долину – ньєнки рідної могилу.
Стала, впала окрай неї – розмовляла я до неї:
-Ньєнко, ньєнко, не лежи,
Мені правду розкажи!
-Ой, і рада я, донно, встать,
Тобі правду розказать,
Так соснові дощечки
Склали мені ручечки,
А сирая мать-земля
Мені смерті придала.

(Записала Галина Зайцева у м. Гуляйполі у червні 1999 р. від Анни
Олексіївни Циганок 1923 року народження).

Жартівливі пісні. В Анюту на рабфаке.

В Анюту на рабфаке влюбилс я не спроста –
Спросил ее о браке, она сказала – да.
Я перед Нюточкой стою и умоляю и прошу –
Ты прими любовь мою.
Уже сбывлася моя мечта – узнал я новость да неспроста,
Что милая Анюта посредством парашюта
Свершила двадцать два прыжка.
С такой женой мне счастья не видать,
С такой женой я буду век страдать.
Возьмет на всякий случай и скроется за тучей,
Попробуй там ее достать.
У Тани-комсомолки глаза как две свечи,
И Лермонтов на полке, и губки горячи.
Я перед Танечкой стою и умоляю и прошу –
Ты прими любовь мою.

Уже сбылася моя мечта – узнал я новость да неспроста,
Что милая Танюша – боксер.
С такой женой мне счастья не видать,
С такой женой я буду век страдать.
Возьмет за всяку прелесть и вышибет мне челость,
И превратит в лепешку нос.
Мне лишь така жена нужна,
Что б в облака не лазила она,
Чтоб в море не ныряла,
Чтоб гирь не подымала,
Чтоб не сбила с ног слона.

Милый

Милый, купи же мне платье –
Стыдно мне в юбке ходить.
Если не купишь, заплачу
И перестану любить.
Все для тебя, дорогая, все для тебя я куплю,
Только не платье, родная, сам ведь без брюк я хожу.
Милый, купи мне же шляпу – стыдно в платке мне ходить,
Если не купишь, заплачу
И перестану любить.
Все для тебя, дорогая, все для тебя я куплю,
Только не шляпу, родная, сам без фуражки хожу.
Милый, купи мне же туфли,
Стыдно в ботинках ходить,
Если не купишь, заплачу
И перестану любить.
Все для тебя, дорогая, все для тебя я куплю,
Только не туфли родная, сам я в ботинках хожу.
Все для тебя, дорогая, все для тебя я куплю.
Туфли и брюки избуду, но докажу что люблю.
(Записано зі слів сестри Олександри Олександрівни Горпинич
(Людкевич) в с. Варварівка В.О. Горпиничем в 1939–40 роках).

ЧАСТІВКИ

* * *

Ой, яблучко,
Не котись у воду
Йди, Гриша, до Махна –
Захищай свободу

* * *

Ой, яблучко,
Куди котишся?
До Махна попадеш
Не воротишся.

* * *

Ой, яблучко,
Не котись у воду,
Бери, махновцю, кулемет –
Захищай свободу.

* * *

Ох, яблучко,
Із листочками.
Жду батька Махна
Із синопками.

* * *

Ох, яблучко,
Половиночка,
А наш батько Махно,
Як дитиночка

* * *

Ой, яблучко,
Із листочками.
Іде батько Махно
Із синопками.

* * *

Ой, яблучко,

На чотири часті,
Не хотять мужики
Советської власті.

* * *

Ой, Махно, Махно,
Що ти наробив?
Сам по світу їдиш,
А нам запертив.

* * *

Дощ іде, дощ іде,
А в Полтаві слизько,
Тікайте, комуністи,
Бо махновці близько.

* * *

У Харкові дощ іде,
А в Полтаві слизько,
Бережися Махно-батько,
Червоні вже близько.

* * *

Б'ють червоних
Махновські партизани,
Щоб на наше Гуляйпільля –
Не вертали комісари.

* * *

Махно кликав своїх друзів:
-Гей, за мною всі рушай,
Будем битися за волю,
За Гуляйпільський наш край.

* * *

Ой, з-за хмари вийшло сонце,
Ясний промінь лється.
А мій хлопець-махновець
За свободу б'ється.

* * *

Б'ють білих
Махновські партизани,
Щоб на наше Гуляйпільля –
Не вертали пани.

* * *

Тепер Нестор Махно,
У Парижі вічно спочивас,
А його програма
По Гуляйпільлі гуляє.

* * *

Зібрав Нестор Махно
Селян і бідняків,
Щоб вигнати
З нашого краю панів (біляків).

* * *

Ой, у лісі на узліссі
Дуб шумить гіллями,
Славні наші махновці
Б'ються з ворогами.

* * *

Махно своїх хлопців
У бій проводжає.
Куди не гляне,
Скрізь біляк тікає.

* * *

Ой, спасибі, вам,
Махновці милі,
Що на дії червоних
Нам очі відкрили.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у лютому 1989 р. від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

* * *
Прочь Советы ! Знамя выше,
В дар анархии дано !
Черным флагом гордо машет
Торжествующий Махно.
(Газета «Придніпровський край», 7.12.1918 г.)

* * *
Ой, махновчики,
Славні хлопчики.
Потопились у Дніпрі,
Як горобчики.

* * *
Ой, яблучко,
Наливається.
Махно білих загнуздав
Та й катається!

* * *
Ой, яблучко
Наливається,
А махновці вперед
Продвигаються !

* * *
І шумить , і гуде,
Махно-батько іде.
За собою з Гуляй-Поля
Ціле військо веде.

* * *
В Гуляй-Полі дощ іде,
А в Бердянську слизько.
Утікайте, біляки,
Бо Махно вже близько !

* * *
Ех, яблучко,

На чотири часті !
Не давайте, мужики,
Комісарам власті !

* * *
Ех, яблучко,
Та із листочками,
Іде батько Махно
Із синачками,
Із Вдовиченком, із Куриленком,
Із найменшим сином, із Чултриненком.

* * *
Ура, ура, ура !
Ми підем на врага !
За матінку Галину,
За батька, за Махна.

* * *
Не за Леніна, не за Троцького,
Ми за Батька Махна гуляйпольського!
(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у лютому 1990 р. від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

* * *
Вставай, Ленін,
Вставай з ями,
Подивися, як погано
Поводиться Сталін з нами.

* * *
Тіло голе, лапці в клітку
Виповняєм п'ятилітку.

* * *
Питається сніг морозу:
-Чи є чоботи для СОЗу ?
-Нема чобіт, самі лапті.
Розлегівся СОЗ на клапті.

* * *
Не просіть ви, діти, сала,
Бо совєтська власть забрала.

* * *
Ой, дивися, Ленін, сам,
Як працює комнезам,
Віддав землю в колектив,
Бо робити не схотів.

* * *
Тато в СОЗі, мати в СОЗі,
Діти босі на дорозі.

* * *
Гоп, мої гречаники,
Живи ви, начальники.
Іж січку, пий водичку
І виконуй п'ятирічку.

* * *
Батько в СОЗі,
Мати в СОЗі,
А я лежу при дорозі.

* * *
Пузо голе,
Штани в клетку –
Виконую п'ятилетку.

* * *
Трудодень, трудодень,
Трудоодниця.
Батько ходить без штанів,
Мати – без спідниці.

* * *
Не журися, Тежло,
Вже ми комуністи,
Хтось буде робити,

А ми будем їсти.

* * *
Бричка раком,
Гарба боком.
Ще й кобила
З одним оком.

* * *
Устань, Ленін, подивися,
Як ми в СОЗі розжилися.

* * *
Перші сонях молотили,
Другі – тільки хекали.
Премію замолотили
Ті, які кумекали.

* * *
Сидить баба на рядні
І рахує трудодні.
Проробила я сім день –
Заробила трудодень.

* * *
Трудодень, трудодень...
Дайте хліба хоч на день.
Ноги босі, штани в клетку –
Виконуєм п'ятилетку!

* * *
У колгоспі добре жить.
Один робить, сім – лежить,
А як сонце припече,
І той хутко утече.

* * *
Вставай, Ленін, подивись,
Як колгоспи розжилися

Хата боком, клуня – боком
І кобила з одним оком.

* * *
Спасибі Леніну Іллічу,
Що я хліба не печу.
Спасибі Сталіну-грузину,
Що обув нас у резину.

* * *
Ні корови, ні свині,
Один Ленін (Сталін – Авт.) на стіні.
І показує рукою:
Ідь в столицю за мукою.

* * *
Батько в СОЗі, мати в СОЗі,
Плачуть діти на дорозі,
Нема хліба, нема сала –
Все совєтська власть забрала.

* * *
СОЗ прийшов до Куща,
Просить сала для борща.
Кущ йому відповідає:
-Соє сало заміняє.

* * *
Когда Ленин умирал,
Сталину приказывал:
-Не дай хлеба ни куска,
Сала не показывай.

* * *
В тридцять третьому году
Люди мерли на ходу.
Сталин край наш сплюндрував,
Рить канали нас послав.
Нам не буде вороття,
Шлем йому ми прокляття !

* * *
Депеушники не сплять,
День і ніч в роботі:
Розігнали куркулів, -
Буде те й бідноті.

* * *
А на ранок в ДПУ
Кури заспівали:
-Куд-куда, куд-куда
Півника забрали?

(Записав І.К.Кушніренко у с.Варварівці у червні 1999 р. від Івана Семеновича Дерев'янка 1929 року народження).

Під тавром "остарбайтер"
Грязный солдатский платочек
Немец мне дал постирать.
И за работу дал хлеба кусочек
И котелок облизать.

(Записала Галина Зайцева у м.Гуляйполі у червні 1999 р. від Анни Олексіївни Циганок 1923 року народження).

Наші гуляйпільські частівки
Нам Америку догнати
Випав, друзі, добрий час –
Молока і м'яса й сала,
Знаєм, більше буде в нас.
Гуляйпільцям це під силу,
Бо вже вдача в них така,
Що відіукуються ділом
На всі заклики ЦК.
Є в нас Кошель, с Зарецька.
Слава йде про них лунка.
По п'ять тисяч дітрів доять
Від корови молока.
В них до плану ціль одна –
Перевиконання.

То ж рівняйтеся на них
Всі у змаганні.
Гуляйпільські ми співаєм
Всім частівочки оці,
Доженем, переженемо,
Носа втрем Америці.

(Записав В.І. Просвірнов у м. Гуляйполі у червні 1960 р. від Василя Маніловича Куті 1930 року народження).

Про Гуляйполе

Дуже працьовиті
На Гуляйпільці люди.
Семерічка за п'ять років
Виконана буде.
Кукурудза здавна
Славиться на Гуляйпільці.
Бо двохсотпудові урожаї
Виростили в артілях.
Життя наше, мов троянда.
Розцвіло в артілі.
Гуляйпільцям по плечу
Семирічні плани смілі.
Ой, зацвіло Гуляйполе,
Вишневим цвітом,
Процвітає наше життя
Зимою і літом.
Із нашого Гуляйполя
Частівки лунають нині:
Більше м'яса, молока
Дамо Батьківщині!
Ой, у лузі калиновім
Є зелена отава.
Про гуляйпільських хліборобів
Покотилась слава.
Хліб для нас потрібний,
Батьківщина жде його,
То ж давайте, гуляйпільці,
Хліба більше дамо.
Друзі наші любі,
Ми вас поважаєм.

І вам гуляйпільських
Частівок співаєм.
Краю мій, Гуляйполе,
Тобі розквітати.
В славній семирічці
Щастя будувати.
Гарно нам живеться нині,
В нас щаслива доля.
Гордо йде по Гуляйполі
Королева поля.
Ой, лунають пісні
Та по гуляйпільських хатах,
Пани з розуму хай сходять
В Сполучених Штатах.
Збудували лікарню,
Є і школа-інтернат.
Буде і кінотеатр
І дитячий комбінат.
Ой, була я в Гуляйполі,
Одержала премію.
В нагороду за труди
Усі томи Леніна.
Ой, Гуляйполе, Гуляйполе,
Зелене, багате,
Як сонцю ясного,
Тобі розквітати.
Гей, заграйте,
Хай ми заспіваєм
Про наше Гуляйполе,
Де ми проживаєм.
Люди добрі, люди добрі,
Вже тепер не диво,
Що у нашім Гуляйполі
Всі живуть щасливо.
Гуляйпільці, гуляйпільці
Дали міцне слово,
Що завершать семирічку
Скоро й достроково.
Закувала зозуленька
В саду на калині.

Маяки труда і слави
Сяють на Гуляйпільлі.
(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у жовтні 1964 р. від Івана Федоровича Мороза 1928 року народження).

Про Полтавку

У селі Полтавці

Пісня дружно лине

Про життя заможне,

Про життя щасливе.

Лине пісня селом,

У Полтавці музики,

Бо у кожного у праці

Успіхи великі.

Гуляйпільля наше квітне,

Полтавки не взнати,

Електрика засвітилась

В кожній нашій хаті.

Люди в Потавці не ледачі,

У своїй артілі

Плани семирічні

Здійснюють на ділі.

Світить сонце молоде

Н д селом, над річкою,

Наш колгосп Свердлова

Росте разом з семирічкою.

(Записав В.І. Жилінський у с.Полтавці у липні 1964 р. від Віри Микитівни Третяк 1925 року народження).

Молотарка молотила,

Вдарила по колосу,

Узнавай мене, мій милий,

Вечером по голосу.

Цвіте терен, цвіте терен,

На нім цвіт біленький,

Дехто любить карі очі,
А я – голубенькі.

Половили, пов'язали

По Україні дівчат,

У Німеччину погнали

У неволі пропадать.

Не сичи, кривавий Гітлер,

Не допоможеться!

Тобі згинуть доведеться,

Колос наш розмножиться.

Ну ж бо, хлопці, у ряди,

Будемо єднатися!

Будуть нас фашистські гади

І вві сні жахатися.

Ой, літають самольоти

Попід небесами.

Не будуть панувати

Фашисти над нами.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой, іде Семен Будьонний,

Як сокіл гуляє,

А в ярах фашистська згря

Вовком завиває.

По ярах фашистська згря

Вовком завиває,

Бо її безславне військо

Швидко загубає.

(Записав В.А. Лісняк у с.Санжарівці у червні 1941 р. від Лідії Іванівни Жовнір 1923 року народження).

Про завод "Сільмаш"

Ой, яке життя щасливе,
Сонечко всміхається,
Бо за труд комуністичний
Дейнега Іван змагається.
Нашу славу семирічку
Здійсним за п'ятирічку.
Бо серця металістів молоді
І завзяті вони в труді.
Хай буяє, хай кипить
Всюди соцзмагання,
Ось такі вам металісти (ливарники)
Наші побажання.
Металісти (ливарники) роботящі
Йдуть до комунізму,
Здійснюють усі завзято
Рішення 22-го з'їзду.
На заводі "Сільмаш"
Хлопці всі чудові.
Вони виконали план,
Ставлять норми нові.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у травні 1965 р від Володимира Іллєча Жилінського 1930 року народження).

* * *

Дівчата з "Карла Маркса"
Гарно корів доглядають,
Про їх чесну працю
І пісні співають.
На фермі "Карла Маркса"
Пісня дружно лине.
Про життя заможне,
Про життя щасливе.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у травні 1965 р від Раїси Павлівни Бєнусової 1937 року народження).

Про бригадира І.П.Мартиненка

Мартиненко наш справу знає,
Від Італова не відстає.

На Гуляйпільщині милій
Перед у змаганні веде.
Кукурудзу треба ламати
Після збору зернових.
Нашого Мартиненка бригада
Йде попереду усіх.
У Мартиненка Івана
Душа молодіє,
Бо дорідна кукурудза
У полі вже зріє.
Над полями пісня лине,
Серце співає,
Бо бригада Мартиненка
Кукурудзу збирає.
Іван Мартиненко у колгоспі
З року в рік передовий.
Недаремно він за працю
Мас орден золотий.
Розкажеш, Іване,
Як поїдеш ти на з'їзд:
-Потрудились ми на славу
Й шлемо Партії привіт.
У нас Мартиненка
Усі добре знають.
Маяком комунізму
Люди величають.
То все партії турботи,
Що життя квітує,
Про успіхи трудові
Мартиненко звітує.
Ходімте, хлопці-комсомольці,
До Мартиненка працювати,
Щоб державі комуністичній
Більше хліба дати.
Ми працюєм усі дружно
І вчимося радо.
Ой, Мартиненка бригада славна,
Ударна бригада.
Наше життя, мов троянда,
Розцвіло в артїлі.

Мартиненку по плечу
Семирічні плани смілі.
(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 1985 р. від Вален-
тина Дмитровича Литвиненка 1937 року народження).

* * *
Ой, яблучко,
Не котись по суші.
Летять голови фашистів,
Як з дерева груші !

* * *
Полюбила бригадира
Першої бригади,
От якби ще полюбити
Голову сльради.

* * *
З неба зірочка упала,
Бригадиру на ремень,
Бригадира пошлюю,
Він запише трудовень.

* * *
У нашої ланкової
Та рубана хата,
Добре робить у колгоспі,
Через те й багата.

* * *
-Ой, Тетяно, що з тобою?
-А я нездорова...
Накрутила кучері,
Вищипала брови.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у березні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

* * *
В саду ягоди висять
По чотири та по п'ять.

Вийди, мамо, продивися
Чи хороший в тебе зять.

* * *
Через сад-виноград
Стоптана доріжка.
Ой, хто ж то пішов?
Сукин син Альошка.

* * *
Гармоніст, гармоніст,
Він цибулю дуже їсть.
Він по вулиці іде
І кричить: "Цибуля де?"

* * *
Гармоніст, гармоніст,
Я у вас влюбляюся,
Якщо жінка у вас єсть,
То я вибачаюся.

* * *
А в нашого гармоніста
Отакенна голова.
Три дні шапку приміряли
То велика, то мала.

* * *
Ой чия ж то біла хата
Глиною помазана,
Там живе моя злодійка
За ногу прив'язана.

* * *
Ой хто ж то пішов
Понад балкою?
Чорти милого несуть
З балалайкою.
(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у березні 2000 р. від Марії
Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Ой, мамко моя,

А я донька твоя,
Було б мене тоді бити,
Як маленька була.
А тепер вже я велика,
Мені треба чоловіка,
Ні старого, ні малого,
Козаченька молодого.
Щоб і водки не пив,
Табаку не нюхав,
Чужих жінок не любив,
Одну мене слухав.

Через сад-виноград

По воду ходила,
Та не дав мені Бог
Кого я любила.
Тільки дав мені Бог
Низенького росту,
Куди йде, воші б'є,
Чухає коросту.

* * *

Балалайка, лайка, лайка
Балалайка лакала.
До чого ж любов доведе,
При народі плакала.

І не бийте мене,

І не лайте мене,
Зробіть мені кладовочку,
Замикайте мене.
Будуть хлопці йти,
Будуть тупотіти,
Буде моя кладовочка
Кубирка легіти.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у березні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

* * *
Сербіяночка Наташа
У суботу мила пол,
Воду решетом носила,
Все гадала про любов.

* * *
Нема голосу, ні тону,
Чим я буду підпівать ?
Нема милого додому.
З ким я буду ночувать ?

* * *
Ой чайничала,
Перечайничала,
Всю посуду перебила
Нахазяйничала.

* * *
Я іду, іду, іду,
Стану та й подумаю,
Може він мене й не любить,
А я дура думаю.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у березні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Сербіяночку не косять,

Сербіяночку не жнуть,
Сербіяночку танцюють,
Сербіяночку поють (тобто співають)

(Записав В.О.Горпинич у с.Варварівці у липні 1950 р. від Ольги Андріївни Репетун 1923 року народження).

Не стій під вікном,

Не підгуляти.
Бо не вмієш ти, козаче,
І пошлувати.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у березні 2000 р. від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Про Гуляйпільське педучилище

У 1937 році по всьому місті лунала пісня:

Гуляйпольская педшкола

Педсостав стране кует.

Гимн несется пролетарский -

Школа ходит ходуном.

(Записав В.О. Горпинич 18 жовтня 2002 р. в м. Гуляйполі з уст колишньої студентки Гуляйпільського педучилища (тоді педшколи), нинішньої вчительки-пенсіонерки Лесі Корнійвни Яковенко, яка навчалася в педучилищі в 1934-1941 р.р., а нині проживає в м. Гуляйполі).

ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ

“На туркені ожениюся...”

У минулі часи село Малинівка, що на Гуляйпільщині, називалося Туркенівкою. Старі люди кажуть, що десь років двісті, а може й більше тому, сидів тутечки зимівником якийсь запорожець. Бравий був козарлюга, відважний лицар і добрий хазяїн. Всього було у нього доволі: і бджіл, і скотини, і птиці, і збіжжя. Не було тільки одного – жінки. Ну то що ж! Пішов він одного разу із січовим товариством у похід, а повернувся на хутір з молодого туркенею. Туди сюди та й одружився з нею. Живе собі і горя не знає. Думає, що в нього жінка-полонянка вже зовсім звикла до чужини. А про її намір не здогадується.

От якось відвихнувся запорожець чи то на Січ, чи то іще куди, а туркеня взяла й уткнула з хутора. Куди вона майнула і що з нею сталося, хто його знає. А тільки через якийсь час прискакав до зимівника турок на баскому коні. Увесь у дорогих шатах та золотою зброею обвішаний. Видно, із багатих.

- Так це ти, шайтан, мою туркеню вкрав? Ану, виїзди в поле – поміряться силою. Я тобі покажу дорогу до чужих жінок.

- Ну що ж, - відповідає запорожець. – Як міряться, то й міряться. А хто кому дорогу покаже, то ще побачимо.

Сів на коня, взяв ратище, розігнався та й з усієї сили наколов ним непроханого гостя. А наколовши, вискочив на високу могилу та й покинув тамечки мертвого хвалька на вечерю сіроманцям...

Спливли роки за роками, зістарівся козак та й віддав богу душу вдівцем. Хутір же його невдовзі став називатися слободою. І назвали її люди, знаючи за-порожцеву пригоду, Туркенівкою, а ту могилу, де поліг кістьми бусурман, Турковою могилою.

(Записав С.Науменко у м.Гуляйполі влітку 1967 року від М.І.Дмитренка, взято із книги “Савур-могила. Легенди та перекази Нижньої Наддніпряниці”. К., вид-во “Дніпро”, 1990, упорядник і автор приміток В.Чабаненко, с.229).

Провчили

Дехто думає, що село Успенівка Гуляйпільського району назване за храмовим святом. Але це зовсім не так. Старі люди з цього приводу ось що розповідають...

У глибоку давнину по річці Янчул, а особливо там, де тепер розкинулася Успенівка – росли дрімучі ліси-діброви. Тяглися вони до річки Вовчої і ще далі, аж до Самарських пуш. Жили в тих лісах запорожці і всякі бурлаки, що повтікали від панщини з усієї України.

А як поділила цариця Катерина козацьку землю й тутешні ліси та угіддя поміж панами, то на Янчулі, недалеко від Гуляйполя, де не взявся якийсь вельможа на прізвище Ус і сказав:

- Віднині це моя земля... І ліси мої. Збудую тут над річкою палац і заживу, як у раю...

Сказав ото таке Ус і почав закликати до себе на роботу всякий вільний люд, що мешкав на янчульських околицях. Наскликав чимало наймитів та й каже їм:

- Бачите, хлопці, оці дуби-велетні !?

- Бачимо, - відказали бурлаки.

- Пиляйте їх та гарненько штабелюйте. Я буду палац будувати... Добряче заплачу, тільки не лінуйтеся !

Послухали люди пана і взялися за роботу. Пан же, замість того, щоб розраховуватися із заробітчанами, звелів своїм слугам нащукувати на них собак та ще й насміявся.

- Оце вам, волоцюги, така плата !

Страшенно образилися наймити і вирішили провчити вельможу. Дождалися вони ночі та й пустили все пиляне дерево за водою. Приїхав вранці Ус із Гуляйполя на свій наділ, глянув – нема колод, самі пні навколо. Кричав, сварився, лаявся дука, та все марно. Так і не збудував дубових хоромів, прийшлося цегляні мурувати. А люди довго з нього сміялися, та все казали, що хотів Ус мати палац, а лишився з пнями. Так ото через те, значить, і село, яке згодом на панському займищі виникло, назвали Успенівкою.

(Записав В.А. Чабаненко у с. Копані в липні 1970 року від Платона Захаровича Колісника, взято із книги "Савур-могила. Легенди та перекази Нижньої Наддніпряниці". К., Вид-во "Дніпро", 1990, с.229).

Зозуля і соловейко

До однієї дівчини приїхав парубок свататись.

Відгуляли весілля. Поїхала молода до чоловіка. Під'їжджають до провалля. Тут молодий свиснув тричі – карета й зникла, він став вужем, а його жінка – змією.

Прожили вони два роки. А тоді молодиця й просить у гості до матері. Довго не пускав її вуж, а потім згодився. Коли жінка йшла, то просив нікому нічого не розповідати.

Пішла молодиця до матері, а вуж поліз за нею та й сховався. Проговорилася матері дочка про своє життя, а її брати все почули та й запалили стіжок із двох боків. Вуж так і згорів посеред стіжка.

Як дізналася про все мати – прокляла дочку й зятя: їй бути одинокою зозулею, а йому – солов'єм !

Ось чому зозуля літас без пари. А соловейко в'є своє гніздо посеред дерева тому, що був спалений.

(Записала Л.І.Петракова в с. Мирному у червні 1969 року від Володимира Івановича Третяка, взято із книги "Сестра орлів. Легенди та перекази". Упорядник В.А.Чабаненко.-Дніпропетровськ, "Січ", 1991, с.86).

Паліївська криниця

Біля сусідського села Успенівки є криниця. Говорять, що буцімто колись, дуже давно, жив тут один чоловік. Він був злий, жорстокий і тільки тим і займався, що робив людям шкоду: то хату спалить у котрогось із хазяїнів, то скрирту соломи, то ще щось.

Терпіли-терпіли люди, а тоді вислідили того злочинця та й уїймали його на гарячому. Влаштували йому суд. От громада й присудила, щоб палій покався і викопав для всього села криницю.

Довго копав засуджений, поки родничок показався. Вода ж виявилася доброю-предоброю. Зраділи люди і пробачили лиходієві за всі його гріхи.

Ото з тих пір і звуть криницю Паліївською.

(Записали Л.Зима і Т.Фоменко в с.Солодкому влітку 1978 р. від М.М.Гриня, взято з книги "Сестра орлів", упорядник В.А.Чабаненко, Дніпропетровськ, "Січ", 1991, с.43).

Річка Янчул

Отуди на північ, у степу за Гуляйполем, є річка Янгул (гребя – Янчул – Авт.). Колись вона була широка і глибока, не те, що тепер – рівчачок. Так ось по цій річці плавали в давні часи кораблі. Турки й татари по ній золото та всяке багатство з нашої землі вивозили.

Кажуть, що якось на цей край напав кримський хан Янчул. Награбував чого хотів. Золото переїславив на коня, закутав його в овечі шкури й повантажив на корабель. Тільки зібрався відпливати, коли тут залорощі !

Перебили козаки татар і всі їхні пожитки з корабля в річку повикидали. Викинули й замаскованого золотого коня. Янчул сидів у схованці, а як побачив, що кінь шубовснув у воду, - він і собі пірнув. Боявся, щоб нікому награбоване добро не дісталось. Пірнув – і втопився к бісовій матері ! Ото з тих пір і річку за його іменем почали називати Янчулом (права притока річки Гайчура)

(Записала Г. Політун в с.Чкаловому Приазовського району Запорізької області влітку 1977 року від Ярини Тарасенко. Взято з книги "Сестра орлів", упорядник В.А. Чабаненко,-Дніпропетровськ, "Січ", 1991, с. 30).

Туркрай

Північно-західну частину села Бабаші жителі називали "Туркрай". Довго я не міг зрозуміти цієї назви і одного разу запитав бабусю Горпину: " Чому одна з крайніх вулиць у Бабашах називається Туркрай".

- Бачини, онучку, - відповіла бабуся. - Колись давним-давно у нашій країні забігали турки-завойовники. Вони забирали людей у полон і гнали їх у далекий Гурецький край або Туркрай.

От звідси і ця назва вулиці.

(Записав І.К.Кушніренко у с. Вітри у липні 1969 р. від Горпини Лук'янівни Мезенєць 1889 року народження).

Як Галина стала дружиною Махна

Галина Андріївна Кузьменко була вчителькою Гуляйпільської земської школи, а потім - гімназії. Мала приємну зовнішність, струнку поставу і своєрідну вроду. Якось Н.І.Махно зі своїм ад'ютантом Сидором Лютиєм зайшов до Галини Андріївни за книжкою. Вона відповіла, що книжка у неї одна і вона не може її дати. Нестор почав настійно вимагати виконати його прохання.

Тоді Галина схопила книжку і, не дивлячись у бік Махна, подала йому, та не вдержала і випустила. С.Лютий кинувся, підняв і подав її Нестору. Але той з серцем кинув книжку на долівку і зажадав, щоб Галина сама підняла і подала йому в руки. Але та відмовилася.

Тоді Махно поліз у кобуру за наганом. Галина ж з презирством відповіла:

-Чемна, культурна людина так би не вчинила. Ви, видно, не вихований, що хочете застосувати зброю проти беззбройної жінки. А втім - я вас не боюся!

Так, розлючений Махно і пішов ні з чим.

По якомусь часі Махно справляв свої іменини в Гуляйпільському театрі. Галина піднесла йому великий пиріг, який спекла сама. Нестор їй подякував. А коли Єфрем Тихенко, на прохання іменинника, розрізав гарно оздоблений пиріг на дрібні шматочки і роздав присутнім, Махно наказав духовому оркестру (в основному складався з євреїв - понад 20 чоловік) грати "Яблучко" і запросив Галину на танок.

Танцював він легко і прудко. Галина не відставала. Облишивши танок, Нестор попросив присутніх гуляти, але попередив, щоб був порядок. Сам узяв Галину, посадив у фаєтон і десь поїхав.

Відтоді, кажуть, вона стала його дружиною.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у липні 1964 р. від Івана Пантелеймоновича Шаповала).

На весілля запросили і попа з попадею

На весіллі у хрещеника Грицька Кіся Махно гуляв зі своєю свитою. Гуляв, гуляв, а тоді послав одну з тачанок по попа з попадею. На смерть переляканий священник Лоскутов сів з дружиною у тачанку і вважав цю подорож останньою у своєму житті.

Та коли кучер осадив розжаханих коней перед порогом хати Левка Кіся, звідти чулися спів і музика, а сам господар земним поклоном запросив попа і попадею до господи, у Лоскутова трохи відлягло від серця.

Махно зустрів попа і його половину шумно і зразу ж налив обом по стакану чистого спирту. Гості почали відмовлятися від такого напою. Махно заважив священнику:

- Не придурюйся. Ти ж за мене більший і здоровіший, а я п'ю і нічого. Бери і пий!

Лоскутову довелося випити, попадею примусили скільки зможе.

Коли добре випили, Махно запропонував батьощі з ним станцювати "Яблучко". Кажуть, що піп, підбравши підрясник, хіба так вибивав каблуками, аж грива розвивалася.

Натішившись і натомившись, Махно крикнув:

- Ану, запрягайте коней та одвезіть батюшку і матушку додому, нехай відпочивають!

Відвіз їх той же махновець, що й привозив.

Отак батюшка з магушкою неждано-негадано погуляли на весіллі у Махнового хрещеника.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у липні 1964 р. від Івана Пантелеймоновича Шаповала).

Махна і пес боїться

Було це, мабуть, весною 1919 року. У Коростильових гуляли весілля. Женився Макар. Він узяв Забавину Івгу з Бочан. На весілля прибули не тільки друзі і командири з Чорної сотні, а й сам батько Махно.

Приїхав він легковою машиною і зразу ж зайшов у хату. Його посадили на покуті, як найпочеснішого гостя. Хата, як і на всякому весіллі, була повна зівак. Тому було душно, а Махно сидів за столом ще й у шкіряній, в якій приїхав, і швидко впрів від задухи та випитого.

Він швидко вийшов на двір прохолодити і пройшов від хати на середину двору. На нього став гавкати собака, що ходив на цепу від сарайчика понад ву-

лицею і до курника, що стояв проти хати. Собака був такий злий, що вночі, коли його від'язували, не можна було пройти повз двір без доброго шіпка чи батога. Пес аж давився нашийником та рвався на Махна. В цей час з хати вийшла стара Хундейка (вулична кличка Коростильових) і гукнула:

- Несторе Івановичу! Не підходьте близько, бо він вас розірве.

Як тільки це вона сказала, так Махно відразу шмигнув до собаки. Той зразу ж затих, ліг і голову поклав на передні лапи. Махно підійшов до нього, від'язав, узяв під перед і зад та й поніс у хату – чим здивував усіх присутніх. Потім посадив собаку під стіл, а сам сів їсти і пити.

Махно гуляв, а собака лежав і не ворухився. Невідомо стільки б це тяглося б, якби не стара Хундейка через півгодини чи годину не стала просити.

- Несторе Івановичу, відпустіть, будь ласка, собаку.

Махно замахнувся ногою стільки можна було і вдарив собаку носком. Сірий заскакував, вихором вискочив з хати і подався на город. Долому він вернувся тільки на третій день після весілля.

А на весіллі, як кажуть, дим коромислом стояв. Дружки Макара часто вибігали з хати, вихоплювали револьвери і стріляли куди попало уверх, тоді підскакували до музикантів і кричали:

- Давай "Яблучко"!

Духовий оркестр, який складався більше, як з двадцяти чоловік, з копита вдаряв "Яблучко" та так, що, мабуть, на все Гуляйполе було чути. Махновці, як скажені, били каблуками, а, стомившись, знову заходили в хату і продовжували пити і закусовати.

Перелякані музиканти-свреї тільки піт витирали з лобів, відхекуючись.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у липні 1964 р. від Івана Пантелеймоновича Шаповала).

Перемогла махновська смізь

Махновці з Чорної сотні Кості Рябку дуже сподобалася дочка Євгена Шкабарні. Марія ставна, висока і на диво дуже красива не хотіла і дивитися на малого пристаркуватого рижого з ластовинням і облізлим носом – мизатого, як тільки-но народженого цуценяти – парубка. Та Костя не відступався від неї.

Одного разу він розлютився до нестями і прилетів гачанкою до Шкабарні. Поставив батька й матір Марії до стінки і давай палиги з револьвера навколо їхніх голів. Налякані батьки кидалися йому в ноги, просили не сиротити дітей, а тоді і Марію просили змилюватися над ними і піти заміж за огидного їй Костю.

Перемогла махновська сила. Костя невдовзі сиранив бучне весілля.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у липні 1964 р. від Івана Пантелеймоновича Шаповала).

Батогом відбився від біляків

Було це під Піщаними Бродами, недалеко від Умані. Махновські тачанки їхали балкою, щоб вдарити по денікінцях з флангу. Тільки виткнулись на пагорб, як тут із-за нього на них понеслося чоловік 50 білих з шаблями наголо і піками.

Перший номер кулемета Макар Качан гукнув мені: "Не тікай!" і став поливати денікінців свинцем з кулемета. Та трапився в стрічці перекос і кулемет замовк. Макар тоді крикнув: "Тікай!", а я відповів йому: "Тікай тепер сам!", але вдарив по конях і понісся до своїх. Та доброго розгону дати було ніяк, бо їхали полем, на якому густо стояли копи хліба, а коли заскочили на ріллю, один кінь упав. Бачачи це, Качан зіскочив з тачанки і хотів схватитися під полукіпками, аж біляки настигли його і зарубали шаблями.

На тачанці залишилися я та Яків Домашенко, який пізніше за кордоном був ад'ютантом у Махна. На нас налетіло декілька білих козаків. Один донець заніс шаблю над мою головою, а другий наставив піку і кричав "Здавайся!" В цей час мені не було страшно. Я схопив віжки, бо в цю мить кінь схопився і ударив батогом по конях – вони й понеслися вихором. А коні були добрі, взяті з тачанки отамана Григор'єва, коли його вбили.

Дивлюся: один козак забіг наперед, щоб зупинити коней, та рубонув одного, але зачепив тільки по вусі. За те мої коні трохи не звалили його. Другий козак заскочив справа і рубонув шаблею пристягну так, що бризнула кров.

В цей час один з козаків підскачав до тачанки і тільки хотів рубонутися Домашенка, як той, випередивши ворога вистрілив у нього з револьвера і вбив біляка.

Поки козаки з'юрмилися коло вбитого, я перерубав посторонки присяжної і ми паркою втекли до своїх. Коні з гнідих стали білі від мила.

Махно з махновцями стояли на пагорбі і бачили всю цю картину. Як тільки ми підскачили до них, махновці схопили мене і давай качати. Тим часом під'їхав і Махно. Він захоплено вигукнув:

- Якби в мене були всі такі вояки, я б з сотнею ходив би на тисячу білих.

Після цього він часто ставив мене в приклад іншим.

- Ось вояка! Батогом відбився від біляків, - часто говорив Махно.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у червні 1965 р. від Івана Пантелеймоновича Шаповала).

Допоміг батіг

Розстрілявши всі патрони в бою з денікінцями, одна з махновських тачанок кинулася тікати через поле. Та хлопцям не повезло – одна з присяжних упала. Коні стали. Біляки швидко наближались. Кулеметники позскакували з тачанки і поховалися в копицях хліба, а Семен Шевченко залишився на тачанці.

Один з денікінців, зарубавши когось, налетів на Шевченка, та не встиг він замахнутися шаблюкою, як Семен полоснув його батогом по очах.

Тим часом присяжна схопилася на ноги і Шевченко, вдаривши по конях, втік від біляків.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у червні 1965 р. від Івана Пантелеймоновича Шаловала).

Як махновці вбили Григор'єва

Отаман Григор'єв і його прибічники хотіли вбити Махна. Вони зайшли в театр, де Махно був із світою. Але махновці випередили їх. Григор'єва було поранено, він вибіг з театру і впав біля нього. Сидячи, відстрілювався з револьвера. Там його і добили махновці. Як тільки той загинув, Махно наказав оточити григор'євську банду і розбрати. Ті були дуже здивовані поведінкою махновців і не чинили опору. За півгодини все було скінчено. Багато григор'євців, залишившись без свого отамана, перейшли на сторону Махна.

Григор'єв був середнього росту, ходив у солдатському мундирі, їздив на тачанці, у яку було запряжено четвірку гнідих жеребців. Їздив як великий начальник...

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у червні 1965 р. від Семена Йосиповича Шевченка).

Вчився з Махном

Я ходив у двокласну школу разом з Нестором Махном. Він хоч і мав здібності, але вчився дуже погано, пустував і не слухав учителя. В другий клас він ходив півроку, а потім його вигнали зі школи за бешкетування. Після того Нестор часто ходив навколо школи і кидав груддя у вікна, бився з хлопцями.

У його батька було троє коней і влітку вночі Нестор їх пас. Одного разу, коли коней пас і я, Махно покрав у моїх коней нові пуга і попутав ними своїх коней. Вранці я побачив, що мої коні ходять розпутані, а пута на Махнових. Я їх зняв, а Нестора відлупцював уздечкою. Той заплакав і крикнув:

- Я тобі цього не забуду.

І дійсно, на початку 1919 року, коли Махно сформував свою повстанську армію, він викликав мене до себе (сам сидів у свого сусіда і пиляв). Радо мене зустрів і, перескочивши через стіл, вхопив у обійми, посадив за стіл і став часувати спиртом.

За впливою Нестор запитав:

- А пам'ятаєш як ти бив мене уздечкою?

- А чого ж! — відповів я, а в самого душа полізла в п'яти, - ще вб'є, - подумав я, а далі:

- А ти ж пута покрав!

- Ну, нічого, - сказав Махно, сміючись, - то молодість була. Давай вип'ємо! — і запросив вступити в армію. Але я сказав, що ще не відпочив від фронту, бо тільки-но повернувся з солдатів.

Тоді Махно написав папірець, що мені надається відпустка на два місяці і печатку приложив.

Я так і не був у армії Махна.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у червні 1965 р. від Ярофея Наумовича Крата).

Волох знахабнів

Іван Волох при старому режимі служив у поліції. Його три сини — Сергій, Степан і Михайло були в армії Махна. Вони не любили радянської влади, особливо Сергій.

Степан при батькові й матері вивів червоноармійця на вулицю і проти двору зарубав його, хоч сусіди кричали і просили не вбивати того.

Одного разу хлопці привели до двору батька аж восьмеро добрих коней і два дральних букера.

Старий Волох знахабнів до того, що їздив по степу з револьвером в руках і захоплював землю, яка йому сподобалася і засівав її.

Так, весною 1919 року він приїхав на Шредерову землю, яку орендували Іван Куц та Олексій Кириченко і став їх проганяти з поля. А коли Куц заявив, що не дасть і верхка землі, то Волох під'їхав до Кириченка і відняв такі півдесятини, ще й кричав:

- Тікайте звідси! Цю землю буду засівати я. Ось ми вчора прогнали шагарівців з чорної землі і вас прогонимо.

І засіяв, скільки міг заграбастати землі.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у жовтні 1965 р. від Григорія Прокоповича Тернового).

Як батько Правда задумав оженитися

Дуже сподобалася отаману Правді дочка воздвижівського багатія Петра Хохотви, який мав 50 десятин землі, Мотька. Вона, як розповідають, була дуже гарна. Батько Правда вирішив на ній одружитися. Але Мотька не хотіла за нього йти.

І ось одного разу прилітає Правда зі своїми друзями забрати Мотьку. Вона заховалася у хатині, стояла за дверима ні жива, ні мертва. Та непрохані гості знайшли її, примусили одягнутися в найкращий одяг, посадили в тачанку і поїхали на Роботівський хутір гуляти. Кучер отамана Глоба пообіцяв Мотькинній

матері, що не допустить того, щоб Правда скривдив дівчину. І виконав свою обіцянку.

Коли з хутора повернулися у Воздвижівку і почали знову гуляти, Глоба все піддивав батькові Правді, доки той не сп'янів і не заснув за столом. А дівчині шепнув, щоб тікала попід столом. Так та і зробила.

Прибігла додому і залізла в соломотряс молотарки. Проснувшись, Правда кинувся шукати "молоду" та не знайшов її. Спересердя поїхав пиячити у село Святодухівку і так гнав коней, що один лопнув.

(Записав П.П.Троян у с.Воздвижівці у жовтні 1965 р. від Параски Корнійни Качан).

Помста німцям

Ми привезли капусту від болгарина Іванова до підвалу. Зважили. А в цей час з'явилась червона мажара, запряжена добрими кіньми. В ній, крім їздового, сиділо двоє яблуковських німців. Пересікши вулиці (нині Леніна), підвода попрямувала до волості. Раптом чуємо крик Махна:

- Вартовий! Чому не затримав підводу?

Вартовий гукнув до проїжджаючих, щоб зупинились. Та, бачачи, що ті їдуть далі, не зупиняючись, почав по них стріляти. Ті тікати. З приміщення (нині тут райвиконком) по них полоснули з кулемета. Їздовий круто повернув підводу, а німці позскакували з мажари і почали у відповідь стріляти з револьверів по вартових. З навколишніх будинків повискакували дружинники і теж почали стріляти.

Я та Іван Дерев'яно замість того, щоб десь заховатися, стояли на тротуарі, розчиривши рота. Тільки я простягнув Івану вогонь, щоб запалити цигарку, як бачу він хилиться, хилиться...

- Та що таке, Іване? – гукаю йому, але ж зразу ж прикусив язика, бачу впав він мертвий. Убив його один із німців, які стріляли. Коли дружинники побачили вбитого хлопця, а йому було 16 років, то кинулися на німців. Одного схопили і, можна сказати, живо розірвали, а другий кинувся тікати в бік Яблукового. Та кінні дружинники догнали його. Коли того застрелили, то Махно наказав відшмагати підводчика батогами. Йому скинули штани і добре всипали. Виявилось, що німці їхали вбити Махна.

З помсти за це Махно налетів на Яблукову, зігнав винних і причетних до інциденту німців, а також їх рідних – жінок, стариків і дітей, залер у клуні і запалив її.

Всі вони загинули. Їхнє майно забрали, доставили в Гуляйполе і роздали селянам. Коні – теж. Тоді нам дали ворону лошицю американської рисистої породи Машку.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у жовтні 1965 р. від Івана Пагтелеймоновича Шаповала).

Розбросня німців на станції Синельниково

Загін повстанців, на чолі з Н.Махном допоміг повстанцям Павлограда. Коли німців вигнали з міста, то був організований мітинг і павлоградці подякували махновцям за допомогу.

Далі махновці розбросили ешелон німців на станції Синельниково. А було це так.

Одержавши повідомлення про перебування німців на станції, Махно провів ешелон з повстанцями до Синельниково і зупинився поряд з німцями. Повстанцям було наказано дотримуватися тиші і не показуватися з вагонів. Коли німецькі вартові освоїлися з новоприбулим ешелоном, декілька повстанців потихеньку вилізли з вагонів і під виглядом оглядачів вагонів підійшли до вартових. Без жодного звуку зняли їх, а потім заскочили у німецькі вагони і за кілька хвилин розбросили сонних німців.

Тут же на колії стояв ще один ешелон, навантажений награбованим німцями добром – салом, маслом, яблуками, тощо. Махновці частину добра роздали тут же на станції, а частину направили в Гуляйполе. Старі гуляйпільці ще й зараз згадують, як їли яблука.

Німцям же, на їх прохання, Махно наказав дати по три гвинтівки на вагон і відправив додому робити революцію.

З Синельниково повстанці направились на Катеринослав.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у червні 1965 р. від Семена Йосиповича Шевченка).

Помста за критику

Матрос Щусь Федір – виходець з с.Дібрівки. Коли одного разу він виступав з критикою програми Махна, то Нестор зупинив його і скомандував:

- Ті, хто за Щуся, ставай в один бік, а ті, що за Махна – в другий.

Коли на бік Щуся перейшло менше повстанців, Махно тут же застрелив його.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у жовтні 1965 р. від Григорія Прокоповича Тернового).

За пораду – розстріл

У Махна з Федором Щусем стався розрив з такої причини. Щусь ставговорити Нестору:

- Доки ми, батьку, будемо шататися? Давай приєднаємося до червоних.

- А, як ти хочеш приєднатися до червоних? – вигукнув Махно і тут же застрелив Щуся.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у червні 1965 р. від Семена Йосиповича Шевченка).

Примітка: Ф.Щуся загинув 30 червня 1921 року в бою з червоними військами на Полтавщині.

Патрони дали біляки

Важко було протистояти тільки-но сформованим частинам повстанців проти біляків. А тут і патрони скінчилися. Треба було їх десь діставати, інакше не втриматися. Тоді повстанці і пішли на сміливий вчинок.

Командиру Бочанської роти Митрофану Вовку Махно дав завдання добути патрони у біляків. І це завдання він виконав блискуче. А зробив так.

Кілька хоробрих бійців переодягнув у білогвардійську форму, а сам убрівся в офіцерський мундир і поїхав він у с. Марфополь, де денікінці займали оборону. Підїхавши до могили, що на окраїні села, повстанці наткнулись на розташування білих.

- Патрони є, - гукнув М.Вовк.

- Є, - відповіли біляки, навіть не поцікавившись, хто такий звертається до них.

- Давай сюди! У наших скінчилися, - скомандував М.Вовк.

Побачивши, що то "свої", ті швидко спорядили 12 двоколок, які М.Вовк забрав і, обминаючи ворожі застави, поправив на Гуляйполе.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у жовтні 1965 р. від Павла Сергійовича Трояненка).

Генерал попав у капкан

В січні 1919 року після того, як загинула саперна рота під станцією Гуляйполе, було розроблено сміливий план розгрому білих, які займали станцію.

Невеликий загін в 29 бійців на чолі з Н.І. Махном, озброєний ручними кулеметами і гранатами, непомітно підібрався на станцію, підняв паніку і знищив майже всіх білогвардійців.

Коли з біляками було покінчено, Н. Махно по телефону зв'язався зі станцією Пологи і попросив у білогвардійського генерала підмоги, мовляв червоні тиснуть. Той пообіцяв допомогти і сказав, що сам прибуде бронепоездом.

Повстанці кинулися йому назустріч. Вони засіли в тім місці, що йде з Гуляйполя до економії Янцена. І як тільки бронепоезд пройшов повз засідку, повстанці зірвали місток. А попереду до станції була зіпсована залізнична колія.

Коли білий генерал побачив, що попав у пастку, то почав рватися туди й сюди, як миша в мишоловці, але змушений був здатися. Його привезли в Гуляйполе і повісили на балконі будинку, де знаходився штаб Махна (нині будинок міськвиконкому). Повісив генерала Рувка Баснін.

Тоді повстанці погналі білогвардійців. За один день вони зайняли Пологи, Кінські Роздори та інші села.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у жовтні 1965 р. від Павла Сергійовича Трояненка).

Стрибай до Гуляйполя

Змалку Нестор Махно служив у панських економіях, де пас телят і свиней. Тому у нього виросла ненависть до багатіїв.

Якось, а це було в 1918 році, він перестрів зі своєю вагаю поміщика Классена, який їхав у свій другий маєток до Шредера, що на пологівському шляху (нині тут село Дорожнянка – Авт.). Зсадили його з фаетона, роздягли до білизни, а потім спутали і Махно сказав:

- Як дострибаш до Гуляйполя, так живий будеш, а ні – то вб'ю!

І той стрибав спутаний, наче кінь.

Насміявшись, Махно застрелив пана, а фаетон з четвіркою сірих коней забрав і їздив ними до кінця свого панування.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у листопаді 1964 р. від Григорія Полікарповича Тернового).

Помста за шпигунство

Восени 1918 року Н. Махно вбив Кирика Васецького за шпигунство. Вранці він підїхав до Кирика трьома тачанками, запряженими трійкою сірих коней. Зупинилися серед вулиці. Васецького знайшли на горищі в прядиві. До цього він ховався по хуторах, бо боявся Махна.

А боявся через те, що коли були організовані дружинники (повстанці) для самозахисту, то часто збиралися в школі, а Васецький говорив:

- Позбиралися ледарі, не хоче працювати.

Він навіть наймав австрійців, коли ті стояли в Гуляйполі, для захисту себе і свого майна.

Махновці вивели Васецького на середину вулиці і вбили. На тачанці з Махном їхали Дмитро Бохан і Пилип Власенко (Ганни Троянної чоловік). Після цього всі поїхали в центр села. Австрійці тоді були на Бочанах.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у листопаді 1964 р. від Григорія Полікарповича Тернового).

Телеграфних стовпів вистачить

Зразу ж після революції (лютневої – Авт.) на гуляйпільських заводах була створена профспілкова організація. Головою її було обрано Н.Махна, який тільки-но повернувся з ув'язнення. Він зразу ж поставив перед господарями підприємств питання про підвищення зарплатні робітникам. Засідання завкому, де обговорювалося це питання, проходили на заводі "Богатир". Господарі не йшли ні на які уступки. Тоді Н.Махно заявив:

- Не хочете виконувати наші вимоги і не треба. Засідання завкому оголошую закритим. А для вас, панове, телеграфних стовпів вистачить, - встав і пішов з кімнати.

Наяжкані заводчики почали прохати його повернутися і зразу ж погодилися на всі вимоги робітників.

(Записав В.І. Жилінський у м. Гуляйполі у жовтні 1966 р. від Миколи Івановича Самойлова).

Доля не відступалася

Бій під Гуляйполем (а було це в січні 1919 року – Авт.) вщух... Кіннотники почали відходити і шукати живих. Мене загорнули в повсть, бо я був у самій білизні (і то порваній), і посадили у бричку. Але при повороті дишлом зачепили за телеграфний стовп і розгрошили його (дишло - Авт.). Іздіці позлазнили з брички, поперерізали посторонки, по двоє злізли на коней і подалися на Гуляйполе.

Я знову залишився в степу, кинутий всіма. Та незабаром до мене під'їхав дід Семен Коростильов – ковбасник. Він возив патрони і обід на лінію вогню тим, що тримали фронт по рівчаку, і гукнув:

- Ану, хлопче, піднімайся! – Та, бачачи, що я неспроможний сам підвестись, підійшов, узяв мене на оберемок і посадив у свою бричку. Потім сів сам, вмовив мене між ноги і вкрив полами кожуха. Та тільки хотів рушати, як одна з кобил підскочила і поламала розвору. Як потім виявилось, вона була поранена в голову. Біляки, побачивши нашу пригоду, що спостерігали здалеку, кинулися до нас. Дід Семен розгубився.

- Ех, синок, синок, через тебе і я пронав! – промовив він розпачливо.

Та в цей час кобила зупинилась в напрямку Гуляйполя, постояла мить, зірвалась і вихором кинулась вперед. Здорова, сполохана панічним страхом пораненої, теж понеслась, як на крилах. Розпалюючись все дужче, коні птицею неслися назустріч порятунку. Оглянувся дід Семен і промовив:

- Ну, синок, як видно, у нас з тобою ще десь щастя завалалося. Відстали біляки – хтозна й де.

Стали доїжджати до мосту, що перед Гуляйполем, як тут наша батарея, якою командував Василь Шаровський, вдарила по біляках і ті повернули назад... Коли ми під'їхали до штабу, який містився у волості, вже смеркало –

скрізь у хатах світилися каганці. Мене на руках занесли в штаб. Н.І.Махно, який там був, почав облямувати на мені мерзлу землю і наказав принести одержу і стакан вина... Він примусив мене випити, щоб не простудився.

(Записав В.І. Жилінський у с. Зеленому у жовтні 1965 р. від Олександра Аристарховича Азарова).

Вбивство пана Чорного і помста за нього

На початку 1917 року я працював у пана Чорного. Було нас троє: я та два хутірських парубка. Тоді вже ходили чутки про Федосія Щуся, який зібрав гурт селян у нашому лісі (Дібрівський – Авт.) і робив нальоти на багатіїв, грабував і вбивав їх, а бідняків не чіпав. Пани змушені були наймати вартових для охорони своїх маєтків. Мав їх дванадцять і пан Чорний. При чому озброїв їх до зубів. Дав усім хороші вороні коні. Охороняли маєток лише вночі.

Одного разу до маєтку прийшов найматись якийсь, немов би придуркуватий чоловік. Як згодом вияснилося – це був розвідник Щуся. Його прийняли на роботу. Але він не працював у пана, а тільки розгулював та добре їв. Коли ж йому зауважували на це, він тільки сміявся і чинив по-своєму.

Нальотів не було і пан віддав десять охоронців своєму сусідові. Після цього десь на третій день дурень зник. Пан про це не відав.

Одного дня, повечерявши в казармі, одні пішли спати, інші почали жирувати з дівчатами. Був тут один з вартових, другий – прихопивши гвинтівку, шаблю і гранату, поліз на горішке спати. Незабаром двері раптом відчинилися і в казарму увійшов чоловік і крикнув: "Тихіше! Надворі банда!" Але його не слухали.

Потім у казарму зайшов ще один чоловік у касці. В одній руці він тримав револьвер, а в другій – свічку, яку підняв над головою. Всі раптом притихли. Я впізнав Щуся Федосія, він же добре знав і мене. Щусь поздоровкався з нами, ми дуже несміло, ніби три дні не їли, відповіли йому. Він сховав револьвер і почав вітатися з кожним за руку. Я сидів у кутку, схиливши голову.

Поступово розговорилися. Щусь став називати нас друзями, разом закурили. Перегодом Ф.Щусь запитав: де пан Чорний? Я відповів, що той увечері їздив на рибалку, а де зараз – не знаю, мабуть, вже спить. Тоді той порадив не виглядати у вікна і лягти на долівку, мовляв, може бути стрілянина. Після цього він вийшов.

Невдовзі надворі почувися постріли. Щусь ще раз забіг у казарму і покликав конюхів. Я і ще двоє пішли за ним. Ми запрягли дві тачанки і під'їхали до будинку Чорного. Щусь взяв і насипав мені цукру в кишеню.

- Бери, - каже, - поп'єш чаю. – А я від страху ніг не чую.

- Потім Щусь зі своїми товаришами пішли до пана в будинок. Чув, як вони гукали, щоб той не чинив опору і здався. Однак, пан не здавався і відстрілю-

вався. Хтось кинув у вікно гранату. Після цього пан Чорний вийшов здаватися...

Мені дали ліхтар наказали присвічувати дорогу. Пана з дружиною вивели і повели. Дружину з дітьми загнали в казарму, а пана не відпустили. Щусь запитав: де охоронники? Один з вартових, що був на горнищі, злякано озвався. На запитання: "Яка є зброя?", той подав гвинтівку і шаблю. Затим і сам став спускатися з горища. Щусь схопив його за ноги і скинув на долівку. Той став проситися, щоб його не вбивали.

Пана і вартового повели, а йшов попереду з ліхтарем. Щусь вистрелив Чорному в потилицю, той зойкнув і впав. Вартового вбили інші. З переляку я кинув ліхтар і втік у казарму та заліз під ліжко. Так і просиділи ми тут до світанку. Ранком вийшли і побачили вбитих. Другий вартовий верхом на коні помчав у сусіднє село до брата Чорного.

Надвечір до маєтку наблизилася група вершників із шаблями наголо... Нас розпитували, що тут трапилось. Скоро прибув на тачанці і брат пана Чорного – видно якась важна птиця: чорний мундир, сріблясті погони, велика біла кокарда на кашкеті.

Прибулі вчинили жорстокий допит всім, особливо, конюхам. Побили їх до крові, одному навіть око викололи. Допитували й мене. Один ударив шаблюкою по голові. Я впав, а він став ширяти шаблею то в рот, то в ногу. Потім відвели мене в сарай, де було вже душ сім тих, хто здоровкався з Щусем за руку, давали йому тютюн.

Того ж дня відбулися похорони пана Чорного і вартового. Виступив брат пана і ми чули, як він нахвалявся за кожного вбитого знищити по сотні голоти.

Сиділи в сараї днів два. Потім нас погнали і змусили копати собі яму. З горем пополам ми її викопали. Поставили нас на коліна і стали стріляти по верх голів.

Брат Чорного знову питає: "Так хто тут був? Хто мого брата вбив?"

Однак усі мовчали. Мовчав і я, хоч Щусь казав, щоб я не боявся називати їх як завгодно. Тоді знову загнали нас у сарай, зачинили і вартового поставили. Дали їсти, але їжа застрявала в горлі.

На третій день погнали нас в ліс до дуба, який після дістав назву "дуба смерті". Знову допит і стрілянина по верх голів. Приїхала якась пані, можливо родичка Чорного, і сказала, що нас варто повісити, а не тратити на нас кулі. Почепили три петлі, звідкись принесли табуретки. Брат Чорного зачитав вирок і наказав самим надівати петлі на шиї. Пам'ятаю, я спромігся сказати: "Хто хоче погубити невинного, той хай і петлю надіває".

Брат Чорного передумав. Він махнув рукою і гукнув: "Відставити!" Нам поперецьязували рани, одвели в сарай, де ми ще з тиждень посиділи, а потім таки відпустили на волю.

Які ми тільки раді були цьому...

(Записав В.І. Жилінський у с.Великомихайлівці Покровського району Дніпропетровської області у травні 1967 р. від Луки Завгороднього).

БУВАЛЬЩИНИ

Я до іншого

Один чоловік дуже любив випити. Одного разу він добряче хильнув, погано закусив і в нього розболівся живіт. Вирішив звернутися до лікаря. А той теж був великий любитель “зеленого змія”. Він уже хильнув і сидів за столом з посоловілими очима.

Заходить чоловік до нього , а той:

- Я ж казав заходити тільки по одному.

А чоловік:

- А я не до вас, я он до другого!

Бач, їм обом двоїлося в очах.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у липні 1958 р. від Ізраїля Ізраїловича Златокрильця).

Полегло

На вокзальному пероні станції Пологи до гурту хлопців підійшов дідусь:

- Скажіть, синочки, це який поїзд рушив, чи була не на Запоріжжя?

-Так, дідусю, на Запоріжжя.

-От лихо, запізнився...

-Та не на багато ж.

-Та не на багато... Аж полегло...

(Записав П.П.Троян у м.Пологи у травні 1964 р. від Івана Сидоровича Міщенко 1904 року народження).

Як дід сіяти вижджав

Оце було рано-вранці дід збирається їхати сіяти та й починає бабі всякі наряди давати: то те зроби, то се.

Вийхав за ворота та: “Гпру!” і до баби:

-Гляди, не забудь зробити.

Далі цьвохнув на коней і поїхав собі.

Баба вийде до воріт і стоїть, аж поки дід не зникне з очей.

Потім заходить у хату і починає поратися біля печі. Коли це дід в’їжджає у двір і гукає:

-Бабо! Ану, вийди!

Та й починає заново давати наряди, щоб баба зробила те й друге, та все приказує, щоб не забула.

Сонечко вже ген піднялося на небі і дід нарешті вижджає сіяти. Уже люди добрі й напружувались, а мій дід тільки їде сіяти.

Отак мій дід завжди вижджав на сівбу.

(Записав В.І. Жилінський у м.Гуляйполі у травні 1961 р. від Тимофія Никифоровича Столярова 1908 року народження).

Сірко допоміг

Якось сиділа баба Лагниха (це вуличне прізвисько) біля хати і грілась на сонечку. Якраз настало бабине літо. Коли де не візьмись кілька собак і, гризучись, чимчикують на бабин город, на якому, крім іншого, росло високе красиве прядиво (коноплі). До нього направлялись бобчики.

-От іродові душі, - промовила вголос баба Лагниха. – Це ж витолочать прядиво. – Вона відв’язала свого Сірка, що був рядом і гавкав на зайд, і сказала:

-Них, них, візьми, Сірко, їх.

Той кинувся, наче послухавшись наказу, до зграї, і вся вона клубком пройшлася вздовж і впоперек по городу, геть потолочивши прядиво.

Отак Сірко допоміг бабі Лагнісі.

(Записав В.І. Жилінський у с. Санжарівці у серпні 1945 р. від Явдохи Наумінни Клименко).

Це, мабуть, полька

Одного вечора влітку зібралися хлопці та дівчата біля хати. Троє хлопців грають на інструментах (на мандоліні, гітарі і балалайці), а дівчата з хлопцями танцюють. От заграли “Стрдание”, а баба Лагниха, яка спостерігала, як молоді веселяться, і слухала музику, та й каже:

-Ой жалібно грають. Це, мабуть, полька.

(Записав В.І. Жилінський у с. Санжарівці у серпні 1945 р. від Явдохи Наумінни Клименко).

Кіт винний

Перед святками зарізала баба Лагниха курку. Це щоб на свято зварити доброго борщу з курятиною, який вона дуже любила. Розібравши птицю, поклала її у хижку. Настав час варити борщ і баба пішла по курку, а за нею і котик, який добре чує курятину.

Взяла баба курку, подивилася та як гукне до kota:

-Це ти, іродова душа, уже встиг з’їсти пару курячих ніжок. Вчора їх було чотири, а зараз – тільки дві...

Та кога курицею, курицею! Бач, щоб не їв другу пару ніг курячих. А куриця якось і вислизнула з бабiniх рук, а кіт (здоровенний був) схопив її та й подався на город в кущі. Баба бігала, бігала та й не знайшла kota, в якого було добре свято – свято з курицею.

Отак баба Лагниха мала на свято борщу з курятиною

(Записав В.І. Жилінський у с. Санжарівці у серпні 1945 р. від Явдохи Наумівни Клименко).

Галіфе на випуск

Іде парубок вулицею. Чоботи начищені, а штани на випуск. Одним словом: франт-франтом

Баба Лагнаха, яка сиділа біля воріт, побачила парубка та:

-Ото парубок гарний пішов ще й галіфе на випуск.

(Записав В.І. Жилінський у с. Санжарівці у серпні 1945 р. від Явдохи Наумівни Клименко).

Як церковний притч розгрівався

Прийшло Різдво. Церковний притч в особі попа Івана, диякона Григорія, псаломщика Акіма та паламаря Сидора, щоб смачніше розговорітся, вирішив украсти валашка в одного господаря. Почали вони думати: кого ж послати на виконання цього діла. Вияснилось, що піп і псаломщик зайняті будуть – саме проводитимуть утрєнню та обідню, диякон та паламар незайняті, їм і доведеться їхати.

Піп дав свою кобильчину і повозку, щоб легше було доставити валашка. Коли приїхали до двору господаря, паламар поліз у кошару, а диякон лишився біля повозки.

Тільки паламар вчепився валашкві за спину, як нароби́ли ж ві́вці тупо́гу по кошарі. Почули цей тупіт собаки, здійняли гвалт, розбудили господаря, а той розбудив сусідів, піймали паламаря і повісили. Тільки диякон побачив, що паламар скінчився, покинув повозку і кобильчину та й давай тікати до церкви. В церкві служили обідню, треба було читати “Євангелію”. Диякон миттю одягся і давай виконувати свої обов’язки, навіть не розказавши попові про пригоду з паламарем. Піп не втерпів і вирішив розпитати диякона під час служби про виконання ними завдання. Почав, виспівуючи:

-Ой, чи вдача чи не вдача-а-а ?

Диякон відповів:

-Не вдача-ча, батюшка, не вдача-а. Ми же прийде́ша ко граду тому, Сидор залезши во стадо овче, пойма́ша овна і взявша его на плечі своя. Но нас услы́ша пси дома того – возляя́ші і разбуді́ хозяїна. Хозяїн розбуді́ сосєді́ своя і пойма́ша Сидора, пригвозді́ші сво ко древу-у. Я уві́дїа дєбра́ша різу і за ме-ме отда́л го-ги і повозку-у-у!

Піп побілів, вискочив з алтаря, не дивлячись на прихожан, як крикне:

-Так і коби́ла з повозкою́ там задиши́лась, соба́ка?

(Записав Д.А.Литвиненко у с.Успенівці у серпні 1936 р. від Олексія Даниловича Семенди 1874 року народження).

Як церковний притч обідав на похоронах

У бідної вдови померла дитина. За старим звичаєм треба було хоронити з попом. Коли вдова звернулась до церкви з просьбою поховати дитину, то на похорон прийшов увесь церковний притч: піп, диякон, псаломщик і паламар.

Після похорону дитини піп почав випрошувати у вдови поїсти. А в неї не було нічого, крім супу та сухої риби. Та все ж почав піп обідати і, побачивши рибину, вигукнув:

-Ого-го, хватить з мене!

Господиня припрошує:

-Іжте, будь ласка.

Піп продовжує:

- Раз я глава церкви, мені найбільший кусок риби, - ламає піврибини. А диякон за поном:

-Я є посередник церковного притчу, - і бере середину рибини.

Псаломщик мовчав, а потім і собі:

-Я останній член церковного притчу і, мабуть, візьму увесь хвостик.

-А паламар – найнижчий чин, йому той суп їсти, - говорить він.

А паламар дивився, дивився, як ті рибу їдять, та як схопить миску з супом:

-Сїя уха от святого духа, да разольотся она по главам нашим! – Та як трахне попа мискою по лисині, аж бризки полетіли вгору.

(Записав Д.А.Литвиненко у с.Успенівці у серпні 1936 р. від Олексія Даниловича Семенди 1874 року народження).

Підходяща кличка

-Романе! Романе! – гукає жінка свого чоловіка.- Послухай, яку чудернацьку кличку сусіда дав собаці – Ди-си-дент...

-Підходящу, - каже чоловік.- Нес у них таки зовсім дурний: на своїх гавкає, а до чужих лащитья.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у липні 2000 року від Івана Семеновича Дерев'янка 1929 року народження).

ЗАГАДКИ

У світі одна – всім потрібна вона.
(Правда, Батьківщина)
Поле не міряє, віці не питані, пастух рогатий.
(Небо, зорі, місяць)
Без вікон, без дверей – повна хата людей.
(Гарбуз)
Маленьке, чорненьке, а дім стереже.
(Замок)
Не втоне у воді, не згорить у вогні.
(Правда)
Не їсть, не п'є, ходить і б'є.
(Годинник)
За лісом, за пралісом золота діжа сходить.
(Сонце)
Гризу-гризу дуб-дуб, поламала зуб-зуб.
(Пилка)
Без рук, без ніг, а в хату лізе.
(Дикий виноград)
Не людина, не море, а хвилюється.
(Нива)

(Записав І.К.Кушніренко у с. Вітрах у липні 1965 року від Олександра Лук'яновича Мезенця 1927 року народження).

Біле поле чорним маком засіяне.
(Книжка)
Не куш, а з листочками, не сорочка, а зшита, не людина, а розказує.
(Книжка)
Кінь стальний, віса не просить, а оре і косить.
(Трактор)
Маленьке сіреньке, а хвостик, як шило.
(Миша)
Що у хаті найтонше?
(Павутина)
Чисте, та не вода, клейке, та не смола, біле, та не сніг, солодке, та не мед,
від рогатого беруть – маленьким дають.
(Молоко)
На березі не знайдеш, на терезах не зважиш.
(Знання)

Сюрчить, а не коник, летить, а не птах, везе, а не кінь.
(Літак, вертоліт)

(Записав І.К.Кушніренко у с. Вітрах у серпні 1966 року від Кирила Васильовича Кушніренка 1913 року народження).

Розстелений кожушок, на нім посіяний горошок.
(Небо і зорі)
За лісом, за пралісом золоті клубки висять.
(Зорі)
Світить, та не гріє.
(Місяць)
Рогатий, а не бик.
(Місяць)
Без дров, без огня, а світить і гріє щодня.
(Сонце)
Вдень у небі гуляє, а у вечері на землю сідає.
(Сонце)
Що сходить без насіння?
(Сонце)
По соломі ходить, а не шелестить.
(Промінь сонця або місяця)
Іде лісом – не шелестить, іде водою – не плюскотить.
(Промінь сонця або місяця)
Мету-мету-не вимету; несу-несу-не винесу; пора прийде – само вийде.
(Промінь сонця)
Зимою біле, весною чорне, літом зелене, осінню стрижене.
(Поле)
Не кінь, а біжить, не ліс, а шумить.
(Річка)
Біжить-не вибіжить, тече – не витече.
(Річка)

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копанях у липні 1967 року від Марії Явтухівни Ковтун 1934 року народження).

Улень плющить, а увечері тріщить.
(Вода і мороз)
Без рук, без олівця малює без кінця.

(Мороз)
Без крил, без ніг – на дерево сідає.
(Сніг)
Білі мухи налетіли, все подвір'я стало біле.
(Сніг)
Кінь біжить, аж земля дрижить.
(Грім)
Сидить півень на вербі, спустив крила до землі.
(Дош)
Що плаче без голосу?
(Роса)
Червоні коромисла через річку повисли.
(Веселка)
Без рук, без ніг – хату одчиняє.
(Вітер)
Летить, а не горобець, вис, а не звір.
(Вітер)
Чорне рядно всіх людей накрило.
(Ніч)
Прийшов хтось, приніс щось, пішов туди – не знаю куди.
(Ранок)
Що то за гість, що темноту їсть?
(День)
Що то за звір, що ні чоловік, ні звір, а має вуса?
(Ячмінь)
Сидить дід над водою та й киває бородою,
Хто йде – не мине, за борідку ущипне.
(Горох)

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у серпні 1968 року від Ганни
Никонівни Мезенець 1927 року народження).

Сидить пан у коморі,
А волосся його надворі.
(Качан кукурудзи).
Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках.
(Капуста)
Стоїть півень на грядках
У червоних чобітках.
(Буряк)

Стоять коні на припоні, не п'ють, не їдять і повні стоять.
(Огірки)
Сидить циган на могилі,
Розкидав ноги на три милі.
(Гарбуз і огудина)
Сидить баба на грядці в червоній запасці: хто знайде, той і заплаче.
(Цибуля)
Маленький, чепуренький крізь землю пройшов, червону шапочку знай-
шов.
(Гриб)
За лісом-лісом синенький огонь горить.
(Льон цвіте)
Літом у кожусі, а зимою голе.
(Дерево)
Над річкою, над водою стоїть півень з бородюю.
(Калина)
Зимою і літом однакове цвітом.
(Ялина, сосна)
Що пече без вогню?
(Кропива)

(Записав І.К.Кушніренко у с. Копані у березні 1999 року від Григорія
Андрійовича Мірошніченка 1939 року народження).

Що без ложки їсть?
(Тварина)
Посеред двору стоїть когна,
Спереду вила, ззаду мігла.
(Рогата худоба)
Голодна – мукаса, сита - жує,
Всім дітям молоко дає.
(Корова)
Що то за паня, у два ряди гудзики?
(Свиня)
Не дід, а з бородюю, не бик, а з рогами, не корова, а доїться.
(Коза)
І вдень, і вночі
У кожусі на печі.
(Кіт)

Влітку сірий, взимку білий.

(Засіп)

Під дубком звився клубком.

(Іжак)

Кого горе красить?

(Рака)

Хто з води виходить сухий?

(Качка)

Не людина, а живе в хатці.

(Шпак)

Вдень мовчить, а вночі кричить.

(Сова)

Чорненьке, маленьке, хоч якого пана з коня зсадить.

(Блоха)

Що воно за штука, що день і ніч стука?

(Серце)

Ріжуть мене ножакою,

Б'ють мене ломакою;

За те мене отак гублять,

Що всі мене дуже люблять.

(Хліб)

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у грудні 1999 року від Володимира Ілліча Жилінського 1930 року народження).

Дід сміється, аж губа трясеться.

(Кисіль)

Білий, а не сніг, твердий, а не камінь, солодкий, а не мед.

(Цукор)

Плету хлівець на п'ятеро овець.

(Рукавиця)

Поки батько народився, син по світу находився.

(Вогонь і дим)

Мету-мету – не вимету, несучу-несу – не винесу.

(Сажа)

Круть-верть, в черепочку смерть.

(Замок)

Зубасті, а не кусаються.

(І раблі)

Мовчить, а багзтьох навчить.

(Книжка)

Ні електрика, ні гас, -

Світить всюди в нічний час.

(Місяць)

Прибігла шурда-бурда, узяла штрики-брики; почувли м'якинники, дали знати житникам: "Гей, ви, житники, сідайте на вівсяники, доганяйте шурду-бурду, віднімайте штрики-брики!"

(Вовк, вівця, собака, люди, коні)

Висить груша, а не з'їсти.

(Електрична лампочка)

Біжить корова

Гладка, здорова;

За нею телята –

Усі близнята.

(Паровоз і вагони)

Крил немає, а навколо Землі і Місяця літає.

(Штучний супутник)

(Записав В.І.Жилінський у м.Гуляйполі у травні 1999 року від Івана Кириловича Кушніренка 1947 року народження).

ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ

Про фашизм

Буде морда бита в Гітлера-бандита.
Гітлер сказився – і об СРСР розбився.
Гітлер схотів нашої паляниці, та дали йому по пиці.
Гітлер довоювався, що без союзників остався.
Гітлер думав нас скорити, та зостався сам побитий.
Гітлер-людоїд причинив багато бід.
Гітлер іде – рабство несе.
Гітлер хвалився та в яму й звалився.
Гітлер Берлін просвістав, а до Москви не достав.
Гітлер приніс такий рай, що хоч з голоду здихай.
Гітлер "рівняє коліна" від Сталінграда до Берліна.
Гітлер фронт "рівняє", а сам манатки збирає.
Думав Гітлер в Росії поживиться, а довелось удавиться.
За українські паляниці Гітлеру дали по пиці.
Іхав Гітлер в дальню путь та й наткнувся на капут.
Надіявся Гітлер на білі паляниці, та черствим гречаником удавився.
Не доведеться свині на небо дивитися, а Гітлеру в нашім городі ритися.
Ні корови, ні свині – тільки Гітлер на стіні!
Нехай Гітлер бреше – йому не легше.
Не дай Бог свині роги, а фашистському сфрейтору панство.
Не залишилось від Гітлера ні прикмет, ні слідів, щоб на світі не чадів.
Скільки Гітлеру не крутити, а від смерті не втекти.
У 41-у літом Гітлер хотів панувати над світом.
Фашист у полон попадається і Гітлера цурається.
Гітлер кричав "гут", та вийшов йому капут.
Хотів Гітлер увесь світ завоювати, та довелось у Росії зуби поламати.
Хотів Гітлер Москву взяти, та прийшлося Берлін здати.
Хай жде Гітлер на іюкору, як потече Дніпро вгору.
Хоч круть, хоч верть – все одно Гітлеру смерть.
(Записав В.І.Жилінський у м.Гуляйполі у квітні 1963 року від Федора Івановича Куца).

Про злілля

Хто частенько випиває, той під гином спочиває.
У п'яниці коли не очі сині, то спинна в глині.

Ні риба, ні жаба, просто п'яна нахаба.
П'яний – гірше скаженого пса.
Ні риба, ні м'ясо.
П'яний – як дурний.
П'яниця проснеться, а дурний – ніколи.
Хто п'є, той сам себе б'є.
Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся.
Прощай, розуме, завтра зустрінемося.
Горілка – туна, зведе хоч кого з ума.
Горілка без вогню розум спалить.
Горілка з ніг людей валить.
Хміль – не вода, чоловіку біла.
Пияцтво – в роботі не товариш.
Як гуляв, так гуляв – ні чобіт, ні халяв.
В голові, наче в млині, то й годі думати про роботу.
В голові, наче джмелі гудуть.
Хліб на ноги ставить, а горілка з ніг валить.
Горілка – усьому доброму злодійка.
До праці – руки дрижать, а чарочку добре держать.
(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у травні 2000 року від Василя Маніловича Куті).

Про партизанів

У війну громадянську бився Ковпак за владу радянську.
У грізній січі став Ковпак героєм двічі.
Хотіли фашисти Ковпака виймати, а довелось їм з України втікати.
(Записав В.І.Жилінський у м.Гуляйполі у серпні 1967 року від Марії Миколаївни Глазунової).

Про козаків

Де козак, там і слава.
Де байрак, там і козак.
Де три козаки, там два третього судять.
Де три козаки, там чотири гетьмани.
Зовсім козак, та чуб не так.
Коли б хліб та одежа, то б їв козак лежа.
Козацькому роду нема переводу.
Козак. коли не ї'є, так воші б'є, а все не гуляє.

На козаку нема знаку, нехай дівка одбува, як сама знає.
Наш Луг – батько, Січ – мати, - от де треба помирати.
Не той козак, що на коні, а той, що під конем.
Степ та воля – козацька доля.

Терпи, козак, горе – будеш пити мед.

Терпи, козак, отаманом будеш.

Хліб та вода – то козацька їда

Хто любить піч, тому ворог Січ.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у липні 1999 року від Василя Григоровича Коростильова 1946 року народження).

Про селян

Бідкається як селянин перед хлібозаготівлею.

В колгоспі робити – добра не нажити.

В колгосп поступив – злидні заробив.

В колгосп прийшов – біду знайшов.

В колгосп підеш – бідно заживеш.

В колгоспі добре земля не родить.

В колгосп вступив-собі зло зробив.

В колгоспі жити – сльози лити.

В колгоспі добре жить – один робить, сім лежить.

В колгосп не йде охоче весь люд робочий.

Для селянина СОЗ, як у маю для городини мороз.

Де були широкі лани, в колгоспі стали бур'яни.

Доки одноосібно працювали, то і добро мали.

За колгосп дбатимеш – грижу матимеш.

За колгосп дбатимеш – достатку не матимеш.

Колгоспні труди так і не вивели нас із біди.

Колгоспна воля і труд зубожіння дають.

Колгоспне полечко – одна нужда і горечко.

На колгоспному току густо, а в коморі пусто.

Нам страшний мороз, коли за спиною колгосп.

На колгоспний лан прийшов новий пан.

Укрупнені артїлі показали себе погано на ділі.

У колгоспі робити – бідняком жити.

У колгоспі працювати – нещастя і лиха знати.

У колгоспі працюєш - уже й пісні не чуєш.

Хто про спільне господарство дбає, той часто сам голодає.

Хочеш тужити – іди в колгосп робити.

Хоч і чесно в колгоспі робиш, та добра не заробиш.

Як в колгоспі робити стали, так і на селян біди напали.

Бійся, діду, як захворієш, колгосп не прогодує і не зігріє.

Жінка в колгоспі – основна сила.

Заросла бур'яном нива у колгоспного колективу.

Знесла нам курочка яйце, спасибі партії за це.

Змичка: заводові – буряк, а колгоспові – гичка.

Артільний хлібець – не зміряєш на горнець.

(Записав В.І Жилінський у м.Гуляйполі у липні 1989 року від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

В колгоспі жити – добра нажити.

Гарний бригадир – гарна і бригада.

Я сам ніщо, а колгосп – сила.

Колгосп – велика сила.

З гарним бригадиром – що з хорошим командиром.

В умілого бригадира завжди все до діла.

Яка ланка – така й ділянка.

Будуть на фермі корма – не страшна зима.

Силос силосувати – не буде скотина голодувати.

Щоб високий урожай мати, треба технікою оволодівати.

Велика сила – колгоспна машина.

Де машина ходила, там пшениця вродила.

Поле трактором ореш – кращий врожай збереш.

Де трактор ходить, там золота пшениця родить.

За багатий урожай всі сили віддай.

Агронаука – врожаю запорука.

У колгоспну пору пішло життя вгору.

Гарна нива тільки у колективу.

З колгоспом сила – без колгоспу могила.

(Записав В.І Жилінський у м.Гуляйполі у травні 1970 року від Павла Захаровича Солодуна 1914 року народження).

Про І.П.Мартиненка, бригадира тракторної бригади

Мартиненко у полі, як капітан у морі.

Недарма хвалять всюди Івана Мартиненка люди.

У Мартиненка слово тверде, дав обіцянку – не підведе.

Як сказав Мартиненко, так і є: кукурудза, як ліс, росте.

(Записав В.І Жилінський у м.Гуляйполі у жовтні 1970 року від Григорія Кіндратовича Коровки).

Про Н.І.Махна

Був Махно, та втік давно.

Голос Махна – голос села.

Гуляйполе – всьому світу відоме.

Гуляйполе – село, та стало столицею для Махна.

Де Махно літає, там пан тікає.

Доля у Махна гірка та й щастя нема.

Де Махно, там і перемога.

Дощик іде – буде слизько, тікайте червоні (комісари, білогвардійці) – Махно близько.

За Махном ішли, та щастя і волі не здобули.

За Махном ішли, та щастя і волі не знайшли.

Кіннота гуде по полю – нас Махно веде на волю.

Махно залив панам (білякам, червоним) сала за шкуру.

Махно втік давно, а від Петлюри нема і шкури.

Махно – цар, Махно – бог від Гуляйполя до Пологу.

Ми підемо на врага за батька за Махна.

Махновська республіка без погон живе.

Махно нас у бій водив і біляків та комісарів бив.

Махно не боїться ні білих, ні червоних.

Махновці, коли не п'ють, то денікінців б'ють.

На баронів і панів Махно нас вів.

На махновські гроші не купиш і воші.

Ой, куме, не журись – в Махна гроші завелась.

Підеш до Махна – будеш вільним від червоного ярма.

Підеш до Махна – дістанеш ківш добра.

Показав Махно червоним дорогу – ледве вибралися здорові.

Сила Махна – в селянстві.

Трясли у махновців душу – летіли їх голови, як з дерева груші.

У Леніна друг – робітник, у Махна – селянин.

У болотах Сиваша перемогла армія Махна.

Хоч мали танки і гармати врангелівські хижакі, та не могли зупинити махновські полки.

Хотіли червоні Махна впіймати, та довелося облизня взяти.

Утікали біляки скільки було духу, бо Махно вдарив їх по вуху.

Хоч врангелівці і завзяті були, та червоні і махновці їх перемогли.

Хоч махновці і червоні кров проливали, та Врангеля з Криму прогнали.

Як ударили махновці, Врангель затрусився і аж за морем опинився.

Як ударили армії Махна і Червона – не стало чорного барона.

(Записав В.І Жилінський у м.Гуляйполі у серпні-вересні 1990 року від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження)

Про мир, проти паліїв війни

Не залякати нас війною, - ми багаті і на героїв.

Слава нашим врожаям, смерть проклятим ворогам.

І в Марокко, і в Алжирі є борці за справу миру.

Ми відсіч дамо паліям війни, як в край наш квітучий полізуть вони

Не жди добра від палія.

Мир не ждуть – волею народи беруть.

Хто сіє мир – пожеже щастя

Ми віримо пактам, а ще більше – фактам.

Мир за себе постоїть.

Миру не просять, а вимагають.

Мир кріпити – народ любити.

В радянських людей велика сила в тому, що вони за мир у світі всьому.

(Записав В.І Жилінський у м.Гуляйполі у серпні 1972 року від Марії Миколаївни Глазунової).

Про І.Я.Франка

Книжка Франкова – до щастя.

Пісні Франкові рвали окопи.

Син ковалів – над усіх царів.

У ніч і днину Франко не знав спочину.

У Франковій криниці всім води стане.

Франкова криниця кожному згодиться.

Франкова книжка, як рідна хижка.

Франкові думи світ сколихнули.

Франкова гадка, як рідна хатка.

Франкових творів, як в небі зорів.

Франкова праця кожному здасься.

Франкова пісня на весь світ звісна.

Франкове перо – панам в ребро, а людям-на добро.

Франко мудрість зі світу збирав і людям віддавав.

Франко все радив жити громадою.

Франкова стежка веде на велику дорогу.

Франкова дума біду зігнула.

Франкова сила гори топила.

Що Франко надбав, те людям віддав.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у червні 2001 року від Тетяни Володимирівни Сіриньок).

Про Т.Г.Шевченка

Багато у Шевченка рядків про долю бідняків.

Був молодим Тарас – свиней пас, підлітком став – паркани фарбував, а поетом став – кайдани порвав.

Біля Шевченкової могили ми квіти шани людської посадили.

Вічно житиме серед нас Шевченко Тарас.

Від роду і до роду Шевченко дорогий народу.

Від Шевченкових пісень у панів розум в'яв.

Гнівні слова Кобзаря кидали в дроз і царя.

Гнівне слово Тараса по Україні ходило, народ на боротьбу з фашизмом будило.

Доля Шевченка-кріпака дуже важка.

Доки сонце світить у природі, доти Шевченко житиме у народі.

Для ворогів Шевченкова могила була страшна сила.

Довго цар не спав, як “Сон” прочитав.

Дісталося цареві Миколі від Кобзарєвої недолі.

Живуть твори Шевченка і донині у вільній Україні.

Життя нове будемо – Кобзаря голос чуємо.

Жив Тарас у неволі, але мрії його були на волі.

За свободу довгождану Шевченко написав пісню подум'яну.

За те цар Шевченка боявся, що він людям волі добивався.

За Тарасове лихо панів було бито.

З Шевченкової пісні слова не викинеш.

І в праці, і в бою – Тарас і зараз у строю.

Кидало царя і панів у дроз і жар тільки від слова – Кобзар.

Колісь не могли нічого знати, а тепер вірші Шевченка стали читати.

“Катерину” Шевченкову читаєм – сльози проливаєм.

Кажі правду як Шевченко.

Летять за моря і гори Шевченка безсмертні твори.

Любов до Кобзаря велика, бо він за щастя боротися кликав

Люди нашої країни співають пісні Шевченка і понині.

Могутнє Шевченкове слово ясне і здорове.

Ми Шевченка зведемо батьком від роду й до роду – він все присячував на-
роду.

Ми звільнилися від горя й біди, як про це мріяв Шевченко завжди.

Ми Шевченка славить будем і ніколи не забудем.
Мучили Шевченка, карали та духу його не зламали.

Не зломил Шевченка й солдатська муштра.

Над Дніпром Шевченко спочиває вічним сном.

Надувся, як цар, на Шевченків “Кобзар”.

Над могилою Кобзаря світить народною любов'ю зоря.

Наш безсмертний Тарас переживе простір і час.

Поки буде Дніпро нести у море воду, буде жити Шевченко у серці наро-
ду.

Поезія Кобзаря світить людям, як зоря.

Піп висвячував хату і двір, де читали Шевченка твір.

Про що мріяв Шевченко колись – всі ці мрії тепер збулись.

Про Шевченкові муки знатимуть сини і онуки.

Поет і в неволі страшний був Миколі.

Росіяни подали руку братства – вирвали Кобзаря з кріпацтва.

Сія геній Кобзаря, мов у темряві зоря

Сяє щастя зоря – робітники і колгоспники шанують Кобзаря.

Сила Тараса – наша сила і окраса

Слово Тараса – не на день, не на рік, а на тисячу літ.

Тарасів “Кобзар” – для народу великий дар.

Тарас вічно живе серед нас.

Тарасова доля, як лукава шинкарка.

Тарасове слово свіже і здорове.

Тарасове слово, то правда жива.

Тарасове слово бачить глибоко.

Тарасова правда по землі ходить.

Тарасові пісні по світу літають, до сокири народи закликають.

Тарасова кобза сурми грає, всьому світу волю гукає.

Тарасова “Катерина” на фронті “співала” та фашистів на той світ заганя-
ла.

У сім'ї великій, вольній, новій ми Шевченка згадуєм теплим, ширим сло-
вом.

Фашисти твори Шевченка палили, а любов народу до нього не вбили.

Хоч і тяжко було Шевченкові в солдатах жити, та не вдалося цареві його
волю зломити.

Хто “Кобзаря” читає, той панів проклинає.

Хто читав “Заповіт”, той рвав кайдани, рушив гніт.

Хай Шевченкові буде щастя, а панів нанадє трасця

Хто Шевченка прочитав, той багатшим духом став

Хто “Кобзаря” читає, той панів проклинає.
Хто читав “Заповіт”, той рвав кайдани, рушив гніт.
Хай Шевченкові буде щастя, а панів нападе трасця.
Хто Шевченка прочитав, той багатшим духом став.
Читаючи “Кобзар”: казився пан і цар.
Цар Шевченка в тюрмі та солдатах тримав, а дух поета в народі проживав.

Цар не бажав Шевченкові долі і тримав його в неволі.
Цар і цариця худенька страх як боялись Шевченка.
Шевченків “Кобзар” пік панів, як жар.
Шевченків “Кобзар” для народу великий дар, а хто його читає, той панів проклинає.

Шевченко дав людям Кобзаря, щоб царицю з царем швидше холера взяла.

Шевченків “Заповіт” буде жити, доки й світ.
Шевченків “Заповіт” хвилює серця вже багато літ.
Шевченків “Заповіт” житиме тисячу літ.
Шевченків “Заповіт” облетів увесь світ.
Шевченкові вірші трудящим до душі.
Шевченко Тарас був опорою для нас.
Шевченко на Україні, як Пушкін в Росії.
Шевченко в серцях наших буде, доки сонце на небі, а на землі люди.
Шевченко помер давно, а для нас він живий все одно.
Шевченко не помер – він живе і тепер.
Шевченко вічно буде жити – його всюди будуть любити.
Шевченко давно помер, та ім’я його живе і тепер.
Шевченко нам дорогий – буде в наших серцях вічно живий.
Шевченко живе увесь час живою квіткою серед нас.
Шевченко для людей – це безсмертний Прометей.
Шевченко мало прожив та багатьох людей добру навчив.
Шевченкові пісні – гімн щастю і весні.
Шевченкові думки увійшли у віки.
Шевченкові пісні – наша сила.
Шевченкові думки переживуть віки.
Шевченкові твори сяють, як ясні зорі.
Шевченкове перо панів за серце шкребло.
Шевченко про народ писав, бо горе його знав.
Шевченків “Сон” в палатах цареві не давав спати.
Шевченко народ захищав, а себе забував.
Шевченко за народ бідував, бо з народу сам походжав.

Шевченко панів викривав, хоч за це й сам страждав.
Шевченко велику душу мав – про знедолених дбав.
Шанує Шевченка Україна як рідного сина.
Шевченко і Прометей – дороги для людей.
Шевченко багато знав, тому й славу мав.
Шевченко любові гідний – він вчив любити край рідний.
Шевченко любив усе прекрасне, його ім’я в віках не згасне.
Шевченко любив Україну, як мати дитину.
Шевченкова душа тверда і сміла, ласкава і уміла.
Шевченко проти кріпацтва виступав – царя з царицею таврував.
Шевченко й з граніту шле привіт пригнобленим світу.
Шевченко дужим був не силою, а словом мудрим.
Шевченко по Україні ходив, народ до сокири будив.
Щоб щасливо і заможно жити, Шевченко закликав сокири на панів горирити.

Щоб вірно народу служити, потрібно так, як Шевченко, на світі жити.
Як цар Шевченка не гнітив, а дух Шевченка не зломив.
Як царі не скаженіли, а Шевченка не зломали.

(Записали В.І Жилінський та І.К. Кушніренко у серпні-вересні 2000 року від Тетяни Володимирівни Сіріньок та Валентини Федорівни Кириченко

Прислів'я та приказки, записані В.А.Чабаненком

с.Воздвижівка

Не страшно, що зле, противно, що гавкає (с.25).

На голові блищить, а в голові свистить (с.30).

Жінка не бита, як коса не клепана (с.52).

Смішно козі, що хвіст у грязі (с.67).

Іди туди, де Рябині лошата пасуться (с.77).

Що люди, те й мавпа (с.79).

Що люди, те й обізяна (с.91).

Пішли по шерсть, та й самі прийшли стрижені (с.100).

Ти йому плію межі очі, а воно каже: "Дош іде" (с.101).

Які літа, такий і розум (с.112).

Не став із себе Козла Івановича (с.125).

Не силою, а умом залізо гнуть (с.131).

Ти його хрести, а воно кричить: "Пустити!" (с.138).

Це ті самі штани, тіки гудзиками назад (с.144).

(Взято із книги "Мудре слово. Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянини". Зібрав і упорядкував Віктор Чабаненко, Запоріжжя – 1992).

м.Гуляйполе

Бог – не теля: бачить і звіділя (с.12).

Дав Бог та ще й кинув (с.12).

Навтяки буряки, щоб була капуста (с.16).

Любопитній Варварі на базарі ніс одірвали (с.16).

Мале горе – людина бурчить, велике горе – мовчить (с.31).

Де господар добре робе, там і поле буйно роде (с.33).

Довгий літній день, та короткий тиждень (с.42).

Дуракові своє не в моду (с.46).

Пошли дурня по бика, так він трьох приведе (с.47).

У гарного мужа жона, як ружа (с.53).

Як зять дурний, то, шитай, дочка пропала (с.59).

Ночтю всі коти чорні (с.65).

Колос дорогий, хоч і малий: підбери, щоб не пропав (с.68).

Гав – та в кубло, щоб жарко не було (с.71).

Літом розгубиш – зимою не збереш (с.77).

Наварила Луця, що не їстиме й щоця (с.77).

Пустий млин і без вітру меле (с.84).

У неї такий ніс, що чує, як на небі млинці печуть (с.90).

Недавно оглух, а вже не чує (с.91).

Петро бабі рідний Хведір (с.97).

Приший мені, мамо, до гудзика каганець (с.106).

Яка пшениця, така й паляниця (с.107).

На чужому горбі до раю не заїдеш (с.109).

До чужого рота не приставиш ворота (с.113).

Своя сіряжка не така вже й тяжка (с.119).

Йому хоч і сова – аби тіки з другого гнізда (с.122).

Чуб довгий, а ум короткий (с.131).

Умний, як вутка, тіки що вутрубів не їсть (с.132).

Кожушана латка дорогше за рідного батька (с.74).

(Взято із книги "Мудре слово. Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянини". Зібрав і упорядкував Віктор Чабаненко, Запоріжжя – 1992).

с.Долинка

Аби було зароблене, а донести можна (с.56).

Не поміг, а не міг (с.89).

с.Дорожнянка

Такий брехун, що, як каже "здрасуйте!", то і тоді бреше (с.15).

Не гладь kota проти шерсті, бо подряпає (с.65).

с.Заріччя

Не питає добрий жнець, чи широкий загімець (с.53).

Як літом не упрієш, то зимою не нагрієш (с.77).

с.Зелене

Добре грали, ну спасіба, що перестали (с.33).

На словах густо, а в голові пусто (с.36).

Ти мені дай сьогодні, а я тобі дам завтра (с.37).

На дурних воду возять (с.48).

У дурного ума не позичиш (с.48).

Вибираси жінку – дивись на її матір (с.52).

Сам у неволі, а мисли на волі (с.89).

Сили, як у бика, а розуму на п'ятака (с.112).

Не там чисто, де прибирають, а там, де не накидають (с.140).

с.Комсомольське

Гпилі кленки обруч не вдержать (с.65).

Кожному своє: курці просо, а собаці м'ясо (с.73).

с.Лалинівка

Що день, то й година (с.28).

Буде день – буде й пища (с.37).

(Взято із книги “Мудре слово. Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянищини”. Зібрав і упорядкував Віктор Чабаненко, Запоріжжя – 1992)

с.Марфоніль

Недосол на столі, пересол на голові (с.89).

с.Новозіттоніль

Поганого пастуха вовки люблять (с.97).

с.Новий Світ

Де рідний край, там і під ялиною рай (с.70).

Світ один, та різні люди (с.78).

Щастя упало, так і приятелів мало (с.145).

с.Полтавка

На чужому горі не розживешся (с.31).

Краси не носить, аби хліба не просить (с.70).

Як прийшов май, всяк собі дбай, а як прийшов іюнь, хоч сій, хоч плони.
(с.74).

с.Прюктне

На копійку вишив, а на руб здурів (с.19).

Журбою горю не допоможеш (с.54).

Який палець не вріж, однаково болить (с.94).

Хто тягне, того й підганяють (с.99).

Стидно, де видно (с.126).

с.Солодке

Гуляй, Векло, ще не смеркло (с.17).

Зайця ножки годують (с.54).

Доброму коневі малахай не нужен (с.64).

с.Успенівка

З бичка нема молочка (с.11).

Хто високо літає, той низько падає (с.19).

Я не віл – мені і відра хватє! (с.21).

Висока, як гичка, а дурна, як телічка (с.47).

Куди кінь з копитом, туди й жаба з клешнею (с.50).

Зг'яг любє взятъ (с.59).

Миргородський на лану задрав ноги з бур'яну (с.83).

(Взято із книги “Мудре слово. Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянищини”. Зібрав і упорядкував Віктор Чабаненко, Запоріжжя – 1992)

Прислів'я та приказки, записані авторами

с.Верхня Терса

Вискочив, як Пилип з конопель.

Родичів багато, а хто їм рад.

Який Сава, така й слава.

с.Вітри

Гуляй, Вася, з хати.

Високий аж до неба, а дурний, як не треба.

Наївся, як дурень мила.

с.Воздвижівка

Про мене, Семене, я давно Іван.

(Записав І.К.Кушніренко у названих селах у липні 1972 року від Дмитра Павловича Сахна, Степана Кириловича Кушніренка та Івана Івановича Єни).

м.Гуляйполе

Повна бочка бухкотить, а порожня – торохтить.

Умний, як вутка, тільки їсти не просить.

Весна днем красна.

Гукни, Гаврило, ти дурніший.

Гуляй, душа, без кунтуша.

Яка хата, такий тин, який батько, такий син.

Про мене, Семене, хоч і всі на тебе.

Лучче було б, лучче було б, та що тепер зробиш.

Не огонь, а дим очі виїдає.

Не так тії пани, як підпанки.

Ухопив, як шилом патоки.

Бачили очі, що купували, то їжте тепер.

Не ти роботу хвали, а нехай вона себе похвалить.

Риба плаває по дну, не вплиємась ні одну.

Що на вухо, те брехня.

Розумна голова, та шапка мала.

Робота мила, та день малий.

Дощ іде, а ми скиртуємо.

Дурний піп – дурна його й молитва.

Добре діло – роби сміло.

(Записав В.І.Жилінський у м.Гуляйполі у червні 1970 року від Паала Захаровича Солодуна).

с.Долинка

На городі бузина, а в Кисві дядько.

Василь бабі – рідний Хведір.

Заплач, Матвійку, дам копійку.

На віку, як на довгій ниві: не пройдеш, ноги не поколовши.

(Записав І.К.Кушніренко у грудні 2001 року від Любові Олександрівни Романцової).

с.Добропілля

Не горить, а тліє.

Всі Одарочки люблять подарочки.

(Записав І.К.Кушніренко у травні 2002 року від Варвари Іванівни Мелашенко).

с.Копані

Розуму, що в старого, що в малого.

Спішиш, наче жінка дала гривню.

Дайте води напиться, бо так їсти хочеться, що й переночувати ніде.

І злодія не було – і батька вкрали.

Сказала Настя – як удасться.

Одна голова – добре, а два чоботи – пара.

Рибак рибака бачить іздалека.

Шукай вігра в полі.

Не в ті взувся.

Попав до Кекки (прізвище лікаря – Авт.) – пропав навіки.

Попав з рукою, умер з головою.

Не баба, а “Союзмультфільм”.

Не встиг півень закукурікати, а баба несеться.

Здорова, як піч, а темна, як ніч.

Не голова, а Дом Советов.

(Записав І.К.Кушніренко у листопаді 2000 року від Василя Степановича Кушніренка 1960 року народження).

с.Любимівка

За роботою і смерти ніколи.

Вік прокалатала, як у піч уклала.

(Записав І.К.Кушніренко у травні 1978 року від Івана Івановича Мофи).

с.Малківка

Від краю до краю добра всім бажаю.

Брехати – не ціпом махати: спина не болить.

Від краю до краю добра всім бажаю.

Брехати – не ціпом махати: спина не болить.

(Записав І.К.Кушніренко у червні 1978 року від Василя Івановича Бу-
ряка).

с.Новомиколаївка

Багатому і чорт гроші носить.

Козацькому роду нема переводу.

(Записав І.К.Кушніренко у серпні 1995 року від Григорія Івановича
Хорішка).

с.Полтавка

Брехати – не ціпом махати.

Поспішиш – людей насмішиш.

Рано не вставатимеш – нічого не матимеш.

Хто рано встає, тому і Бог дає.

На чужий роток не накинеш платок.

(Записав І.К.Кушніренко у вересні 1975 року від Олексія Івановича
Зайцева).

с.Приютне

Працює, як мокре горить.

Ість, як за себе кидає.

І шумить, і гуде – дурень в гості іде.

Поганий парубок на вроду, та гарний на вдачу.

Вже по пиці знати, що Гаврилом звати.

(Записав І.К.Кушніренко у травні 1999 року від Валентини Михайлівни
Булгак).

с.Рівне

Іди туди, де святий Петро вівці пасе.

(Записав І.К.Кушніренко у червні 1970 року від Пилипа Захаровича
Макухи).

с.Рівнопілля

Високий, як тичка, а дурний, як гичка.

(Записав І.К.Кушніренко у січні 2000 року від Олександра Івановича
Філіпченка).

с.Солодке

Півень кукурікає – гостей кличе.

Варвара ночі урвала.

Гуляй, Векло: ще не смеркю.

Гуляй, Гири, три дні свят.

(Записав В.І.Жилінський у серпні 1978 року від Миколи Івановича Горпинича).

с.Старокраївка

Сорочки немає, а женитись гадає.

Бідному, як жениться, так і день малий.

(Записав І.К.Кушніренко у лютому 2000 року від Миколи Миколайовича Сірінька).

с.Темирівка

Такий вже Гриць, що повна голова дурниць.

Любиш кататися – люби і саночки возить.

(Записав І.К.Кушніренко у квітні 2002 року від Олександра Григоровича Чуба).

с.Успенівка

Кому свято, а курці смерть.

Спішишь, як голий до лазні.

Збігли літа, як вода.

(Записав І.К.Кушніренко у липні 2001 року від Валентина Юрійовича Пупруги).

с.Червоє

Не допоможе булава, коли дурна голова.

(Записав І.К.Кушніренко у червні 2002 року від Галини Андріївни Дерев'яно).

с.Яблукове

За роботою і світу білого не видно.

(Записав І.К.Кушніренко у травні 2002 року від Олександра Івановича Філіпченка).

СТІЙКІ ПОРІВНЯННЯ

Багатий, як циган на блохи.

Багата, як земля.

Багато, хоч греблю гати.

Бадьориться, як та чапля.

Балакає, як горохом об стіну б'є.

Балакучий, як баба.

Б'є, як обухом.

Б'ється, як риба об лід.

Били, як ката.

Бігас, як солоний засць.

Бігас, як ошпарений.

Біга, як Ганна без солі.

Бігас, як курка з яйцем.

Бігас, як кінь.

Бігас, як дурний мила наївся.

Бігас, як Марко по пеклі.

Біжить, мов з шибениці зірвався.

Біла, як стіна.

Біла, як полотно.

Білий, як сметана.

Благородна, як свиня городня.

Блищить, як золото.

Боїться, як засць кобили.

Важка, як каменяка.

Везе, як утопленому.

Велика, як гора.

Вертиться, як на голках.

Вертиться, як білка в колесі.

В'ється, як хміль.

В'ється, як вуж.

Видно, як удень.

Високий, як лоза, а дурний, як коза.

Вис, як голодний вовк.

Вилупив очі, як баран.

Виламується, як бублик.

Вирядився, як на весілля.

Вискочив, як голий з маку.
Високий, як жердина.
Високий, як стовп.
Витрішив очі, як сова.
Витрішив очі, як баран на нові ворота.
Він лізе, як рак.
Вода, як скло блищить.
Води налив, як кіт наплакав.
Водиться, як дурень з коровою.
Волохатий, як ведмідь.
Вони такі милі і гарні, як голубів пара.
Вредний, як собака.
Вчепився, як реп'ях до кіжуха.
В'яне, як цвіт на сонці.
Гавкає, мов собака на прив'язі.
Ганяють, як солоного зайця.
Ганяють, як ката.
Гарна, як лялька.
Гарна, хоч з лица води напийся.
Гарно, як свині під лопухом.
Гарна, як сонце.
Гарна, як ягідка.
Гарна, як калина.
Гладкий, як кабан.
Грає, наче співає.
Грається, як кіт з мишею.
Грається, як мала дитина.
Гарячий, мов вогонь.
Гнеться, як лозина.
Говорить, наче три дні не їв.
Говорить, як з бочки.
Говорить, як неживий.
Говорить, наче соловей співає.
Говорить, мов горохом торохтить.
Говорить, мов п'яний.
Голодний, як собака.
Голодний, як вовк.
Голова, як макітра.
Голий, як бубон.
Голий, як мати народила.

Голосить, як по мертвому.
Голос, як у соловейка.
Горить, як мокре.
Горбатий, як верблюд.
Гостра, як бритва.
Господарює, як у себе вдома.
Гризе, наче миша.
Гризуться, мов собаки.
Гірка, як полин.
Гірка, як редька.
Губи, як труби.
Гудуть, як бджоли.
Глухий, як пень.
Глухий, як тетеря.
Гнучка, як лоза.
Густий садок, як ліс.
Густа, як ліс.
Гляне, як окропом обіллє.
Десь дівся, як у воду впав.
Дівчина, як горлиця.
Дівчина, як калина.
Дівчина струнка, як тополя.
Дівчина, як рожа.
Дивиться, як кіт на сало.
Дикий, як коза.
Добре жити, як у раю.
Добре, як собаці на прив'язі.
Добрався, як дурень до мила.
Добрався, як вовк до кошари.
До нього доходить, як до стіни.
Доц лє, як з відра.
Допався, як циган до меду.
Дметься, як жаба проти вола.
Дрібний, як мак.
Дурний, як пень.
Дурний, як теля.
Дурний, аж світиться.
Дурний, як сто свиней.
Дурна, як ступа.
Дурний, аж крутиться.

Дурний, хоч кілок на голові теши.
Дурна, як сало без хліба.
Дядина, як гадина.
Забажалось, мов перед смертю.
Завив, як собака.
Загинув, як швед під Полтавою.
Заглядас, як сорока в кістку.
Загорів, як негр.
Зажерливий, як свиня.
Заживе, як на собаці.
Зажурилась, мов засватана.
Заливається, як циган сироваткою.
Запишався, як кіт на попелі.
Заробив, як Мартин на милі.
Зачервонів, як буряк.
Збирається, як свекор пелюшки прати.
Звивається, як муха в окропі.
Здоровий, як бик.
Здоровий, як дуб.
Здорова, як корова.
Земля м'яка, як пух.
Зірвався, як з кілка.
Зігнувся, як дуга.
Злий, як собака.
Змилася, як вода.
Змерз, як цуцик.
Змерз, аж посинів, як пуп.
Зник, наче корова язиком злизала.
Зуби, як у коня.
Зуби, як у миші.
Іде, як слон.
Іде, як сліпий.
Іде, як сонний.
Іде, як корові сідло (тобто "личить").
Ість, як муха.
Ість, як свиня.
Ість, аж за вухами лящить.
Ість, як дурний мило.
Каркас, як ворона.
Киває головою, наче кобила в спасівку.

Клятий, мов собака.
Козак, наче орел.
Колочий, як бжак.
Користі з тебе, як з козла молока.
Крадеться, наче вовк до ягняти.
Красива, як картинка.
Кусається, як муха в спасівку.
Кучерявий, як баран.
Кривиться, мов середа на п'ятницю.
Крихкий, наче скло.
Кричить, наче баба на базарі.
Кричить, наче на свого батька.
Кричить, мов скажений.
Кричить, наче його ріжуть.
Круглий, наче бочка.
Крутиться, наче муха в сметані.
Крутиться, наче на голках.
Крутиться, мов дзига.
Крутиться, як Марко в пеклі.
Крутиться, як муха в окропі.
Ласий, як до ковбаси.
Ласий, як циган до ковбаси.
Ласий, як ведмідь до меду.
Ласий до грошей, як кіт на сало.
Легенький, як пір'їнка.
Ледачий, як віл.
Лежить, як камінь на душі.
Легкий, мов пух.
Лежить, мов колода.
Личить, як свині хомут.
Личить, як корові сідло.
Лиха, як мачуха.
Лисий, як бубон.
Лід, як скло.
Літа, як орел.
Лізе, як черепаха.
Лінивий, як віл.
Меле, як порожній млин.
Мицний, як дуб.
Ми з тобою, як риба з водою.

Мовчазний, як могила.
Мовчить, як німий.
Мовчазний, як риба.
Мовчить, як води в рот набрав.
Моститься, як квочка на яйцях.
Мокрий, як курка.
Мокрий, як хлощ.
Набрався, як собака бліх.
Набрався, як лин мулу.
Набрид, як гірка редька.
На довгим віку, як на довгій ниві.
Наївся, наче дурний на обіді.
Наївся, аж лоб твердий.
Наробився, як кобила.
Наробив, як кіт наплакав.
Напав, як сніг на голову.
Надувся, як сич на погоду.
Натягнута, як струна.
На голові, як у дурного на хяті.
Надувся, як індик.
Нализався, як бичок.
Нема ворога, як зять.
Не мели, як порожній млин.
Несолене, як трава.
Не рвися, як собака на ланцюгу.
Не хоче, як кіт сала.
Не так робиться, як хочеться, а так, як виходить.
Не стало, як корова язиком злизала.
Не хоче, як кобила вівса.
Німа, як риба.
Ніс, як буряк.
Ніч, хоч в око стрель.
Німий, як стіна.
Ноги, як сірники.
Носиться, як курка з яйцем.
Носиться, як дурень з ступою.
Носиться, як з писаною торбою.
Носиться, як вітер.
Обідрав, як липку.
Обідрав, як Сидорову козу.

Обмокла, як курка.
Одна, як былина в полі.
Очі голубі, як небо.
Очі, як у жаби.
Очі, як у сови.
Очі сірі, мов у kota.
Очерет, наче ліс.
Парубок, як сокіл.
Патлатий, як ведмідь.
Пасує, як свині намисто.
Пахучий, як м'ята.
Плаває, як вареник у маслі.
Плаває, як сокира.
Плаче, наче батька й матір поховав.
Працьовита, як бджілка.
Переболить і присохне, як на собаці.
Пшениця, наче ліс.
Плеще, як риба хвостом.
Пишається, як кошеня в попелі.
Пишна, як пава.
Пищить, як комар.
Пишна, як у саду вишня.
Пише, як курка лапою.
Плигав, як коза.
Прилип, як солома до чобота.
Примостився, як кіт на сонці.
Припав, як свиня до браги.
Причепився, як реп'ях.
Прилип, як до Ганни Пилип.
Писав писака, що не розбере й собака.
Пристало, як свині.
Пишов, як у воду вгав.
Пишов, як бідному по смерть.
Підкрадається, як вовк до овець.
Побілів, як глина.
Повертається, як ведмідь.
Повели, як козу на ярмарок.
Поле, наче море.
Поможе, як мертвому припарка.
Подивився, як сто карбованців дав.

Породиста, як свиня.
Почорнів, як земля.
Почервонів, як печений рак.
Потрібний, як собаці другий хвіст.
Посинів, як пуп.
Почуває себе, як риба у воді.
Потрібний, як у возі п'яте колесо.
Потрібний, як сіль у оці.
Поспішає, як з козами на торг.
Побачив, як свої вуха.
Пропавав, як руда миша.
Плямкає, як свиня.
Прудкий, як засць.
П'є горілочку, як воду.
П'яний, як дим.
П'яний, як чіп.
Реве, як бугай.
Реве, як корова.
Робить, наче спить.
Робить, як віл.
Робить, як мертвий дише.
Робить, наче мокре горить.
Робоча, як бджілка.
Робить, як скажений.
Розбирається, як баран в аптеці.
Розквотгалась, як квочка.
Розумний, як сало без хліба.
Росте, як бур'ян.
Роззявив рот, як..
Рудий, як собака.
Розчервонівся, як рак.
Росте, як билина в полі.
Росте, як із води.
Росте, як на дріжджах.
Розцвіла, як калина.
Розумний, як твого батька діти.
Руки, як голоблі.
Руки, як у рака клешні.
Руки, як граблі.
Сам один, мов палець.

Сад білий, мов молоком облитий.
Сварлива, як баба.
Світить, ніби сліпе дивиться.
Світить, як місяць.
Село, неначе писанка.
Сердитий, як звір.
Серце, як камінь.
Сидить, як на голках.
Сивий, як туман.
Сидить, як засватана (нічого не робить).
Сидить, як квочка.
Сизий, як голуб.
Сизий, як туман.
Сили, як у бика.
Сильний, як дуб.
Синє, як небо (море).
Ситий, як кабан.
Спішить, як голый по воду.
Спішить, як мокре горить.
Спить, як засць.
Спить, ніби вбитий.
Став, як уқонаний.
Старий, як собака.
Старий, як пень.
Старий, як світ.
Старе, як мале.
Стогне, як старий дід.
Стоїть, як стовп.
Страшний, як чорт.
Сумно, як на похороні.
Схопився, мов ошпарений.
Сяє, наче сонце.
Так місячно, хоч голки збирай.
Так рівно, що чорт ногу зломить.
Танцює, мов сонна.
Танцює, як корова на льоду.
Тарабанить, як порожня бочка.
Тарабанить, мов горохом об стіну.
Твердий, як камінь.
Твердий, як дуб.

Темний, як ніч.
Тихо, як у вусі.
Товчеться, як Марко по пеклі.
Торохтить, як сорока.
Труситься, як холодець.
Труситься, як засць.
Тупа, як ступа.
Тупий, як пень.
Тупий, як сибірський валянок.
Узявся, як кіт до сала.
Уночі було видно, хоч голки збирай.
Упав, як грім на голову.
Упертий, як осел.
Урожай, як золото.
Хвіст, як у лисиці.
Хитається, як п'яний.
Хитрий, як лис.
Хлюпочеться, як риба.
Ходить, як годинник.
Холодний, як вода.
Холодний, як жаба.
Ходить, як слон.
Ходить, як ведмідь.
Ходить, як каліка.
Ходить, як не своїми.
Ходить, наче на ходулях.
Хропе, як кінь.
Ходить, мов пес побитий.
Ходить, як побитий.
Худа, як тріска.
Цвірінчить, як горобець.
Цвіте, як калина.
Червоний, мов рак.
Червоний, як рак.
Чиста, як сльоза.
Чіпляється, як реп'ях до кожуха.
Ходить, як неживий.
Ходить, як сам не свій.
Ходить, як сім днів не їв.
Ходить, як скелет.

Ходить, як п'яний.
Хоч гірше, аби інше.
Хоч дурний, та хитрий.
Хоч молодий, та рапний.
Хочеться, як голюму на вулицю.

(Записали В.І Жилінський та І.К.Кушніренко в різних селах Гуляйпільського району в 1989-1995 роках від Анатолія Івановича Горпинича, Віри Микитівни Третяк, Лідії Федорівни Толочко, Марії Миколаївни Глазунової, Валентина Дмитровича Литвиненка, Василя Маниловича Куті, Миколи Миколайовича Сірінька).

Вирячив витрішки (очі), як дурний.
Гарцює, як жеребець.
Говорить нудно, що мухи на льоту дохнуть.
Зукрутився, як на гарячій сковорідці.
Зла, як мачуха.
Кричить, як різаний.
Літає, як метелик.
Мало з'їла, як украла.
Мовчить, як вроді в рот води набрав.
Надувся, як сич на погоду.
Напився, як сапожник.
Пристав, як реп'ях до кожуха.
Посинів, як пуп курячий.
Прогорів, як Блоцький на милі.
Робиш, як в колгоспі.
Робе, як мокре горить.
Риєш, як зінське щеня.
Розляглася, як корова.
Розмахався руками, як вітряк крилами.
Сивий, як молоко.
Сидить, як на бабах.
Сидить, як ніби гвіздок проковтнув.
Сидить, як вроді води у рот набрав.
Сумно, як на гробках.
Сумно, як на похоронах.
Скажений, як собака.
Темно, як у погребі.
Тихо, як в могилі.
Тихо, як на скотомогильнику.

(Записав В.О. Горпинич у с. Варварівці з уст Кучерявої Насті Андріївни, Фепетун Оляни Андріївни, Горпинич Васи Андріївни в 1943-46 р.р.)

УСМІШКИ

Бісова тіснота

Варив чумака в степу куліш. Але якось повернувся незграбно, зачепився за казан і геть куліш вилив. А тоді й каже:

-Ну й бісова тіснота тут – ніде й повернутись.

(Записав І.К.Кушніренко у с.Вітрах у серпні 1965 року від Никона Пантелеймоновича Клименка 1890 року народження).

Не примушуйте...

Одну молодицю просять дівчата на вечері:

-Тітко, заспівайте ще...

-Ой, людоньки! Не примушуйте мене багато співати, бо охрипну до дідька і не зможу вилаяти свою невістку.

(Записав В.М.Кутя в с.Новомиколаївці у червні 1999 року від Олександри Федорівни Хархан 1928 року народження).

Якби вам мої очі

У одного чоловіка була руда, некрасива жінка. От йому й кажуть:

-Микито, навіщо ти таку некрасиву жінку вибрав?

А він відповідає:

-Люди добрі! Якби вам мої очі, то вона вам сонцем світила б.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у вересні 1971 року від Олексія Івановича Зайцева 1921 року народження).

Перестарався

Привіз чоловік дружині букет квітів. Жінка говорить:

-Чудові квіти! Якби ще до них вазу.

Купив чоловік вазу.

-Чудова ваза! – говорить жінка. - Але для нашої кімнати не підходить.

Треба замінити квартиру.

Пройшов деякий час. Чоловік добився нової квартири. Говорить він жінці:

-Чудесно! Все добре! Все в порядку!

А вона йому:

-Але тепер ти, чоловіче, до цієї квартири не підходиш.

(Записав В.І.Жилінський в с.Полтавці у липні 1964 року від Віри Микитівни Третяк 1925 року народження).

На вулиці

Жінка звертається до міліціонера:

-Товаришу міліціонер! Там за будинком мужчина лається поганими словами.

-Якими поганими?

-Я не можу повторити. Я їх не знаю.

-Громадяночко! Не знаєте, так чого ж кажете "поганими"!

(Записав С.П.Гриценко в с.Любимівці влітку 1965 року від Лідії Петрівни Карнаух).

Думали

Приїхала мати до зятя і дочки в гості, подивилася – а в них у садку й на городі бур'ян по коліна.

-До чого ж оце ви догосподарувалися! Чи ви щось собі думали?

-Та думали, мамо.

-А що ж ви думали, діти?

-Що ви, мамо, приїдете та й прополете.

(Записала В.М.Мищенко в с.Полтавці у червні 2000 року від Ніни Іванівни Третяк 1931 року народження).

Люди брехати не будуть

-Ти чув, - каже Микола, зустрівши Петра, - у нашого директора з Оксаною шури-мури...

-Звідки ти взяв? – здивувався Петро.

-Люди кажуть.

-А ти, Миколо, завжди в чутки віриш?

-Звичайно! Люди брехати не будуть. А що?

-Та нічого. Кажуть бо люди, що ти, Миколо, - як баба базарна.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у жовтні 1985 року від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

Чорний день

Жінка крадькома ховала від чоловіка гроші. Одного разу заглянула вона у шованку, а гроші посікли миші на дрібнесенькі клаптики. Вона, плачучи, розповіла чоловікові про своє лихо.

-А навіщо ж ти ховала? – поцікавився чоловік.

-Та на чорний день.

-Ну, оце уважай, що для тебе, жінко, сьогодні й настав чорний день.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у лютому 2000 року від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Той уже там

Зустрілися Петро та Іван – обоє колишні завідувачі однією базою.

-Ти, Іване, вже звідти, а в мене оце була ревізія, то треба збиратися туди.

-А де, Петре, той зав, що був після мене?

-Той, Іване, вже там.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у грудні 1975 року від Михайла Тихоновича Клименка).

А що ж тут дивного!

Тато, повертаючись із відрядження, послав додому телеграму: "Зустрічайте". А їй принесли на другий день після його приїзду.

-Та й довго вона йшла, - обурився тато.

-А що ж тут дивного, - втрутився у розмову малий Михасик. – Ти їхав, а вона йшла, тому й відстала!

(Записав А.І.Горпинич в с.Варварівці у березні 1999 року).

Дайте ще...

Йшла жінка з дочкою-школяркою по вулиці і зустріла куму, яка поверталася з сільмагу. Та, побачивши хрещеницю, дуже зраділа і дала їй пряник. Дівчинка швидко його з'їла і знову поглядає на тітку.

-Що треба сказати? – запитала мати дочку.

-Дайте ще, - не довго думаючи, відповіла школярка.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2000 року від Анни Анатоліївни Міщенко).

Думаю і в день, і вночі...

Викликав до себе голова колгоспу одного чоловіка та й питає:

-Чи ти що-небудь думаш, що твоя жінка на роботу не ходить?

-Аякже, - каже чоловік, - я і в день, і вночі думаю, щоб його зробити, щоб і ваша і моя жінка на роботу в колгосп ходили.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у жовтні 1965 року від Олексія Івановича Зайцева).

Книголюб

-Яка книжка тобі більше до вподоби? – запитали у Миколки.

-Батькова оццадна.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у жовтні 1985 року від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

Зрозумів з півслова

Пізно увечері дядько Грицько напідпитку повертався додому. І де не візьмись здоровань виріс перед ним, як кара Божа:

-Папашо, закурити не знайдеться?!

-Та... та коли ви вже накуритеся, - простягаючи з дорогого хутра шапку, враз протверезівши, відповів дядько Грицько.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1992 року від Валерія Івановича Рябцева).

Чого воно гарчить

Зайшов кум до куми у гості. Кума кинулася вгощати. Біля порога лежить собака і весь час гарчить?

-Чого це вона на мене гарчить?

-Не звертайте, куме, уваги, хай гарчить. То воно злиться, що ви їсте з його миски.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1992 року від Валерія Івановича Рябцева).

Несподіванка

-Перегортав оце днями сина щоденник і ледь не знепритомнів.

-Що багато двійок нахапав?

-Та ні, виявляється, він уже в третьому класі навчається.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1992 року від Валерія Івановича Рябцева).

Більше не піду

-Більше я ні за що до Петра в гості не піду. Від його слів і досі голова тріщить.

-Цікаво, що ж він базикав?

-Раз за разом все повторяв: "Вип'ємо ще по одній!"

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у червні 1987 року від Василя Маніловича Куті).

Не встиг

-Кумо, що то у вас дома вночі за гамір був?

-Та Микола п'яний прийшов.

-А з балкона що впало?

-Миколине пальто.

-Та чому ж воно так гупнуло?

-Та він не встиг роздягнутися.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у березні 2000 року від Марії Омелянівни Литвиненко 1937 року народження).

Уточнив

-Куме?

-Га!

-Ваша корова курить?

-Де це чувано, щоб корова курила! Вй що, куме, - здуріли?

-Та ніби ні, але з вашого хліва он дим валить.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Староукраїнка у червні 1999 року від Миколи Миколайовича Сіринька 1938 року народження).

Горе

-Петре, чому такий невеселий?

-Та знаєш, мою квартиру вчора обікрали.

-І багато взяли?

-Як тобі сказати: дещо з речей, кришталеву вазу, та найголовніше – мою заначку, приховану від жінки.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у листопаді 1989 року від Василя Маніловича Куті).

Спробуй посидь

-Чому ти, Остапе, щоденно на роботі? Ти ж уже на пенсії, міг би хоч трохи вдома посидіти біля дружини.

-Іди сам біля неї посидь, побачу чи ти всидиш.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Копані у травні 2001 року від Григорія Андрійовича Мірошніченка 1939 року народження).

“Свої” речі

Іде чоловік дуже пізньої пори вулицею, зустрічає іншого. У того в руках дві великі сумки з порожніми пляшками. Перший питає:

-Куди це ти їх несеш серед ночі? Приймальний пункт відчиняється о восьмій ранку.

-Та я не в приймальний, - відказує чоловік, - жінка з дому вигнала

-А при чому тут пляшки?

-Так вона сказала: забирай всі свої речі і йди куди хочеш

(Записав І.К.Кушніренко в с.Копані у травні 2001 року від Григорія Андрійовича Мірошніченка 1939 року народження).

Малий

-Хлопче, ти чому не працюєш?

-Я ще малий.

-А чому на тобі короткі штани?

-Бо це не мої, а батькові.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1999 року від Валерія Івановича Рябцева).

Розгадка

-Чи давно ви, сусідко, на городі були?

-Та днів зо три, якось нездужалось...

-А я, бач, ніяк втямити не можу, чого це на моїй грядці червоних помідорів стало так рясно!

(Записав І.К.Кушніренко в с. Копані у травні 2002 року від Василя Степановича Кушніренка).

На уроці зоології

Вчителька запитала учня:

-Чим нам допомагають птахи?

-Птахи нам допомагають дзьобати комах! - відповів учень.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у березні 2001 року від Оксани Іванівни Федоренко 1975 року народження).

Заресстрували

Під час обшуку у Петра було знайдено і конфісковано самогонний апарат. Прикро йому, що у нього знайшли, а в сусідів – ні. Прийшов він до дільничного інспектора та й каже:

-Віддайте мені апарат до вечора, а завтра будете мати їх в десятеро більше.

Послухав його міліціонер, віддав апарат Петрові. Іде той селом, насвистуючи, а сусіди повибігали на дорогу й розпитують, як це йому вдалося повернути апарат.

-Та нічого страшного, - відповів Петро, - заресстрували і віддали. Тепер можна спокійно користуватися...

Наступного дня все село понесло свої самогонні апарати до дільничного інспектора міліції на реєстрацію.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у вересні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Попрощався

-Петрику, попрощайся з дядьком. Помахай йому рукою, як я тебе вчив. Петрик махас.

-Та не кулаком, синку.

(Записав І.К.Кушніренко в с. Староукраїнка у липні 2000 року від Миколи Миколайовича Сірінька 1938 року народження).

Не стерпів

Зайшла сусідка до сусідки, заглянула в сарай, пішла в хату, роздивляється...

-Що, вчорашнього дня шукаєш? – запитує хазяйка.

-Ні, сьогоднішнього свого чоловіка.

-Потрібен мені він, твій вухатий Микола, як минулорічний сніг. Та я й дивитись не хочу на його невмивану пику, та я...

-Ей ти, не дуже гудь! – гнівно вигукнув Микола, вилізачи з-під ліжка.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у квітні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Допомогли ліки

Лікар запитує пацієнта:

-Як допомогли ліки?

-Чудово. Сина вони вилікували від кашлю, у мене завдяки їм перестала боліти спина, а рештою – дружина помила вікна.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у лютому 1998 року від Анатолія Івановича Горпинича 1941 року народження).

Вона не знає

-Ганьба! – кричить батько. – Скільки років ти, Людмило, ще збираєшся сидіти на моїй шиї?!

-Хіба я знаю, - відповідає дочка, - скільки ви ще проживете...

(Записав В.М.Кутя в м.Гуляйполі у жовтні 1990 року від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

Добре вродило

Посадив Михайло відро картоплі, відро й зібрав.

-Жодної, - каже, - не пропало.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Бабаші у липні 1966 року від Михайла Івановича Чаруна).

Водій

Стрілися два куми.

-Ти ким зараз працюєш? – спитав Іван Петра.

-Водієм.

-На таксі чи на автобусі?

-Та ні... Воду в ларьку продаю!

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1999 року від Валерія Івановича Рябцева).

Яка це вулиця

Іде вночі п'яний Микола додому і не второпас, яка це вулиця. Питас у перехожого:

-Ей, друг, скажи, яка це вулиця?

-А біс його знає: вдень була пряма, а тепер покручена.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1999 року від Станіслава Івановича Сивоненка).

Подарунок

-Куме, що ви жінці подарували на восьме березня?

-Прийшов тверезий.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у березні 2000 року від Станіслава Івановича Сивоненка).

Налий, поки не почалося

Зайшов Павло до буфету та й каже продавцю:

-Налий 100 грамів, поки не почалося.

Той налив.

Випив Павло, постояв часину та й знову каже:

-Налий ще 100 грамів, поки не почалося.

Той налив.

Випив Павло, постояв часину та й знову каже:

-Налий ще 100 грамів, поки не почалося.

Продавець подивився на нього та й зауважує:

-А хто платить буде?

-О вже почалося, - невдоволено відповів Павло.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1999 року від Валерія І. вановича Рябцева).

Лобвий улов

Приходить чоловік додому й каже жінці:

-Дивися, скільки я риби наловив...

-А мені сусідка говорила, що ти на базар заходив...

-Ну й що, я стільки наловив, що довелося половину продати: важко було нести...

(Записав В.М.Кутя в м.Гуляйполі у жовтні 1990 року від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

Хто кого...

Йдуть двоє вулицею, а їм назустріч – третій. Один каже товаришеві:

-Давай обійдемо його.

-А чого?

-Я винен йому п'ять гривень.

-Не хвилюйся. Він нас сам обійде, бо мені винен 20 гривень.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Копані у травні 2000 року від Григорія Андрійовича Мірошніченка 1939 року народження).

Не хазяйка

Сидить Степан зажурений. Голова тріщить... Коли це двері рип. На порозі дружина стоїть. Степан аж підвіся:

-Ні, що купила?

-Ось, - дружина дістала з сумки качалку. Степан скривився, як середа на п'ятницю, сів важко на стілець і промовив:

-Теж мені хазяйка! Вдома ні грама горілки, а вона меблі купує!

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у 1989 році від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

Він не винний

Побувала мати у дочки на фермі та й запитує:

-Оксано, а чого це ваш зоотехнік так лається?

-Та бачиш, мамо, він же не винний, що його вчили працювати з тваринами, а не з людьми.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у червні 2000 року від Миколи Андрійовича Кісика).

Хоче розлучитися

Чоловік прийшов до адвоката:

-Хочу розлучитися з дружиною!

-А що трапилось?

-Та жінка щодня вештається по ресторанах і пивничках.

-Невже ваша дружина така п'яниця?

-Та ні, вона мене розшукує.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2002 року від Анатолія Миколайовича Бондаренка).

Нічого не говорять

-У наших сусідів хлів згорів.

-А яка причина?

-Та щось нічого не говорять.

-Ну, коли не говорять, значить, самогонку гнали.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у вересні 2000 року від Миколи Івановича Білого).

Щасливий

Зустрілись два приятелі. Один іде з жінкою, а другий – сам. Ось той, що з жінкою, питає товариша:

-Як живеш?

-Ет, - відповідає той, - б'ють і плакати не дають.

-Ось бачиш, як важко людям, - втручається жінка. – А ти у мене завжди, як бик, реवेश.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у вересні 2000 року від Миколи Івановича Білого).

Жаль

Повертаючись із ярмарку, мати та батько заспокоюють сина:

-Шкода корівки? Не плач, синку. Ти ж сам знаєш, як вона доїлася. Їсти не хотіла. До того, ще й рогам дає волпо...

-Мені не жаль корівки, - схлипував Івасик. – Жаль того, хто її пасти та доїти буде.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у листопаді 1988 року від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

Помилуєся

До перукарні зайшов чоловік поголитись. Перукар, намилюючи чоловікові бороду, говорить:

-Я, здається, вас уже голив?!
-Ні, я у вас вперше, - каже чоловік.

-А цей шрам на лівій щоці.

-Та це в мене ще з війни.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у липні 1996 року від Станіслава Івановича Сивоненка).

Спадщина

-Ех, кажуть, старий Гриць помер і залишив усю спадщину своїй жінці!

-А багато лишив?

-Та п'ятеро дітей

(Записав В.І.Жилінський в с.Староукраїнці у грудні 1986 року від Миколи Миколайовича Сірінька 1938 року народження).

Жіноча логіка

-Вірить чоловікам? Ні! Всі чоловіки – брехуни! – сказала одна жінка.

-Це чому?

-Аяюже! Скільки з них клялось мені в коханні, а не одружився зі мною ні один!

(Записав В.М.Кутя в м.Гуляйполі у березні 1986 року від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

На уроці і після

-Ваню, скільки буде, якщо від шести відняти два? – запитала вчителька.

-Не знаю.

-Ну от, наприклад, у вас дома є шість курок, мама зарізала дві, скільки залишиться?

-Чотири.

-Правильно.

Прийшов Ваня додому і каже:

-Мамо, давай м'яса.

-Якого м'яса? – здивовано запитала мама.

-А вчителька казала що ти зарізала дві курки.

(Записав І.К.Кушніренко у м.Гуляйполі у вересні 2000 року від Лідії Петрівни Кушніренко 1950 року народження).

Родичі

Літньої пори до баби в село приїхала онука з міста. Посідали обоє на сніпач. Баба сидить, а онука вертиться. Потім питає стареньку:

-Бабусю, а вас остюки не кусають?

-Ні, онучко, не кусають.

-Бабусю, а хіба вони не знають, що ми з вами родичі?

(Записав В.І.Жилінський в с.Полтавці у 1969 року від Віри Микитівни Третяк 1931 року народження).

Не перенесу позору

У 1943 р. після звільнення від окупації люди голодували. Їсти хотілося, і дехто з хлопців-підлітків вдавався до крадіжок. Міліція їх виявляла, а громадськість засуджувала їх поступки.

Мати після вечері своїм синам Володі, Вані, Віті:

- Он за крадіжку міліція Котчинських хлопців заарештувала, а Мотриних розшукує. Щоб чужого й пальцем, не торкались, бо позору я не перенесу, сама в тюрму вас віддам.

(Запам'ятав на все життя, виконав і записав В.О.Горпинич у с.Варварівці з уст своєї матері Васси Андріївни Горпинич в жовтні 1943 р.).

Так давала

Тітка Оляна до дочки Ольги:

- Ти б дала на гостинець Володці яєць.

- Давала, та він не бере.

- То ти так давала.

(Записав В.О.Горпинич у с.Варварівці у червні 1977 р. з уст Репетун Ольги Андріївни).

Додому не приходьте

Мати своїм синам Володі, Вані, Віті:

- На глибоке не запливайте, бо як утопитесь, додому не приходьте.

(Запам'ятав і записав В.О.Горпинич у с.Варварівці протягом 1937-41 р.р. з уст своєї матері Васси Андріївни Горпинич).

Додому не повертайтеся

- Щоб розряджати до снарядів не підходьте й близько, бо як розірве, додому не повертайтеся.

(Запам'ятав, виконав і записав В.О.Горпинич у с.Варварівці в 1943 р. після звільнення від окупації з уст своєї матері Васси Андріївни Горпинич).

АНЕКДОТИ

Такий базар

Ходить, прицінюється до різних товарів на базарі покупець. Весь день та виходив, а потім став та й каже собі:

-Дивно, такий базар, а купити навіть огірка ні за що.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавіці у вересні 1972 року від Лідії Петрівни Цьоми 1950 року народження).

Порада Наполеона

Як почав Гітлер під Сталінградом паритись, то пішов до Наполеона радитись:

-Скажи, як мені воювати?

-З ким воювати?

-З червоними.

-Не знаю, хто такі?

-Ну з більшовиками.

-Не чув про таких.

-Ну, з росіянами.

-А так би й казав. А куди ти дійшов?

-До Сталінграда...

-То лягай зі мною рядом.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у вересні 1960 року від Федора Івановича Куща).

Велика глибина

Закріпились фашисти на правому березі Дніпра. Прийшло і поповнення.

От один із новачків і питає:

-А чи глибокий Дніпро?

-Та біс його знає! Як ішли сюди, то ніби був не глибокий, а як почали тікати, то навпаки. Ось п'ять днів назад перетравлялась через нього рота і як пірнула, то й досі не виринула.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у вересні 1960 року від Федора Івановича Куща).

Дорога на той світ

Під'їжджають фрїци машиною до передової і питають у зустрічного Ганса:

-А куди ця дорога?

-На той світ, - відповів той.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у вересні 1960 року від Федора Івановича Куща).

Відповідь

В одній німецькій школі вчитель розповідав про багатство окупованих земель, а тоді запитував:

-Хто б з вас хотів поїхати на Україну?

-Я, - відповів один хлопчик.

-Молодчина! А що ти там будеш робити для честі третього рейху?

-Заберу труп свого батька.

(Записав П.П.Троян в м.Гуляйполі у квітні 1962 року від Дмитра Артемовича Литвиненка).

Розумна порада

Начальник одного німецького госпітально зібрав поранених і сказав:

-Солдати, сьогодні троє хворих, довідавшись, що їх пошлють на східний фронт, з радістю виписалися, навіть не закінчивши лікування. Вони пішли по єдино правильному шляху. Закликаю й решту піти за ними.

В цей час підійшло до гурту ще кілька солдатів.

-А ви чого запізнились?

-Ховали тих, що сьогодні виписалися. Всі троє повісилися.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у вересні 1960 року від Федора Івановича Куща).

Добрий приклад

-Ви чули про солдат капітана Мюллера? От молодці! В останньому бою з росіянами жоден не відступив.

-Невже вони перейшли в наступ?

-Ні, всі до одного здалися в полон.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у травні 1962 року від Павла Петровича Трояна).

Тікає від своїх

-Ти куди біжиш?

-Гер обер-лейтенант, танки пішли в наступ.

-Чий? Російян?

-Та ні, наших.

-Так від кого ти тікаєш, дурню?

-Від радянських танків. Вони зараз в контратаку підуть.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у жовтні 1977 року від Дмитра Артемовича Литвиненка).

Хотілось би зустрітись

-Як би я хотів зараз побачити Віллі!

-Так він у росіян в полоні.

-Ось там і хотів би з ним зустрітись.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у травні 1962 року від Павла Петровича Трояна).

По плану

-І ти віриш, що ми відступасмо по плану?

-Так, вірю. Ми дійсно відступасмо по плану. Тільки план складався не в Берліні, а в Москві.

(Записав Ф.І.Куц в м.Гуляйполі у серпні 1960 року від Дмитра Артемовича Литвиненка).

Чутки

-Це ви поширюєте брехливі чутки про те, що наш полк несе великі втрати?

-Це я чув від солдата другого батальйону, гер лейтенант.

-Ви другий раз брешете. Як ви могли це чути від солдатів другого батальйону, коли він був ще вчора повністю знищений росіянами.

(Записав В.І.Жилінський в с.Полтавці у вересні 1965 року від Олексія Івановича Зайцева).

Замовкніть

Розмовляють два солдата:

-І дурень, і пройдисвіт! Ти згоден?

-Так, скотина порядна.

Офіцер почув цю розмову.

-Ей, ви там! Замовкніть! Що у вас немає більше про що говорити, як базікати про фюрера.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у травні 1962 року від Павла Петровича Трояна).

Думки

-Коли дивишся на портрет фюрера, у тебе виникають якісь думки?

-І навіть дуже геніальні.

-Скажи мені, будь ласка, про них.

-Невже ти хочеш, щоб мене розстріляли?

-Звичайно, ні.

(Записав Д.А.Литвиненко в м.Гуляйполі у липні 1960 року від Федора Івановича Куца).

Є скотина

Приїхав з фашистської міської управи якийсь панок у село на перепис та й питає в селян:

-Ну, а скотина, мужики, у вас є?

-Та є, пане.

-Яка?

-Та комендант німецький та староста ваш – ото вся наша скотина, пане.

(Записав В.І.Жилінський в с.Полтавці у серпні 1967 року від Олексія Івановича Зайцева).

Не помиляйся

Під час тимчасової окупації зайшли німці до однієї тітки та й говорять:

-Матка, у тебе на квартирі зупинимось. Нас п'ять чоловік і один сфрейтор.

-Тісно ж у мене, - сказала тітка. – Ну, та нічого, постелю вам соломи на долівці, а сфрейтора прив'яжуть біля мого Сірка. Думаю, що вони помістяться в одній будці.

(Записав Ф.І.Куц в м.Гуляйполі у травні 1963 року від Павла Петровича Трояна).

Точна адреса

-Де пан комендант мешкає?

-Вдень в комендатурі, а вночі – на цвинтарі.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у лютому 1965 року від Василя Антоновича Закарлюки 1935 року народження).

Навпаки

В німецькому штабі.

-Росіяни всюди наступають... прямо руки опускаються...

-Навпаки, в більшості вояків руки піднімаються.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у жовтні 1973 року від Олексія Івановича Зайцева).

Нема ніякої пізниці

Іде дорогою фашист, а попереду – два хлопчики і сперечаються?

-Федько, а ти знаєш, яка різниця між фашистом і собакою?

-Знаю.

-Ні, не знаєш.

-А от і знаю.

А німець хвать його ззаду за комір і питає:

-Ану, скажи, яка різниця?

Перелякався хлопчик і випадає:

-Ой, пробачте, їй Богу, нема ніякої різниці.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Полтавці у жовтні 1973 року від Олексія Івановича Зайцева).

Партизани

Іхали німці машиною із Бердянська і питають зустрічного діда: "А яке ото село вдалині?"

-Партизани.

-Як?

-Партизани! – крикнув дід.

Німці як заметушилися, і з криком: "Партизани! Партизани!" - повернули машину назад та й чкурнули знову в Бердянськ.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у червні 1968 року від Дмитра Артемовича Литвиненка).

Мотоцикл без двигуна

Василь Іванович і Петька тікають від білих. Раптом бачать – мотоцикл. Недовго думаючи, Петька сів за кермо, а Василь Іванович поліз у коляску. Через півгодини білі відстали.

-Василь Іванович, зупиняємось, бо мотоцикл без двигуна, – каже Петька.

-А ти що, думає, у колясці дно є?

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Може в ліс втекли

Втікаючи від білогвардійців, Чапась побіг у ліс, а Петька вскочив у криницю. Білогвардійці зупинилися біля криниці і радяться, а Петька відгукується, ніби луна.

-Може, вони в ліс втекли? – сказав білогвардієць.

-Може, вони в ліс втекли, втекли...

-Може, вони в криницю вскочили?

-Може, вони в криницю вскочили, вскочили...

-А може, в криницю гранату кинути?

-А може, вони в ліс втекли, втекли...

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Скільки ящиків

Заслапавшись, Петька вбіг до хати, де відпочивав Чапась.

-Василь Івановичу, там білого привезли!

-Негайно сюди! Бо хлопці, як довіджуться, - вміть розграбують. А скільки ящиків?

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у серпні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Вбило струмом

Прибігає Петька до Чапаса і кричить:

-Василь Іванович! Анку струмом вбило...

-Як це трапилось, Петя?

-Як? Як? Акумулятор на голову впав.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у серпні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

У двох екземплярах

Іде Василь Іванович, бачить Петька по пояс в ямі і лопатою стінки вирівнює. Поруч – друга яма.

-Ти що робиш?

-Так сам же команду дав фотографуватися.

-А яма для чого?

-Так сказав по пояс.

-А друга для чого?

-Наказав же у двох екземплярах.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у липні 1999 року від Валерія Івановича Рябцева).

І нявкучти не встиг

Захотілось Василю Івановичу зайчатипи. І наказав він Петьці засмажити йому зайця.

Петька:

-Василь Іванович, де я його візьму. Тут же вони не водяться.

Василь Іванович:

-Це наказ. Я годину постуку, а коли прокинусь, щоб заспць був засмажений.

Через годину здивований Василь Іванович почув запах жареного м'яса.

-Ну, молодець, Петька! Тільки де ти його дістав?

Взяв я гвинтівку, вийшов на ганок. Дивлюсь, заєць біжить. Я в нього "бах", він і нявкнути не встиг.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у серпні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Що таке перебудова

Петька підходить до Василя Івановича:

-Слухай, що таке перебудова?

-Це коли тобі видадуть нового коня, нову шаблю, нові чоботи.

-Здорово, а що таке гласність?

-Гласність? Ну, це коли можна розказувати що завгодно і про кого хочеш.

-І про тебе, і про Фурманова?

-І про мене, і про всіх!

-І нічого не буде?

-Нічого... Ні коня, ні шаблі, ні чобіт.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у серпні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Рація на тачанках

Чапаєв вишикував свій загін.

-Із сьогоднішнього дня на наших тачанках буде встановлена рація.

Петька кричить із шеренги:

-Василь Іванович, а на чому вона буде: на напівпровідниках чи на лампах.

-Для особливо тупих ще раз повторюю: рація буде встановлена на тачан-

ках.
(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у вересні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Отруївся

Штірліц зайшов у кабінет до Бормана. Той лежав розпростертий на підлозі.

-Отруївся, - подумав Штірліц, витягуючи сокиру з його спини.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Конспіратор

Штірліц їде машиною по Берліну в будьонівці.

-Штірліц, ну з вас і конспіратор! – спиняє машину Мюллер.

-А-я-яй, - похитав головою Штірліц і одягнув темні окуляри.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Варварівці у травні 1999 року від Анатолія Івановича Горпинича 1941 року народження).

Вже не було

Мюллер прийшов у кабінет і побачив Штірліца, що підозріло стояв біля сейфа.

-Що ви тут робите, Штірліц? – суворо запитав він.

-Трамвая чекаю, - спокійно відповів Штірліц.

Мюллер вийшов. Йде коридором і раптом здогадується:

-Який в біса може бути трамвай в моєму кабінеті? – і повернувся. Штірліца вже не було.

-Напевне поїхав, - подумав Мюллер.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Копані у травні 2001 року від Василя Степановича Кушніренка).

Поза чергою

У магазині давали якийсь дефіцитний товар, тому біля нього вишикувалася довга черга. Раптом підійшов Штірліц і без черги зробив покупку.

-Що за неподобство? – обурився Борман. – Якогось офіцера обслуговують поза чергою, а я чомусь повинен чекати.

-На жаль, тут ми нічого не вдіємо, - сказав Мюллер. – Герої Радянського Союзу обслуговуються поза чергою.

(Записав В.І.Жилінський в м.Гуляйполі у жовтні 1995 року від Віктора Івановича Яланського 1942 року народження).

На картоплю

Мюллер на п'ятихвилинці:

-Завтра всі їдемо в колгосп: Айсман – на картоплю, Холтофф – на збирання буряків, Штірліц...

А Штірліц в цей час дрімає після нічного сеансу радіоз'в'язку і уві сні бурмоче:

-Ну зовсім, як у нас в СРСР!

Мюллер:

-Штірліц! Поясніть, в чому справа?

Штірліц піднімається, робити нічого, це провал. Починає говорити:

-Я – Максим Максимович Ісаєв, радянський розвідник...

Мюллер:

-Чого тільки не попридумують, аби на картоплю не їхати.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у листопаді 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Перемогла гласність

Штірліц іде по коридору імперської служби безпеки і зупиняється перед дверима свого кабінету. Бачить на дверях табличку: "Радянський розвідник М.М.Ісасв".

"Ось і тут перемогла гласність", – задоволено подумав Штірліц.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у листопаді 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Хоч би "не підколював"

Кінець війни. В рейхстазі всі пиячать. Гітлер бродить по кабінетах і ніхто не звертає на нього уваги. Заходить в кабінет Штірліца, той зіскакує з криком: "Хайль Гітлер!".

Гітлер втомлено:

-Хоч би ти, Максимович, не "підколював".

(Записав І.К.Кушніренко в с.Копані у травні 2001 року від Василя Степановича Кушніренка).

Куля розплющилась

Штірліц вистрелив у потилицю Мюллеру. Куля, розплющившись, упала на підлогу.

-Броньовий, - здогадався Штірліц.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у червні 2001 року від Валерія Івановича Рябцева).

Очі, що світаються

Штірліц гуляв у лісі і побачив у дуплі очі, що світилися. "Це сова", - подумав Штірліц.

-Сам ти сова! - подумав Мюллер.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у червні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Буває

Штірліц ішов по коридору імперської служби безпеки, а йому назустріч – Шеленберг. Коли він побачив Штірліца, то зразу ж втратив свідомість.

"Буває!" – подумав Штірліц, поправив стару бульоніаку і пішов далі

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у червні 2000 року від Валерія Івановича Рябцева).

Деся бачив

Мюллер запитує у Штірліца:

-Штірліц, де це я раніше міг вас бачити? Не в сімнадцятому при штурмі Зимового?

-Ні!

-У вісімнадцятому на Уралі?

-Ні!

-У двадцятім на Сиваші?

-Василь Іванович?!!

-Петька?!!

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у 1991 році від Валерія Івановича Ковальова).

Позичив гроші

Одного разу у квартирі Штірліца вийшов з ладу зливний бачок і він викликав сантехніка. Але прийшов переодягнений Мюллер і ліквідував поломку. Штірліц за звичкою дав йому три гривні.

-А ось і попались, Штірліц, - сказав Мюллер. – Арісць дав би марку або хоча б чек.

-Вибачте грунєнфюрер, - відповів Штірліц, - я на "ліміті", і тому довелося позичити гроші у російської розвідниці.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у 1991 році від Валерія Івановича Ковальова).

Читає думки

Мюллер запропонував Штірліцу працювати на нього.

-Але ж я працюю на Шеленберга, - сказав Штірліц. – Як бути з трудовою книжкою?

-А якщо завести другу? - запропонував Мюллер.

-Знаю я ваші штучки, - не погодився Штірліц, – Ви ж потім пришлете гестапівця перевіряти, скільки в мене трудових книжок.

-З вами страшно домовлятися, Штірліц, – зізнався Мюллер. – Ви просто читаете мої думки.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2001 року від Валерія Івановича Рябцева).

Плати за електрику

До Штірліца прийшли із гестапо і сказали, якщо він не заплатить за електрику, то йому відключать передавач.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2001 року від Валерія Івановича Рябцева).

Ти мене поважаш?

Іноді ночами Штірліца “діставав” Ісусь своїм “ти мене поважаш?”. Тоді у двох вони сідали біля портрета фіорера і розпивали пляшку на трьох...

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2001 року від Валерія Івановича Рябцева).

Вам кришка!

-Вам кришка, Штірліц, - сказав Мюллер.

-Чому тільки одна? Минулого разу по п'ятнадцять штук давали.

(Записав І.К.Кушніренко в м.Гуляйполі у травні 2001 року від Валерія Івановича Рябцева).

ЖАРТІВЛИВІ ПРИПОВІДКИ

А Іван-барабан на толоці косить, а Марія-задерія йому Істи носить.
А Іван-барабан покотився в бур'ян, а з бур'яну – в бочку, розірвав сорочку.

А Іван-барабан високо літає, набив попку на ломаці, тепер не сідає.
Налька Гришці-балаболці причепила чайник, а він біга, торохтить, думас – начальник.

У Дем'яна-горлопана – кучерява голова, яку шапку не надіне, то велика, то мала.

Ой, гоп, гопака, прийми, Сонько, приймака! Лежить Яшко на постелі, од'їв пузо аж до стелі.

А сопливий Пилип та й до Зіночки прилип.

Оженився Павло-дурак, узяв дурнувату, та не знали, що робить, підпалили хату.

А Василь-куркусиль – курці дзьоба одкусив.

А Сергій Мулявка, де не ступить, там і ямка.

А Степан Коляда назад ноги закида.

Летів Тит із небес і з усього маху зачепився за контору, розірвав рубаху.

Андрій п'яний, штани в глині, лазить рачки по піску, розганя свою тоску.

А в Марії-задирії сорочка на ваті, вона йде, губи дме, думас багата.

А Василько-пузанок з'їв картоплі казанок.

Олесь-безштанько – курячий дядько.

Ганна-банна безкарманна, загубила гребішок, а міліція узнала – посадила на горшок.

Ой, Петрусь, ой, Петрусь, в тебе личко, як гарбуз.

(Записав І.К.Кушніренко в с.Варварівці у січні 1998 року від Івана Семеновича Дерев'янка 1929 року народження).

Полтавчани-дюки

Поїли гадюки,

Кров позлизали,

А нам не сказали.

А ми кажем: “Дайте нам”,

Вони кажуть: “Мало й нам”.

(Записав В.О.Горпинич у с.Варварівці в жовтні 1939 року від Селіфона Івановича Ляшка 1893 року народження).

Прилуччани-дюки

Поїли гадюки,

Кров позлизали,

А нам не сказали.

А ми кажем: "Дайте й нам",

Воши кажуть: "Мало й нам".

Примітка: прилучани – це жителі с. Прилуки Гуляйпільського району.

(Записав В.О.Горпинич у с. Варварівці у жовтні 1939 року від Селіфона Івановича Ляшка 1893 року народження).

Від щирого серця

Ця книга побачила світ завдяки активній допомозі і підтримці славних земляків-патріотів рідної Гуляйпільщини, а саме: заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії Наук вищої школи України, доктора філологічних наук, професора Дніпропетровського національного університету Володимира Олександровича Горпинича, засновників ТОВ "Батьківщина" (директор Віктор Миколайович Савовський), директора ПСП "Мир" Олександра Григоровича Чуба, директора ТОВ "Перемога" Леоніда Васильовича Горпинича, директора ТОВ "Рівнопілля" Олександра Івановича Філіпченка, директора ТОВ "Україна" Миколи Григоровича Тимофієва (Гуляйпільського району Запорізької області), редактора та відповідального секретаря Оріхівської районної газети "Трудова слава" Анатолія Івановича Шкуро і Світлани Володимирівни Карпенко.

Від щирого серця бажаємо їм щастя, здоров'я і надалі творити добро для рідного краю.

З повагою і вдячністю –
автори.

ЗМІСТ

В.О. Горпинич. Фольклорний факел Гуляйпільщини	3
Пісні	6
Ой, хмелю ж мій, хмелю.....	6
Пісня про дівочу долю.....	6
Пісня про Тараса.....	7
Як ховали Кобзаря.....	8
Ой, сестри, сестри.....	9
На смерть Т.Г. Шевченка.....	10
Сирітка.....	11
На городі верба рясна.....	12
В кінці греблі шумлять верби.....	13
Ой у полі вітер повіває.....	13
Ой у лузі, при дорозі.....	14
За горою, за горбочком.....	15
Ой, ковалю, коваль, коваленко.....	15
Ой наступала та чорна хмара.....	15
Розпрягайте, хлопці, коні.....	16
Ой не світи, місяченьку.....	18
Ой чи то кінь стоїть.....	18
Ой на горі два дубки.....	19
Чубарики-чубики.....	20
Ой на горі калина.....	20
Вийшли в поле косарі.....	21
Два ведмеді.....	22
Цвіте терен.....	22
Грицю, Грицю, до роботи!.....	23
Скажи мені правду.....	24
У неділю рано ще сонце не сходе.....	25
Сива гуска.....	25
Очі сині.....	26
Ой казала баба діду.....	27
Ходила мати.....	28
А в полі береза.....	28
Приймак.....	29
У неділю рано синє море грало.....	30
Дівчина шнє візерунок.....	31

Як поїхав Ваня у Крим торгувати.....	31
Ходила-бродила в зеленому саду.....	31
Нікому так не було.....	31
Пожурилися милії браття.....	31
Гамалія.....	31
Ненько моя, сиза голубонько.....	31
Од батенька та й на одіході.....	31
Ой зірву я з рози квітку.....	31
Понад садом, садом.....	31
Ой горе тій чайці.....	31
Розвивайся та сухий дубе.....	31
Та розвивайся та сухий дубе.....	31
Ой на горі больниця стояла.....	31
Ой там на горі.....	31
Вилітала галка.....	31
Вилітали галки з глибокої балки.....	31
Вилітала галка.....	31
Плаче захмарене небо.....	31
Ой, гаю, мій гаю.....	31
Гей, гей, люді.....	31
Та не стій, сосно.....	31
Виспівус соловейко.....	31
Урожайна!.....	31
Як піду я на буряк-бурячок.....	31
Ой у полі калина стояла.....	31
Ой у полі на горбочку.....	31
Рябий собака.....	31
Ой упав сніжок та й на обніжок.....	31
Покотився горіх.....	31
Від поля до поля.....	31
Пливла чорна хмара.....	31
Закувала зозуля.....	31
Чорноморець.....	31
Чорноморець, матінко, чорноморець.....	31
Чорноморець.....	31
Ішли воли із діброви.....	31
Сади мої та сади зелененькі.....	31
Ой не ріж косу, бо хороша.....	31
Ой, посію жито понад слободою.....	31
Як приїхав, ой, мій миленький.....	31

Обрядові пісні.....	53
Коляд, коляд, колядниця.....	53
В полі плужок оре.....	53
Маленький хлопчик.....	54
Щедрівка.....	54
Коляд, коляд, коляда.....	54
Щедрик.....	55
Колядка.....	55
Та літав, пурхав соловейко по саду.....	56
Засвіти ж ти, мати, свічку.....	57
Пісні з неволі.....	58
Україна.....	58
Барак.....	59
В далечині.....	59
Письмо на Україну.....	60
Розмова з матір'ю.....	61
Жартівливі пісні. В Амоту на рабфаке... М'ялмй.....	61
Частівки.....	63
Під тавром "остарбайтер".....	71
Наші гуляйпільські частівки.....	71
Про Гуляйполе.....	72
Про Полтавку.....	74
Про завод "Сільмаш".....	76
Про бригадира І.П.Мартиненка.....	76
Ой, мамко моя.....	80
Через сад-виноград.....	80
І не бийте мене.....	80
Сербіяночку не косять.....	81
Не стій під вікном... Про Гуляйпільське педучилище.....	81
Легенди та перекази.....	83
"На туркені оженися".....	83
Провчили.....	83
Зозуля і соловейко.....	84
Паліївська криниця.....	85
Річка Янчул.....	85
Туркрай.....	86
Як Галина стала дружиною Махна.....	86
На весілля запросили і попа з попадею.....	87
Махна і пес боїться.....	87
Перемогла махновська сила.....	88

Батою відбився від біляків.....	89
Допоміг батіг.....	89
Як махновці вбили Григор'єва.....	90
Вчився з Махном.....	90
Волох знахабнів.....	91
Як батько Правда задумав оженитися.....	91
Помста німцям.....	92
Роззбросння німців на станції Синельниково.....	93
Помста за критику.....	93
За пораду – розстріл.....	93
Патрони дали біляки.....	94
Генерал попав у капкан.....	94
Стрибай до Гуляйполя.....	95
Помста за шпигунство.....	95
Телеграфних стовпів вистачить.....	95
Доля не відпуралася.....	96
Вбивство пана Чорного і помста за нього.....	97
Бувальщини.....	100
Я до іншого.....	100
Полегшало.....	100
Як дід сіяти виїжджав.....	100
Сірко допоміг.....	101
Це, мабуть, полька.....	101
Кіт винний.....	101
Галіфе на випуск.....	102
Як церковний притч розгівлявся.....	102
Як церковний притч обідав на похоронах.....	103
Підходяща ключка.....	103
Загадки.....	104
Прислів'я і приказки.....	110
Про фашизм.....	110
Про зле зілля.....	110
Про партизанів.....	111
Про козаків.....	111
Про селян.....	112
Про І.П.Мартиненка, бригадира тракторної бригади.....	113
Про Н.І.Махна.....	114
Про мир, проти паліїв війни.....	115
Про І.Я.Франка.....	115
Про Т.Г.Шевченка.....	116

Прислів'я та приказки, записані В.А.Чабаянком.....	120
с.Воздвижівка.....	120
м.Гуляйполе.....	120
с.Долинка.....	121
с.Дорожнянка.....	121
с.Заріччя.....	121
с.Зелене.....	121
с.Комсомольське.....	121
с.Малинівка.....	122
с.Марфопіль.....	122
с.Новий Світ.....	122
с.Полтавка.....	122
с.Приютне.....	122
с.Солодке.....	122
с.Успенівка.....	123
Прислів'я та приказки, записані авторами.....	123
с.Верхня Терса.....	123
с.Вітри.....	123
с.Воздвижівка.....	123
м.Гуляйполе.....	124
с.Долинка.....	124
с.Добропілля.....	124
с.Копані.....	124
с.Любимівка.....	124
с.Малинівка.....	125
с.Новомиколаївка.....	125
с.Полтавка.....	125
с.Приютне.....	125
с.Рівне.....	125
с.Рівнопілля.....	125
с.Солодке.....	126
с.Староукраїнка.....	126
с.Темирівка.....	126
с.Успенівка.....	126
с.Червоне.....	126
с.Яблукове.....	127
Стійкі порівняння.....	138
Усмійки.....	138
Бісова тіснота.....	138
Не примушуйте.....	138

Якби вам мої очі.....	138
Перестарався.....	138
На вулиці.....	139
Думали.....	139
Люди брехати не будуть.....	139
Чорний день.....	139
Той уже там.....	140
А що ж тут дивного!.....	140
Дайте ще.....	140
Думаю і вдень, і вночі.....	140
Книголюб.....	140
Зрозумів з півслова.....	141
Чого воно гарчить.....	141
Несподіванка.....	141
Більше не підлу.....	141
Не встиг.....	141
Уточнив.....	142
Горе.....	142
Спробуй посидь.....	142
“Свої” речі.....	142
Малий.....	143
Розгадка.....	143
На уроці зоології.....	143
Зареєстрували.....	143
Попрошався.....	144
Не стернів.....	144
Допомогли ліки.....	144
Вона не знає.....	144
Добре вродило.....	144
Водій.....	145
Яка це вулиця.....	145
Подарунок.....	145
Налий, поки не почалося.....	145
Добрий улов.....	146
Хто кого.....	146
Не хазяйка.....	146
Він не винний.....	146
Хоче розлучитися.....	147
Нічого не говорять.....	147
Цісливий.....	147

Жаль.....	147
Помилився.....	148
Спадщина.....	148
Жіноча логіка.....	148
На уроці і після.....	148
Родичі.....	149
Не перенесу позору.....	149
Так давала.....	149
Додому не приходьте.....	149
Додому не повертайтеся.....	150
Анекдоти.....	150
Такий базар.....	150
Порада Наполеона.....	150
Велика глибина.....	150
Дорога на той світ.....	151
Відповідь.....	151
Розумна порада.....	151
Добрий приклад.....	151
Тікає від своїх.....	152
Хотілось би зустрітись.....	152
По плану.....	152
Чутки.....	152
Замовкніть.....	152
Думки.....	153
Є скотина.....	153
Не помилилась.....	153
Точна адреса.....	153
Навпаки.....	153
Нема ніякої різниці.....	154
Партизани.....	154
Мотоцикл без двигуна.....	154
Може в ліс втекли.....	155
Скільки ящиків.....	155
Вбило струмом.....	155
У двох екземплярах.....	155
І нявкинути не встиг.....	156
Що таке перебудова.....	156
Рація на тачанках.....	156
Отруївся.....	156
Конспіратор.....	156

Вже не було.....	157
Поза чергою.....	157
На картоплю.....	157
Перемогла гласність.....	158
Хоч би "не підколював".....	158
Куля розплюпилась.....	158
Очі, що світяться.....	158
Буває.....	158
Десь бачив.....	159
Позичив гроші.....	159
Читає думки.....	159
Плати за електрику.....	159
Ти мене поважаш?.....	160
Вам кришка!.....	160
Картівливі приповідки.....	161
Потавчани-дюки.....	161
Прилучани-дюки.....	161
Від щирого серця.....	163

14-00

Наукове видання

КУШНІРЕНКО Іван Кирилович
ЖИЛІНСЬКИЙ Володимир Ілліч

ФОЛЬКЛОР ГУЛЯЙПІЛЬЩИНИ

Запорізька область
За редакцією професора В. О. Горпинича
Українською мовою
Дніпропетровськ "Пороги" 2002

Відповідальна за випуск Р. О. Лазарева
Художній редактор В. В. Якименко
Технічний редактор В. В. Якименко
Коректор О. І. Федоренко
Комп'ютерний набір С. В. Карпенко

ISBN 966-525-338-7

Здано на складання 12. 09. 02. Підписано до друку 11. 10. 02.
Формат 60X84¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 10,0.
Умовн. фарб.-відб. 10,0. Обл.-видавн. арк. 9,1. Наклад 100 прим. *Зам. 2201.*

Видавництво "Пороги", 49000, м. Дніпропетровськ, пр. К. Маркса, 60
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
серія ДК № 7 від 21. 02. 2000

Друкарня ДНУ, 49050, м. Дніпропетровськ, вул. Козакова, 4-б
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
серія № від

14.Х.10 487298
КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТОК СРОКОВ
ВОЗВРАТА

Книга должна быть возвращена
не позже указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач _____

Кушніренко І. К., Жилінський В. І.

К 96 Фольклор Гуляйпільщини: Запорізька область / За редакцією
В. О. Горпинича. - Дніпропетровськ: Пороги, 2002. - 171 с.

ISBN 966-525-338-7

До книги ввійшли фольклорні твори, що побутують на Гуляйпільщині
Запорізької області, які вдалося виявити і записати аматорам: пісні, в т.ч.
обрядові і невільні, частівки, легенди, перекази, бувальщини, загадки,
прислів'я, приказки, сталі порівняння, усмішки, анекдоти, приповідки.

Адресується науковцям, фольклористам, літературознавцям,
письменникам, студентам, викладачам навчальних закладів, учителям,
учням, шанувальникам українського художнього слова, а найперше жителям
Гуляйпільського району і всієї Запорізької області.

ББК 82.3 (4 Укр - 4 Зап)